

Schober Ottó

A STATISZTIKA ÍGY KÍVÁNTA

Kárpátaljai Magyar Könyvek
185.

Készült a Szülőföld Alap támogatásával

© Schober Ottó, 2008
© Intermix Kiadó, 2008

INTERMIX KIADÓ

Felelős kiadó: Dupka György
Felelős szerkesztő: Nagy Zoltán Mihály
Budapesti képviselő: H-1011 Budapest, Hunyadi János u. 5.
Készült a Borneo Kft.-ben

ISBN 978-963-9814-24-0
ISSN 1022-0283

Schober Ottó

A STATISZTIKA ÍGY KÍVÁNTA

Történetek kesernyés humorral

INTERMIX KIADÓ

Ungvár – Budapest

2008

ÍROGATÓ EMBER LETTEM...

Fogom a fejem és nem tudom, hova tegyem, mióta szerény személyemet besorolták a közírói kategóriába. Merthogy magamat csak írogató embernek tartom. Hogy hogyan jutottam el idáig is, kiderül az alábbi kis történetből.

Családtagjaim szaporultával annak idején egyre szűkebbnek bizonyult beregszászi tanácsi lakásunk, ám a szocializmus fénykorában nem volt lehetőség nagyobbra cserélni azt. Erre is több mint tíz évig vártunk... Sok kilincselés után végre engedélyt kaptunk a kétszobás udvari lakás kibővítésére egy háromszor-három méter alapterületű szobácskával. Természetesen a saját költségünkön, s azzal a feltétellel, hogy az új építmény szintén tanácsi tulajdonba kerül, tehát lakbért kell fizetnünk érte. Abban az időben ez másként nem működött.

A munkát a városi építkezési vállalat végezte. Még javában folyt az építkezés, amikor egy alkalommal arra figyeltem fel, hogy a munkások azon tanakodnak, mi is lehet az épülő pici szoba sorsa. Tőlem is megkérdezték.

– Egy kis dolgozószobának szánom – mondtam tárgyilagosan.

Észleltem a tekintetükön, hogy nem nagyon értik a kurta választ. A munkásembereknek nyilván szeget ütött a fejébe, mit is lehet majd dolgozni egy ilyen kis szobában.

– Gondolom, egy könyvespolc és egy heverő elfér benne, no meg egy íróasztal, hogy ha netán kedvem tartja, legyen hol írogatnom – próbáltam röviden felvilágosítani őket.

Másnap, amikor hazarohantam ebédelni, láttam: a háromfős építő brigád új segédmunkással gyarapodott. Munka közben ő is a parányi szoba sorsa felől érdeklődött.

– Ez egy dolgozószoba lesz – közölte vele tudálékosan az egyik melós.

Mivel az érdeklődő szeme kerekre nyílt az értetlenségtől, a mester vette át a szót:

– Ha egészen pontosan akarod tudni: ez egy írószoba lesz – magyarázta nagy szakértelemmel.

Aztán egy szép napon elkészült a kis szoba, és valóban került bele íróasztal. Én meg azt gondoltam, ha már az építők kinevezték írószobának, akkor illik rendeltetési céljára használnom.

És elkezdtem írogatni erről-arról, amarról. Humoros írásaim többnyire a társadalmi visszasságokról szóltak, s itt-ott meg is jelentek a helyi és a megyei lapok hasábjain. Ha nem is azonnal, de így lettem közíró, holott ez az összetett, a közéleti író fogalmából kurtított szó még a Magyar Értelmező Kiszótárban sem található. Másfelől: ha van közéleti író, akkor lennie kell ellentétének, a magánéleti írónak, vagyis magánírónak is. Márpedig ilyen nincs. Az író attól író, ha nem csak magának, íróasztala fiókjának ír, hanem mások is olvassák az írásait.

Magáníró semmiképpen nem szeretnék lenni, inkább maradok közíró, az én értelmezésemben: közönséges írogató ember. Ebben a szerény hitben ajánlom írásaimat a kedves olvasó figyelmébe.

SCHOBER OTTÓ

A STATISZTIKA ÍGY KÍVÁNTA

Mostanság – a demokrácia adta szabad választások korában, a képviselőjelöltek torzalkodásai közepette – jutott eszembe, mennyire más volt ez hajdanában, amikor az egypártrendszeres hatalom maga vitte fel kedvenc jelöltjeit a szavazólapokra. Szabályzat írta elő, hány és milyen életkorú ipari munkás, mezőgazdasági dolgozó, nő, férfi, párttag vagy pártonkívüli, közép- és felsőfokú végzettségű, esetleg lúdtalpas vagy köszvényes ember alkossa a helyi, járási, megyei, köztársasági vagy éppen a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának képviselőtestületét.

Egy-egy élmunkást sokszor akarata ellenére, erőszakkal választottak képviselővé. Mint abban a valóságos történetben is, amikor Dalekovo község – hajdani nevén: Távolfalva – néptanácsának elnöke Gegegyjus Eden Gjevzevics néven lépett be a népképviselők járási tanácsa végrehajtó bizottságának épületébe; a járási hivatal magyarul nem tudó munkatársai – a szovjet birodalom szokásaihoz híven – így szólították a falujában régimódiasan továbbra is bírónak titulált Hegedűs Ödön elvtársat.

A járási tanács elnöke hívatta. Miután üdvözölték egymást, a szoba gazdája hellyel kínálta vendégét, s rögtön megpróbált a lényegre térni. Nehezen ment, mert Hegedűs Ödön Győzővics nevén szólítása problémát okozott neki. Hangképző szervei nem könnyen engedelmeskedtek a *h*, *ő* és *ű* hangok kiejtésében, mivel azokat az orosz nyelv nem ismeri. Nagy lélegzetet vett, hogy sikeresen ejthesse ki a számára szokatlan nevet, ám a tüdejébe áramló bűzös levegő – ami a hajításnyira folydogáló, vagy inkább szennylével telítetten mozdulatlanul álló patak felől áradt, könyörtelenül átjárva a patinás vb-épület belső tereit – vajmi keveset segített. A drága ötszillagos konyakkal edzett hangszálak végül mégiscsak megrezdültek.

– Eden Gjevzevics – hangzott nem valami meg"gyevzeen", de a továbbiakban már ment minden a maga szocialista kerékvágásában. – Nyakunkon a választás, megkezdődtek a jelölések a járási tanácsba. Természetesen kiváló dolgozók, tekintélyes vezető káderek kerülnek a testületbe. A jelöltek névsora nagyjából összeállt, egy személy kivételével, akinek a követelmények szerint fiatal, élenjáró mezőgazdasági dolgozónak, de ami a legfőbb, nőnek kell lennie. Így kívánja a statisztika!

Hegedűs jól beszélte az orosz nyelvet, egyelőre mégse értette, hová akar kilyukadni a felettese.

– És mi lesz ebben az én feladatomban, főnök elvtárs? – kérdezte kissé bambán, elkerülve a néven való szólítást. Magyar lévén, neki is nehezen fordult a nyelve főnöke eléggé kacifántos nevének kiejtésére, mert azt meg Krjucsenyicsevszkij Afanaszij Pantyelejev Sztanyiszlavovicsnak anyakönyvezték.

A feljebbvaló folytatta:

– Úgy döntöttünk, hogy a ti falutokból kerüljön ki a járási tanács gyengébbik nemének képviselője. Kolhozotokban dolgozik Dolgos Szerén, járásunk legkiválóbb fejőnöje. Őt vettük számításba. A járási pártbizottság már jóváhagyta javaslatunkat, a gazdaságokat párttitkára is tud a dologról. Ha a szükség úgy kívánja, ő is segít a lányt meggyőzni. Mi a véleményed?

Mi lehetett volna a véleménye egy falusi tanács elnökének arról, amit a járás fejesei már elhatároztak? Mást nem tehetett, helyeselnie kellett a döntést.

– Hát, ami igaz, az igaz: érti a tehenek nyelvét. De csak azt! – tréfálkozott Hegedűs.

A főnök rosszalló tekintettel bámult rá, amitől rögtön ajkára fagyott a mosoly. Szánta-bánta a száján imént kibuggyant véleményt, s mentegetőzve magyarázta:

– Csak azért mondtam, mert szegény Szerén meg se tud mukkanni, így nem sok vizet zavarna a járási tanácsban. Különben rendes, szorgalmas lánynak tartják a faluban...

– Ez a fontos. Az, hogy hallgatag, nem számít. Nem kell ott neki hangoskodni, beszélni. Akadnak bőven, akik szeretik jártatni a szájukat – szellemeskedett most már a járási elnök is.

Hegedűs kényszeredetten mosolygott, ahogy illet. Aztán bátorkodott komolyra venni a szót.

– Szerintem mégse neki való a képviselősködés. Eléggé szégyenlős, én jól ismerem. Meg aztán őt is meg kellene kérdezni. Meggyőződésem, hogy nem vállalja.

Afanaszij Sztanyiszlavovics tekintette ismét szigorúra váltott.

– Hát azért hívattalak, hogy beszélj vele. Te vagy a falu feje – intézkedj, hogy vállalja!

Ezzel a nagyfőnök felemelkedett a székéből, ami azt jelentette, hogy az ügyet lezártak nyilvánította. Szúrós tekintete szelídebb lett, kezét nyújtott.

– Viszontlátásra, Gegegyjus elvtárs!

„Én vagyok a falu feje” – morfondírozott Hegedűs, miután bezárta maga mögött a barna műbőrrel kárpitozott ajtót. „A falu feje?!...” Kesernyésen elhúzta a szája szélét. „Hát erről még beszélhetnénk!”

*

Távolfalvára naponta kétszer indult autóbusz, Hegedűs már csak a délutáni járatra számíthatott. Saját gépkocsija keveseknek volt még, nehezen lehetett hozzájutni. Mint községi tanácselnök, Hegedűs is hat éve állt sorban és várt egy Moszkvicsra. Igaz, akadtak olyanok is az idő tájt, akik a negyedik-ötödik autójukat cserélték újabbnál újabbra soron kívül. Ő a tanácselnöki fizetéséből ezt nem tehette meg. Éveken át megtakarított pénzéhez így is kölcsönt kellene kérnie, ha sor kerülne a kocsivásárlásra.

Miközben a megvalósulásra reménytelennek tűnő gondolatai elkalandoztak, szórakozott tekintetét a tavasz melegétől olvadozó havas tájon legeltette. A hepehupás úton cammogó, kimustrált autóbusz ablakain besurranó délutáni nap ezüstös sugarai megpróbálták ugyan felvidítani az autóvásárlási gondjaiba merült Hegedűst, ám nem nagy sikerrel. De lám, mire jó a gidres-gödrös út: hogy egy váratlan, nagy döccenő a fontosabb jelenbe zökkenesse az ábrándozó tanácselnököt. Rögtön eszébe jutott: hogyan fogja majd rávenni Szerént a járási elnök által kitűzött feladatra? Akármit forgatott a fejében, mindig oda lyukadt ki, hogy a tehenekhez ugyan ért a lány, de arról fogalma sincs, mi fán terem a képviselőség. Nehéz dolog lesz meggyőznie, az biztos.

Hegedűs Ödön egykor iskolaigazgató volt a faluban. Onnan ismerte Szerént. Úgy emlékezett rá, mint szorgalmas, de nem a legeszesebb tanulóra. Most meg: jó fejőnő, az kétségtelen, de hogy képviselő legyen belőle...

Bár – ki tudja? Annak idején vele is így kezdődött. Akárhogy ellenkezett, azaz ragaszkodott kézzel-lábbal a pedagógusi pályához, tanácsaggá választották, azután meg elnököt faragtak belőle, nagy agitációval. És most neki kell ugyanezt tennie Szerénnel. Agitáció! Nem kedvelte ezt a Szovjetunió-szerte ideológiai fegyverként egyre-másra használt fogalmat.

„Na, majd csak lesz valahogy” – gondolta, amint a busz befutott Távolfalva központjába, s egyben a végállomásra. Közben a munkanap is véget ért.

*

Másnap reggel úgy döntött, előbb a párttitkárral tanácskozik Szerén ügyében, de ez csak délután sikerült, amikor is Dobos Demeter titkár elvtárs közölte vele, hogy ő már beszélgetett Szerénnel, aki hallani sem akar a képviselő-jelöltségről.

– Hegedűs elvtárs! Mivel nekem nem sikerült, a te feladatod rábeszélni a lányt – tárta szét a karját tehetetlenül.

– De a járásnál azt mondták, segíteni fogsz az agitálásban, titkár elvtárs – háborgott Hegedűs.

– Mondták vagy sem, itt a te pedagógiai tudásodra van szükség. Azzal dicsekedtél sokszor, hogy jó pedagógus voltál. Hát most itt az alkalom, hogy bizonyíts. Úgy tudom, annak idején tanítottad is Szerént.

– Az akkor volt, azóta rég elfelejtettem a pedagógiát.

– Hát akkor ismételd át – tréfálkozott a titkár. – Mit mondott Lenin elvtárs?: ismételtes a tudás anyja!

– De hiszen ezt nem ő mondta, ez egy közmondás. Lenin azt mondta: „Tanulni, tanulni, tanulni!” – helyesbített Hegedűs.

– Nem mindegy? Ha nem tanultad meg eléggé, akkor ismételd át. Velem ne kötekedj, mert én jobban tudom, mit mondott Lenin elvtárs – utasította rendre a titkár. – Meglátod, mint képviselőt, még a pártba is be kell majd léptetni a lányt. De ne izgulj, akkor én veszem elő a marxizmus-leninizmus tudományomat. Egyelőre azonban a járási tanácsba kell beerőszakolni Szerént, itt pedig tiéd az elsőség – te képviseled a szovjethatalmat!

– Igen? De hisz állandóan azt sulykoljátok a fejünkbe, hogy a párt vezet...

– Úgy is van! Épp ezért tedd, amit mondok. Menj ki a telepre még ma, beszélj a lánnyal. Ha török, ha szakad, agitáld meg. Minden jól!

Hegedűs nem ellenkezett tovább, hiszen hosszú évek alatt megtanulta, hogy a párt vezet, s nincs mese, tényleg azt kell tennie, amit a párt diktál. Ebben az esetben pedig Dobos elvtárs testesítette meg a pártot. Azt is tudomásul vette, hogy tanácselnökként ő csak harmadik a falusi fő-fő tisztségviselő dobogóján. Világosan látta, hogy – bár a párt vezet – a község teljhatalmú ura valójában Dudás Dénes kolhozelnök elvtárs; hiszen ahol a pénz, ott a hatalom. A párttitkár csak a dobogó második fokára állhatott. Miközben az elnök a gazdaság új, csillogó Volgájában feszített, a titkárnak egy ütött-kopott szolgálati Moszkvics jutott, ő maga pedig a saját kimustrált kerékpárján járta a falut. Más szóval: a tisztségviselő „zenekarában” a duda vitte a prímét, dob adta hozzá a ritmust, a hegedű pedig csak a kontra szerepét töltötte be. Járási szinten felcserélődtek a szerepek, ott a párt ragadta kezébe a vonót, amelynek híján a tanácsok piccicato módra ujjukkal pengethették a hűrt.

„Egy ilyen tanácsba Szerén is megfelel képviselőnek” – latolgatta Hegedűs, miközben az állattenyésztő telep felé pedálozott, cirkuszi ügyességgel kerülgetve a hólével megtelt kátyúkat. Ám hiába: egy látványos akrobata-mutatvány közepette lefordult a kétkerekű járgányról, ami még nem lett volna nagy baj, ha nem lép bele az úttesten terpeszkedő friss, gőzölgő tehénlepénybe.

*

Szerént nem érte váratlanul a látogatás. Mielőtt Hegedűs bevethette volna már hiányos pedagógusi szaktudását, a lány megelőzte.

– Igazgató bácsi! Tudom, miért jött, de ismer engem, és tudhatja azt is jól, hogy nem nekem való az ilyesmi. Mi lenne addig a jószággal, amíg én a városban fecsérelném az időt?!

– Mi lenne? Addig a munkatársaid ellátják a teheneket. Kéthavonta egy napot kibírnak ők is, te is. Az pedig, hogy ott leszel a tanács ülésein, nem haszontalan dolog, mert fontos ügyeket fogtok tárgyalni.

– Nem tárgyalok én semmit! Igazgató bácsi jól tudja, hogy nem tudok beszélni. Nem vagyok odavaló, az én hangomat ott nem fogják hallani!

– Ha nem akarsz, nem is kell egy szót sem mondanod – nyugtatgatta a kétségbeesett lányt Hegedűs.

– Akkor meg mi a fenének kellek oda?

– Mert a statisztika így kívánja.

– Statisztika? Az meg kicsoda?

– Nem kicsoda, hanem micsoda. Hogy is magyarázzam meg neked? A járásban te vagy a legjobb, legügyesebb, legkiválóbb fejőnő... – próbálta felsorakoztatni a dicsérő jelzőket Hegedűs.

A „legek” azonban a legkevésbé sem hatottak Szerénre.

– Példás élmunkás vagy, nagy megtiszteltetésnek számít, ha megválasztanak a járási tanácsba – buzgólkodott tovább Hegedűs. – Tudod, oda csak a legjobbakat választják, így szokás másutt is. A falu népe büszke lesz rád, és a járásban is felfigyelnek a mi eldugott kis falunkra. Csak jól járunk veled, értsd meg: könnyebben kaphatunk pénzt a járási költségvetésből községünk fejlesztésére.

Szerénnek fogalma sem volt arról, mi a költségvetés, de haragos-dacos tekintete egy árnyalattal szelídebbre vált, amit az agitátor sietett kihasználni.

– Gondolj bele: rendbe hozhatnánk az utakat és járdákat, újakat is építhetnénk. Az iskola épületét is renoválhatnánk...

Szerén szemében érdeklődés csillant.

– És... Hogyan járnék azokra a gyűlésekre? Busszal?

– Busszal? Mit képzelsz, képviselő elvtársnő! Elintézzük, hogy az elnök Volgáján vigyenek be a városba! – lelkenedett Hegedűs.

Az öröme azonban korainak bizonyult: megint úgy tűnt, a kecsegtető agitpirulák nem fejtették ki az elvárt hatást. Szerén ugyanis kijelentette:

– Nem, akkor se vállalom. Úgyse értenék ott egy szót se az orosz meg ukrán beszédből!

– Ugyan! Nem az a fontos, hogy értsed, amit beszélnek. A létszám, érted, a létszám fontos. Meg az, hogy amikor szavaznak, felemeld a kezed. Szemed csak van. Ha látod, hogy a többiek felemelik a kezüket, emeld fel te is. Úgyes kezed van, jól tudsz dolgozni vele, hát nem lesz terhedre magasba emelni!

– Nem és nem. Nem kell nekem ez a bohóckodás, igazgató bácsi!

– Ne okoskodj, Szerén! Levágják a fejem, ha nem hagyod magad meggyőzni. Legalább irántam legyél könyörülettel. Két évig kibírod a képviselőséget, azután meg majd lesz valahogy – folytatta az agitációt szinte siránkozva Hegedűs.

– Micsoda? Két év? Még kimondani is sok. Akkor pláne hogy nem vállalom! – kapta fel a fejét Szerén.

Összeakadt a tekintetük. Hegedűs esdeklő pillogása, könyörgése zavarba hozta Szerént, aki végül is megsajnálta egykori igazgató-tanítóját. Hosszúnak tűnő vajúdás után kimondta:

– Na, jól van, nem bánom... De csakis az igazgató bácsi kedvéért vállalom!

Hegedűs megkönnyebbülten törölte le homlokáról az izzadság gyöngyeit, ábrázatára kiültek az elégedettség derűs jelei. Egy pillanatra Szerén is elmosolyodott, aztán eszébe jutott valami.

– De van egy kikötésem! – mondta.

– Mondjad – szólt gyanakvóan Hegedűs.

– Csak úgy vállalom, ha nem kell felszólalnom azokon a gyűléseken, mert akkor elbujdosok a faluból, még a világból is kiszaladok!

– Hát persze hogy nem kell, ha nem akarsz – nyugtatta az agitátor-pedagógus tanácselnök.

És hogy a lány, az újdonsült képviselőjelölt nehogy meggondolja a dolgot, gyorsan hozzáfűzte:

– Nos, akkor csak annyi a dolgod, hogy megírd az életrajzodat.

– Én? Se nem írok, se nem beszélek semmit, az biztos!

– Hát jó, megírom helyetted. Mindent tudok rólad, te csak aláírod...

S mielőtt az áldozat újabb kifogásokkal hozakodhatott volna elő, Hegedűs gyorsan távozott.

*

Hazafelé vidámabban kerekedett, mint idefelé. Úgy tűnt, a hepehupás út gödrei sem annyira mélyek, ahogy korábban vélte.

„Mégiscsak maradt bennem valami a pedagógiai tudásból – gondolta elégedetten. – Vagy inkább az agitáló képességem ment át nagyfokú szocialista fejlődésen? Talán az hozta a szerencsét, hogy beleléptem a tehénszarba? Mindegy, az a fő, hogy sikerült. Hiába gúnyolódott pedagógus múltammal a párttitkár: ami neki nem sikerült, nekem aránylag könnyen ment!”

Szerén árva gyermek volt, korán meghaltak a szülei. A nevelőanyja nem sokat törődött vele, alig várta, hogy az iskola befejeztével munkába álljon. Szinte gyerekként került a farmra – így nevezték a faluban az állattenyésztő telepet. Becsületes, szorgalmas munkájával hamar kitűnt a többiek közül, valóban ő lett a járás legjobb, legfiatalabb fejőnöje. Ennyiből állt Szerén életrajza, nem okozott gondot a tanácselnöknek, hogy papírra vesse.

Aztán minden úgy ment, ahogy a szovjet rendszer választási szabályzatában írva volt. Dolgos Szerén neve felkerült a szavazólapra, az agitátorok is megtették a magukét.

Eljött a választások napja. Az egyjelöltes szabályzat alapján a választópolgároknak nem volt nehéz dolguk, és megszületett a győzelmes eredmény: a választóközrészhez tartozó falvak lakói – más választásuk nem lévén – egyöntetűen Dolgos Szerénre voksoltak, vagyis jóváhagyták a fejesek akaratát, akik Szerént kiválasztották. Különböznél mindegy lett volna, kire szavaznak, mert napnál világosabb volt: bárkire esik a választás, nem sok vizet zavart volna a járási tanácsban.

*

Dolgos Szerén szégyenlősen szállt be a kolhozelnöki Volgába, óvatosan foglalt helyet a puha ülésen, amikor a tanács alakuló ülésére kellett utaznia. Sohasem ült még személygépkocsiban, kivált ilyen flancosban. Restellte is magát, mikor az iroda előtt ácsorgó emberek megbámulták.

Nem sokszor kellett restelkednie, mert a Volgát hamarosan felváltotta a párttitkár agyonstrapált Moszkvicsa, majd a gazdaság tejszállító teherautója vezetőfülkéjének koszos, olajfoltos ülése a sofőr mellett. Nem csinált belőle ügyet, megszokta. Mint azt is, hogy kéthavonta egy-egy napon négy-öt órán át dolog nélkül – ahogy ő mondta: hasztalanul – ücsörgött a tanács ülésein. Amikor fejőnő-társai megkérdezték, mit kell tennie azokon az üléseken, így magyarázta:

– Tudjátok, egyszerű gyűlések azok. Azért hívják ülésnek, mert egyebet se csinálunk olyankor, csak üldögélünk. Vannak néhányan, akik sokat jártatják a szájukat, de hogy mit locsognak össze, nem tudom, mert nem értem a nyelvüket.

– Akkor elég unalmas lehet ott neked – sajnálkoztak a fejőnők.
– Hát... Ahogy vesszük. Ha akarjátok, elárulok nektek valamit...
– Persze hogy akarjuk!
– Én ott megtanultam ülni aludni. Olyan édesden lehet szunyókálni, amíg az okos elvtársak fossák a szót, hogy na...

A fejőnők jót nevettek. S máskor, egy újabb ülés után megkérdezték:

– Képviselő asszony – mit álmodott a tegnapi ülésen?

Nem gúnyolódásból tették, csupán viccelődtek. Szerették és tisztelték Szerént, büszkéek voltak rá, és az ülésnapokon szívesen dolgoztak helyette, mert Szerén nem kótyagosodott meg a tisztségétől – továbbra is megmaradt szerénynek.

*

A napok teltek-múltak a maguk módján: a járási képviselő-testület a kijelölt napokon rendületlenül tanácskozott, Szerén üldögélt, esetleg zavartalanul szundikált, vagy éppen a kezét emelte, ha arra volt szükség, a tehének pedig továbbra is nyugodtan legelésztek, kérődztek, bőgték és tejeltek.

Abban az esztendőben korán beállt a tél. A szokottnál zordabb, fagyos napokon egyszer csak a járás gazdaságaiban jócskán apadni kezdett a tejhozam. A jámbor szarvasmarhák, nem lévén mit enniük, sztrájkba kezdtek. Üresen korgott a gyomruk, üresen kongtak a tejeskannák is.

Látva a veszélyhelyzetet, a járási tanács megkongatta a vészharangot, azaz sürgősen napirendre tűzte a tejtermelés problémáját, amelynek oka pofonegyszerűnek mutatkozott: a gazdaságok szakemberei a nyár folyamán kevesebb takarmányt készítettek, mint kellett volna. Így aztán nem volt mivel etetni a jószágot. Még a Szerén tehenei is megmakacsolták magukat, naponta bizony jó néhány literrel kevesebbet csurrantottak, a képviselő-testület balszerencséjére épp az idő tájt, amikor jó munkájáért Dolgos Szerént a Munka Vörös Zászló Rendjelle terjesztették fel az SZSZKSZ Legfelsőbb Tanácsa Elnökségéhez.

A gazdaság vezetői úgy vélték, Szerén híres-neves fejőnői dicsőségén nem eshet csorba, ezért kieszelték, hogy a többi fejőnő által naponta nagy küszködéssel kifejt tejből lötyyintenek át Szerén üresen tátongó, bőnyakú füles edényébe. Mivel erre a csínytevésre odafentről nem figyelt fel – nem is akart felfigyelni – senki, megtörtént a csoda: az élenjáró fejőnő továbbra is tartotta a rekordot.

*

Hegedűs Ödön az íróasztala mögött ücsörögve idegesen vakargatta kopaszodó fejbúbját. Minél többször olvasta el az asztalán heverő, Szerénnek szóló telefonüzenet szövegét, annál gondterheltebb lett.

A járási tanács üzenete volt, amit a községháza telefonjára küldtek, mivel Szerénnek nem volt telefonja, mint ahogy faluhelyen másoknak sem abban az időben. Szerénnek képviselőként kijárt volna ugyan, de ő kézzel-lábbal tiltakozott ellene. Ezért értesítették mindig a községháza telefonvonalán.

Az üzenetben ezúttal ez állt: az élenjáró fejnőnek fel kell szólalnia a soron következő tanácsülésen, el kell mondania kiváló munkatapasztalatait a jelenlévőknek...

„Ettől félttem! – töprengett Hegedűs. – Mi lesz, ha Szerén megtudja? Kiszalad a világból! Mitévő legyek, hogyan mondjam meg neki?!”

Sejtette, hogy ebből az ügyből nagy kalamajka kerekedhet, ezért előbb Bak Jánost, az állattenyésztési telep vezetőjét kereste fel. Mikor tájékoztatta, amaz csöppet sem örvendezett.

– Nem jól van ez így – az a lány mindenféle badarságot összefecseget! – mondta aggódva.

– Állítsuk össze, írjuk meg a felszólalását, neki csak fel kell olvasnia – ajánlotta Hegedűs.

Bak elhúzta a szája szélét.

– Attól tartok, nem fog sikerülni...

Együtt keresték fel a lányt, mert érezték, hogy az egyemberes agitáció kevés lenne a győzelemhez. Jól sejtették – a kettőjüké is kevésnek bizonyult. Szerén ugyanis úgy kiborult magából, hogy a közelben lévő néhány tejeskanna is kiborult ijedtében. A lány hisztérikus őrjöngésétől vadul felbőgtek a tehének, a libaólak lakói fülsiketítően gágogni kezdtek, a sertéshizlalda négy lábú állományának zajos rőfögéséről nem is beszélve. A farm dolgozói fejvesztetten futottak össze, és rémületükben azt sem tudták, mihez kezdenek. Végül a fejnő kórusban próbálták csitítani Szerént, pedig a falu nem volt híres amatőr énekkari-népművészeti mozgalmáról. A feladat nem volt könnyű, mint ahogy a felbőszült jószág megnyugtatója sem. Az utóbbiakat könnyebb volt elnémítani, mint Szerént szelíd szóra bírni.

– Én az első perctől kikötöttem, hogy nem fogok szónokolni! – mondta haragosan.

– Nem is szónoklat lesz, csak rövid, háromperces felszólalás – nyugtatta a tanácselnök.

– Háromperces hazudozás! – háborgott Szerén. – Vagy mondjam el az igazat? Hogy azért maradt magas a fejésátlag, mert mindenki a kezemre játszik? Hogy az egész csak egy hazugság?

– Te akkor is a legjobb voltál, amikor nem kellett hazudozni, és az is maradsz – győzködte Bak telepvezető.

Sok időt vett igénybe a sikertelennek ígérkező egyezkedés, amikor Szerén hirtelen a telep legjámborabb tehenénél is jámborabbá vált.

– Na jó! Mikor lesz az ülés?

A körülötte állók szája tátva maradt a csodálkozástól, a tehenek pedig elfelejtettek kérődzni. Hegedűsnek se nyílt szóra rögtön a szája a meglepetéstől.

– Holnapután – hebegte kételkedve, mert még mindig nem hitt a fülének. – Reggel a kolhoziroda előtt találkozunk. Megbeszélésem, hogy a Volgával vigyenek be, és én is veled megyek! – folytatta egyre nagyobb lendülettel és ömlengve.

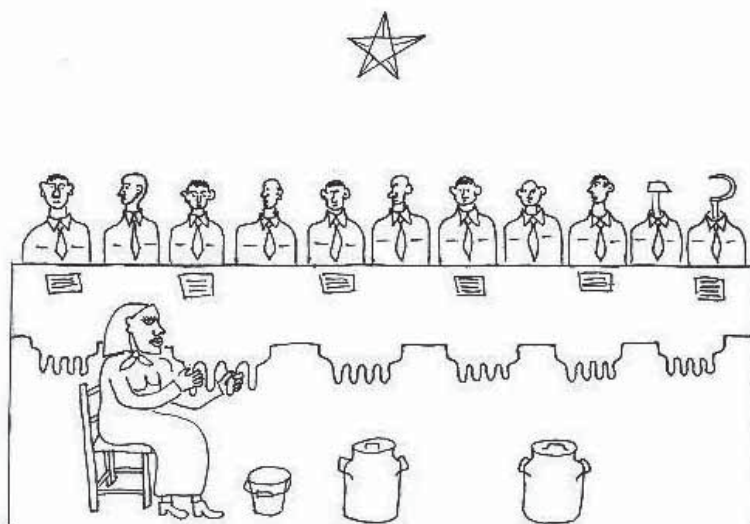
– Rendben van, ott leszek.

– A papírt mikor adjam oda neked?

– Milyen papírt?

– Hát a felszólalásodat, amit megírok.

– Majd akkor reggel. Elolvasom vagy kétszer, oszt kész...

Az összecsődült nép továbbra is földbe gyökerezett lábbal ámuldozott. Senki sem értette a hirtelen fordulatot. Végül Bak telepvezető szava vágott a báméskodók közé:

– Mit bámultok, mint borjú az új kapura? Menjen mindenki a dolgára!

Az emberek felocsúdtak és eloldalogtak. Hegedűs is a bringájához indult, de előbb megveregette Szerén vállát.

– Derék lány vagy! Holnapután reggel hat órákor találkozunk!

– Látod, így kell ezt csinálni – jegyezte meg elégedetten a telepvezető is.

Ahogy a távolodó kisleányok után nézett, Szerén tekintetében kajánsággal vegyes ravaszság villant.

*

Az elnöki Volga háromnegyed hatkor már az iroda előtt állt. Öt perc múlva Hegedűs is megérkezett. Csak Szerén hiányzott. Nyugodtan vártak rá, de fél hétkor már igencsak idegeskedtek, hiszen a lány még akkor sem jelentkezett.

– Háttha csak elaludt – vélekedett a gépkocsivezető.

– Elaludt, ő? – hitetlenkedett Hegedűs. – Hiszen koránkelő, hajnalban már a farmon dolgozik. Mindjárt itt lesz, itt kell lennie...

Szerén azonban nem igyekezett a kényelmes jármű igénybevételére.

– Rosszat sejtek – mondta a helyszínrre érkező Dobos, a párttitkár. – Hajtsatok a lakására, és ha nem akar jönni, dugjátok be az autóba!

A kocsiperceken belül a lány háza előtt fékezett. Szerén mostohaanyja nagy szemeket meresztve azt mondta, a lány már pirkadatkor elment hazulról.

– Munkaruhában indult el, azt hittem, a teheneihez, hiszen azok nélkül nem tud meglenni – magyarázta, amikor megtudta, hogy Szerénnek a városba kellett volna utaznia a soros ülésre.

Visszahajtottak az iroda elé. Ott már a kolhozelnök is bekapcsolódott a tanakodásba, az izgalmas keresésbe. Dudás elvtárs kacifántos káromkodásáról volt híres a faluban, s ezúttal rendkívülien kitett magáért. Ő is beült az autóba, s mire kacskaringósan hosszú, trágár szavakkal cifrázott káromkodását befejezte, megérkeztek a telepre.

A fejezők szokás szerint tették a dolgukat, meg a Szerénét is, abban a tudatban, hogy a lány elutazott az ülésre, hiszen se a közelben, se a környéken nem látták.

– Elbújhatott valahol – gyanakodott Hegedűs.

– Ugyan miért tette volna? – csodálkoztak a többiek.

– Mindig azzal fenyegetett, hogy elbujdosik a faluból, de még a világból is kiszalad, ha felszólalásra kényszerítik.

– Akkor meg hol keressük ebben a kurva nagyvilágban? – kérdezte a kolhozelnök a tőle elvárható finomsággal.

Bak telepvezető megparancsolta az embereknek, hogy kutassák át az egész telepet, s addig keressék Szerént, amíg meg nem találják.

A Volga visszahajtott a kolhoziroda elé, ahol – hogy, hogy nem – időközben összegyűlt a fél falu népe, és arról beszélt, hogy Szerénnek nyoma veszett. A pletykák egykettőre elharapóztak. „Lehet, hogy vízbe fúlt” – mondták egyesek. „De hiszen nincs is folyó a falu közelében” – cáfolták a feltevést mások. „De kútba ugorhatott!” – vélekedett valaki. „Vagy az erdőbe menekült ijedtében, s ott fagy meg – sopánkodtak többen. – Ha egyáltalán meglelik, ha nem tépi szét valami vadállat!”

A falu három vezető embere tehetetlenül állt. Mert attól, hogy Hegedűs Ödön, mint mindig, a fejét vakargatta, Dudás Dénes takarosakat káromkodott, Dobos párttitkár pedig fegyelmezett ideológushoz illően a népet csillapította, Szerén nem került elő. Előkerült viszont Puha Petro milicista főhadnagy, a járási belügyi osztály körzeti megbízottja, akit a háta mögött mindenki csak Szimat Petrónak hívott. Közben riasztották Láng Levente községi tűzoltóparancsnokot és Szaksz Ervin szakszervezeti elnököt, de ők sem léptek előbbre a rejtély megoldásában. A kolhozelnök ezúttal is kezébe vette az irányítást:

– Átkutatjuk az egész falut, minden kutat, valamennyi kéményt! Igaz is: hol van Kormos Kálmán kéményseprő? Azonnal mozgósítsátok őt is! Meg Tölgyesi Tihamér erdészt, mert ha kell, az erdőt is átfésüljük! Mozgás, mindenki munkára fel! Én az irodából telefonálok, megkérdezem, mi újság a farmon. Hegedűs elvtárs, te itt maradsz, addig innen irányítod a hadműveletet.

Mindenki elsietett, hogy a maga módján bekapcsolódjon a keresésbe, nyomozásba.

– Ez a kurva telefon mindig akkor romlik el, mikor a legjobban kéne! – szitkozódott Dudás elvtárs visszatérőben. – Se a farmra, se a városba nem tudtam telefonálni – rossz a vonal.

– Az jó, mert akkor a városból sem tudnak érdeklődni Szerén felől! – okoskodott Hegedűs.

– Egy biztos: a mai ülésen már nem fog felszólalni – szögezte le Dudás elvtárs.

– S ezért még mi is megkapjuk a magunkét – jósolta Hegedűs.

– Gyere, kapjunk be egy „sztogrammot”, nyugtassuk meg magunkat kicsit, mert kurva ideges vagyok!

Hegedűsnek nem nagy kedve volt az iváshoz, de követte a közeli kocsmá felé induló kolhozelnököt. Aztán az első deci vodkából kettő lett, végül a kétszáz gramm negyven fokos italocska melegebbé varázsolta számukra a mord tavaszi napot.

Már dél felé járt az idő, amikor befutottak a jelentések: senki sem akadt a bujdosó lány nyomára.

– Az erdőbe nem ment, mert a hóban nem találtunk friss nyomokat. Meg aztán veszélyes vadállatok sincsenek az erdőben – vélekedett Tölgyesi Tihamér, az erdész.

Láng Levente tűzoltóparancsnok hiába kutattatta át a kutakat, padlástereket, még a templomtornyot is, ő sem szolgáltat jó hírről.

– Szerén nem szállhatott el egyetlen kéményen keresztül sem, hiszen nem válhatott füstté – állapította meg óriási szakértelemmel a kéményseprő, Kormos Kálmán.

Szaksz Ervin szakszervezeti elnök továbbra is cselekvésképtelenül téblábolt a háttérben.

– Az én nyomozásom is sikertelen volt – jelentette Puha-Szimat Petro milicista főhadnagy.

– Pedig azt tartják rólad, hogy jó a szimatod – élcelődött a kolhozelnök.

– A trágyadombokat is körbejártam, még a budikba is bekukkantottam, de semmi eredmény – sopánkodott a körzeti megbízott.

Dudás elvtárs éppen mély lélegzetet vett, hogy egy szuszra kiadhassa magából az eredménytelen hadjárat minősítésére csokorba kötött tarka szidalmait, amikor a farm felől egyre erősödő motorberregésre lett figyelmes, s így benne rekedtek a cifra gondolatok.

Bak János száguldott feléjük, már amennyire tehetette a megviselt IZS motorkerékpárján. Megállt az iroda előtt és jelentette:

– Déltájt előkerült Szerén! Mintha mi sem történt volna, ott tesz-vesz a tehenek körül...

Hegedűs Ödönt nem hiába tartották a falu fejének, leggyorsabban ő fogta fel a szavak értelmét.

– És mit mondott, hol bujkált?

– Hiába faggatják az asszonyok, nem szól egy szót sem. Úgy tesz, mint aki megnémult.

– Na, ez a lány jól kicseszett velünk – foglalta össze a történeteket Dudás a rá legkevésbé jellemző pikáns szóhasználatával. – De négy szemközt majd lesz hozzá néhány keresetlen szavam!

Valószínűleg volt is, de tanúk nélkül, így nem lehet tudni, miket mondott Szerénnek.

A járási tanács viszont nem volt olyan szigorú, mint a kolhozelnök, hamar szemet hunyt Szerén bújócskázása felett. Hogy a fejőlány a mostoha körülmények között hogyan érhetett el rekord tejhozamot, örök titok maradt, mert mire sor került a következő ülésre, addigra a tehenek már vígan lakmározták a kora nyári legelő zsenge fűvét, tehát ismét színültig megteltek Bujdosó Szerén tejeskannái; merthogy Dolgos Szerén kiváló fejőnőt attól a naptól fogva Bujdosó ragadványnévvel emlegették a falubelije.

Bár sohasem szólalt fel a járási tanács ülésein, mellén az időközben megkapott kitüntetéssel Bujdosó Dolgos Szerén még sok éven át bóbiskolt azokon, hasztalanul.

Hogy miért? Mert a statisztika így kívánta!

Hegedűs elvtárs pedig továbbra is hasztalanul várt az új autóra várakozók sorában – mert abban viszont mindig hibázott a statisztika.

A KÉTLÁBÚ ZONGORA

A szovjethatalom Kárpátaljára való betolakodásának első éveitől kultúrházakkal, klubokkal, könyvtárakkal ajándékozta meg a „felszabadult” népet. Ezek az „új” intézmények többnyire régi uradalmi kúriákban, egyházi szeretetotthonokban, elhurcolt és odavesztett módosabb zsidó családok házaiban vagy jobb időket megélt, kuláknak minősített gazdák elkobzott épületeiben kaptak helyet, de olykor parókiákat, sőt templomokat is felhasználtak ilyen célra.

Beregszászban az egykori Oroszlán Szálló emeleti szintjét tartották erre alkalmasnak. Itt alakult meg a körzeti, később kerületi, majd járási kultúrháznak nevezett intézmény, amit igazgató, művészeti vezető és népművelő irányított. A szobákat összehordott ócska bútorokkal rendezték be, sőt, egy – a hatalom által zsákmányul ejtett – kétlábú zongorát is felcipeltek az emeletre. Egészen biztos, hogy ennek a tróféának, akárcsak bármely más zongorának, valaha három lába volt. Hogy a szép, gömbölydedre esztergályozott lábak egyike hová tűnhetett el, arra soha nem derült fény, mint arra sem, kinek a tulajdona lehetett a hangszer. Egyesek azt rebesgették, hogy a második világháború alatt Beregszászt sújtó légítámadás során bombaszilánk roncsolhatta szét a hátsó lábát. Mások úgy vélték, a gyűjtőhelyeken felhalmozott zsidó holmik közül szajrézhatta el valaki, de ez utóbbi nem hangzott túl meggyőzően, hiszen kinek kellett volna egy magányos zongoraláb? Bár ki tudja... A lakosság ugyanis a háború alatt – stílszerűen szólva – hadilábon állt a tüzelővel. Csakhogy egy mesterien kivitelezett zongoraláb eltűnése felettébb brutális cselekedet lett volna, így maradt az első feltételezés; sokkal meghatóbban, megrázóbban, ha úgy tetszik, hősiesebben hangzott a bombaszilánk által elveszített zongoraláb története, mint egy ismeretlen kályhában csak úgy hamvába holt zongoralábé.

Nem vitás, hogy a szárnyát bontogató kultúrháznak jól jött a „hadirokkant” hangszer. Amikor elhelyezték a színpadon, hiányzó lábát egy kéz alatt levő hokedlivel pótolták, ami egymagában alacsonynak bizonyult, ezért egy ócska téglá ráhelyezésével érték el a kívánt magasságot. A látvány nem valami esztétikus volt, de a közönség ezt többnyire nem vette észre, mert a kultúra harcosai a páncéltörés hadizsákmány látni nem kívánatos farát igyekeztek oldalkulisszákkal álcázni. Ez a hadművelet nem okozott nagy

gondot, ugyanis a szovjet káderpolitika értelmében akkor egy, az önkéntes csehszlovák hadseregből hazatért kárpátaljai ukrán nemzetiségű légios állt a kultúrház élén, a művészeti vezető szerepét pedig leszerelt frontharcos orosz katonatiszt töltötte be. Így aztán a hadirokkant zongora, ha nem is stabilan, de megbízható védelemben érezhette magát a szovjet fegyveres erők árnyékában.

A sztalini kultusz felszámolása után Kárpátalján is enyhült a káderek nemzetiség szerinti rostálása. Így kerültem a kultúrház élére. A frontharcos elődök távoztak, de a kétlábú zongora maradt. Új munkatársaimmal mi is elsajátítottuk az álcázás mesterségét, és még sok-sok éven át takargattuk a rozoga lábtákolmányt. Örömmel tettük, mert a rokkant hangszer csodálatosan csengő hangjával sok kedves, felejthetetlenül szép estét szerzett a város közönségének. A szívünkhöz nőtt, nem egyszer próbáltunk harmadik lábat keríteni neki, sajnos sikertelenül. Abban az időben a boltokban zongorát, kivált zongoralábat nem árultak. Nem épp az ilyesmik hiányzottak a háború okozta sebeket gyógyító halandók számára.

Ám ahogy teltek-múltak az évek, a puha diktatúra korszakában egyszer csak megjelentek a pianínók a hangszerboltokban; kijevei, odesszai és csernyigovi gyárak ontották ezeket a szabványhangszereket, míg zongorát továbbra sem lehetett vásárolni, zongoralábat pedig mikroszkóppal sem találhattunk volna.

Ebben az időben történt, hogy kultúrintézményünk megújult otthonba költözött, ahol új hangszerek várták a zene rajongóit. Az ócska, kétlábú zongora nem illett az impozáns környezetbe. Fájdó szívvel búcsúztunk el tőle, de közben azon törtük a fejünket, mi legyen a sorsa. A zongoristánk szívesen megvásárolta volna a szívéhez nőtt kétlábú zeneszerszámot, de annak áruba bocsátását a szabályzat szigorúan tiltotta. A kincstári zongora tragikus sors előtt állt: az előírás értelmében meg kellett semmisíteni. A kegyetlen törvény emígyen szólt: fémszerkezete megfelelő igazolás ellenében fémhulladék-gyűjtőbe adandó, az értékesítésből származó pénz a költségvetés javára térítendő; fából készült része tüzelőként elégetendő, mely cselekedet jegyzőkönyvben rögzítendő.

„Mi mást tehetnénk, ha a szabályzat így írja elő?” – töprengtünk kétségbeesetten.

De hát „a szabály, az szabály” – tartja a szólásmondás.

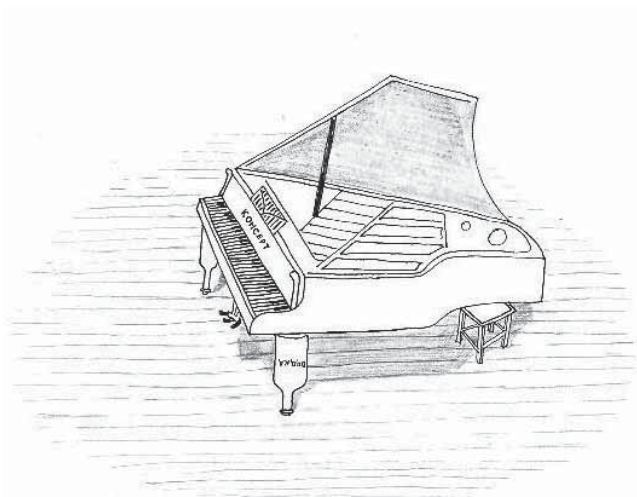
„Szegény zongora! Béke poraira!” – fogalmazhatnék most én is, ha írásaimat nem a vidámság jellemezné, és ha a szóban forgó eset nem a Szovjetunióban történt volna. Merthogy a végtelen lehetőségek hazája oly kegyes volt, hogy a hangszer mégse jutott a fent jelzett szomorú sorsra. S

mindehhez csupán néhány üveg vodka és némi harapnivaló szükségeltetett, amit a megsemmisítést tanúsító bizottság tagjai jóízűen elfogyasztottak, a jegyzőkönyvet pedig aláírták anélkül, hogy látták volna az áldozati tárgy tűzre aprítását és „elhamvasztását”. Nem titok, hogy a fémhulladék-telep dolgozói is könnyedén felcserélték a páncéltökeket „nyakolajra”, és szemrebbenés nélkül kiadták a fém beszolgáltatását tanúsító hamis papírt. Az én látásommal is baj lehetett akkortájt, mert – mint igazgató – nem vettem észre a csalafintaságot, és inkább a 40 fokos ital felé kacsingattam. Mi tagadás, jót ittunk a bátorságra serkentő italból, hogy csoportosan elkövetett, bűncselekménynek minősíthető tettünket lelkifurdalás nélkül végrehajthassuk. Sikerült!

Koncertmester-zongoristánk néhány üveg vodka ellenében boldogan szállíthatta otthonába a ravasz módon megmentett hangszert. Nagy szeretettel dédelgette, ápolgatta, hangolgatta, új politúrba öltöztette, és honnan-honnan nem, még egy szépen formált, esztergályozott lábat is kerített alá.

Sok év telt el azóta. Zongoristánk felett eljárt az idő, s talán a hangszert megmentő cinkostársak többsége sincs már az élők sorában. A zongora viszont – bár többször gazdát cserélt – ma is szilárdan áll, immár három lábon, és csodálatos hangjával továbbra is elbűvöli környezetét, miközben hamis „halotti bizonyítványa” valószínűleg még mindig valamelyik porlepte irattárban hever.

Mert hajdanában a szabályzat ezt így írta elő...

TRÜKKÖS ATEIZMUS

Annak idején a szovjet ideológia igen nagy figyelmet áldozott saját ateista gépezetének hibátlan működésére. Különösen az oktatási és művelődési intézményekben igyekeztek teljes gőzzel pőfögtetni a „tüzes gépeket”. De bármilyen nagy gonddal olajozták a nyikorgó fogaskerekeket a marxista-leninista masiniszta – azok bizony gyakran akadozva forogtak.

Az irányításom alatt működő járási művelődési központ tevékenységéből sem hiányozhatott a vallásellenes propaganda, amelynek külön fejezetet kellett szentelni a munkatervben. A beütemezett ateista harc természetesen többnyire papíron „dült”, hiszen legény kellett volna legyen a talpán az a népművelő, aki az ateista témájú előadásokra, kérdés-felelet estekre, tematikus rendezvényeire akár előadót, közreműködőt vagy éppen hallgatóságot tudott volna toborozni. A munka elvégzését rögzítő naplóba viszont sok badarságot be lehetett írni, a papír ezt is zokszó nélkül tűrte, mint oly sok más valótlanyságot abban az időben.

Persze, egyfolytában csak hazudozni sem lehetett a végtelenségig, mert az ellenőrzések során számolni kellett a turpisságok leplezésével, s következményként szigorú büntetéssel. Ezért, a látszat kedvéért néhanapján magam is kierőszakoltam magamból valamiféle – ateista témájúnak csúfolható – rendezvényt. Annál is inkább, mert a főnököm folyton erre ösztökölt, különösen olyankor, ha őt meg a saját felettesei dorgálták meg, vagy éppen fülest kapott, hogy ellenőrök érkeznek ízelgetni ateista-nevelő munkánkat. Az ilyen „vészes” helyzetekben főnököm már kora reggel magához rendelt egy-két lelkifröccsre, amelyeknek mi más lett volna a lényege: megfelelkeztem az eszmei nevelő munkáról, csak a diszkón jár az eszem.

– Mit csináljak, ha ez kell a fiataloknak?! – hivatkoztam kőkemény érveléssel a saját tapasztalatomra.

– Mi az, hogy ez kell? Az kelljen, amit adunk nekik! Vedd tudomásul, a mi szocialista diszkónk nem hasonlíthat a kapitalista diszkóra! A mi diszkónk erkölcsi és ateista nevelést kell hogy nyújtson az ifjúságnak! – oktattott előljárom.

– Főnök elvtárs, csak nem gondolod komolyan, hogy tudományos előadásokat tartsunk a marxizmus-leninizmusról vagy az ateizmusról a diszkóban? – kérdeztem némi iróniával.

– De! Ezt gondolom, mert fentebb is így gondolják. És mi úgy táncolunk, ahogy fentről fütyülnek nekünk, s nem a te diszkó-muzsikád szerint!

Később szelídebbre vette a hangját.

– Tudom én, hogy nem könnyű egy vallásellenes előadást összehozni, s hogy annak nem is a diszkóban a helye. Olyan műsort kellene kitalálni, hogy a nép észre se vegye annak vallásellenes mivoltát, az ellenőrök viszont felismerjék benne az ateista mondanivalót!

– Nehéz lesz – állapítottam meg reménytelenül.

– Meg kell oldani. Először valamelyik közeli falusi művelődési házban kell bemutatni, mert oda könnyebb becsalni a hallgatóságot, mint a városiba. Menj, cselekedj! Majd csak eszedbe jut valami okos gondolat. Holnap várlak az elképzeléssel!

Egyelőre üres volt a fejem, olyannyira, hogy fohászkodni kezdtem: „Drága jó Istenem, most segíts egy jó ötlettel!” Aztán ijedten döbbsentem rá, mihez is kérem a Mindenható segítségét: egy Őt tagadó műsor összeállításához! Nagyon elszégyelltem magam.

Gyarló emberi fohászom látszólag meghallgatásra talált, mert másnap reggelre kialakult az elképzelés: olyan műsort csinálók, amely a boszorkányságot, jóslást, kártyavetést, kuruzslást gúnyolja ki, azaz csupa olyan dolgot, amit a vallás is elítélendőnek, megvetendőnek tart.

Összeállt a műsor. Kultúrházunknak volt egy amatőr bűvésze, akit rábeszéltem: mutatóványai közben leplezze le egy-két ócska trükkjét, mintegy bebizonyítva, hogy nincsenek csodák, a szemfényvesztések csupán az emberi leleményességen és kénygyességen alapszanak.

Az így elkészült trükkös műsor *Csodák csodák nélkül* címmel került a nagyérdemű elé egy közeli faluban, s mivel elterjedt a hír, hogy bűvész is szerepel – amit-akit a falusi nép leginkább kedvel –, a művelődési ház telis-tele lett nézőkkel. Az ellenőrök is megérkeztek, elfoglalták helyüket a nézőtéren – hiszen a műsort az ellenőrzés napjára időzítettük.

„Tudományos ateista előadásomat” egy anekdotával indítottam, amit az egyik közeli faluban hallottam. A nép egyébként mindig azt szerette, ha nem róla, hanem a szomszéd faluról szólt a vicces történet. Amely ezúttal a következő volt.

Élt az egyik faluban egy szemrevaló leányzó, akit Mariskának hívtak, s aki fülig szerelmes volt a szomszéd legénybe, a Janiba. Már régóta együtt jártak, esténként meg a kert alatt szerelmeskedtek. Igen ám, de a legény hallani sem akart arról, hogy bekösse a szeretője fejét! Ezért szegény Mariska egy szép napon titokban elment a szomszéd faluban lakó öreg kártyavető jósnőhöz, hogy megtudakolja tőle: meddig fogja még a Jani őt

bolondíthatni?

A banya szétterítette kártyáit az asztalon, s a lapokat fürkészve, titokzatosan a lány fülébe súgta:

– Mariskám, nagy-nagy boldogságról szól a kártya! Azt üzenik a lapok, hogy hamarosan férjhez mégy és egy szép, egészséges gyermeket hozol a világra!

Mariska majd kiugrott a bőréből örömében, s azt hajtogatta:

– Mégis elvesz a Jani, elvesz!...

Amikor azonban a banya tíz rubel fizetségért tartotta a markát, s ő csak egy ötöst rejtegetett a keble alatt, restelkedve így szólt:

– Nénike, nincs nálam több pénz, csak a felét tudom kifizetni... A többit majd megadom.

A banya rosszállóan pillogott Mariskára:

– Vigyázz! Ha a fizetség másik felét elfelejted megadni, akkor a mesebelien szép jóslat is csak félig válik valóra!

És úgy lett. Mariska elfeledkezett az adósságáról, a szipirtyó jóslata pedig fele részben valósult meg: Mariska nem ment férjhez, de kilenc hónap múlva gyermeket szült...

Az ehhez hasonlóan nevetséges vagy „tanulságos”, babonaellenes anekdotákkal, varázssitalok, -kotyvalékok okozta bajok, betegségek példáival, valamint táncokkal, dalokkal és bűvészműtátrányokkal tarkított műsorunk végül is sikeresnek bizonyult. Hangsúlyozom: anélkül, hogy Isten nevét a szánkra vettük volna, vagy akár csak egyetlen szót is ejtettünk volna a vallás ellen. A műsor „trükkös” mivoltát a nézők nem vették észre, hát nagy tetszéssel fogadták. Az ellenőrök kevésbé, ugyanis nem értették a magyar nyelvet. Őket a bevált szovjet varázssitalal – a szokásos néhány üveg Moszkovszkaja vodkával – sikerült meggyőzni a műsor képletesen kifejezett mondanivalójáról. S hogy mindeközben velük együtt mi is jócskán felöntöttünk a garatra – a Jóisten talán ezt is megbocsátotta.

BALESETI STATISZTIKA

Úgy harminc évvel a szovjet birodalom bukása előtt – nem először és nem utoljára – Ungvárra kellett utaznom a művelődési dolgozók megyei értekezletére. Újdonsült gépkocsi-tulajdonosként ez volt az első hosszabb utam a saját kocsimmal. Nem tagadom: már-már repestem a boldogságtól, mert igazgatói és rendezői (fél)fizetésemből tizenöt év alatt sikerült összegyűjteni annyi pénzt (nem kevés egyéb fontos portékáról való lemondás árán), hogy megvásárolhattam egy kocsit, amelyre – mellesleg – tíz évig vártam a sorban állók közt.

Az aránylag olcsó – mert primitív – járműre ugyan nemigen illett a „kocsi” megtisztelő titulus, hiszen inkább csak Zaporozsec néven emlegették sokan, mások pedig Hruscsov utolsó bosszújának csúfolták. Mindettől függetlenül örültem a cserebogár-hátú kis járműnek, így büszkén feszítettem a volánja mögött.

Az értekezlet után a kevésbé forgalmas, Bátyú községet érintő úton indultam el hazafelé, már csak azért is, mert így útba esett Nagydobrony – Kárpátalja egyik legnagyobb magyarlakta települése –, amelyhez megannyi felejthetetlen gyermekkori emlékem fűződik.

Alig hatvan kilométer per óra sebességgel hajtottam át a falun, de nem csupán a KRESZ előírásai miatt, hanem azért is, hogy földijeim észrevehessék a szerény, „alacsony” autóban „magas” személyemet... Úgy emlékszem, tovább csökkentettem a sebességet, már-már lépésben haladtam, még a fejemet is ki-kidugtam az ablakon, hogy felfigyeljenek rám az emberek. Ám az általam nagyra becsült falu népének esze ágában sem volt a lassan guruló „kis” autóban ülő „nagy” embert észrevenni. Gyermekkori barátaimmal sem találkoztam, bár néhányuk háza előtt megálltam, érdeklődtem. Nem voltak otthon: dolgoztak a munkahelyükön, mert akkor még a szocializmusra az volt a jellemző, hogy az emberek többségének volt munkahelye.

Aztán rákanyarodtam a Nagydobrony–Bátyú útszakaszra, s vezetés közben azon tűnődtem, hogy diákéveim alatt vajon hányszor tehettem meg ezt a tíz kilométeres, poros utat a bátyúi vasútállomástól nagydobronyi házunkig. És persze örvendeztem: az egykori másfél órás gyaloglást felváltotta a néhány perces könnyed száguldás...

Kellemetes érzéseim abban a pillanatban elillantak, amikor egy baleset színhelyére érkeztem, amely a Szernye-mocsár egyik patakocskáján átvíelő híd előtt történt.

Amint kiugrottam a kocsiból, borzalmas látvány tárult eléem: az út menti árok partjára sodródott motorkerékpár mellett vértócsában, eszméletlenül hevert annak vezetője, a teherautó mellett pedig egy elsápadt arcú férfi állt, remegve.

Felmérve a helyzetet, első gondolatom az volt, hogy a nyilván nagy sebességgel haladó motorkerékpár vezetője az élesen balra kanyarodó országúton elvesztette uralmát a jármű fölött, így az belefutott a vele szemben szabályosan közlekedő tehergépkocsi oldalába.

Közben a helyszínre érkezett egy Nagydobrony felé tartó kerékpáros is. A sérült motoros élt, s lélegzetén erősen érződött az alkohol szaga. Ettől függetlenül – természetesen – mindhárman mielőbb segíteni akartunk a szerencsétlen.

De hogyan? Hozzányúlni nem mertünk, mert attól féltünk, ha megmozdítjuk, még nagyobb bajt okozunk. Ma – a mobiltelefonok korában – könnyen megoldható lett volna a probléma. De hol volt akkor még a technika eme praktikus vívmánya!

Végül úgy döntöttünk, hogy a kerékpáros gyorsan folytatja útját és Nagydobronyban értesíti a milíciát vagy a mentőket, én pedig Bátyúból próbálom telefonon értesíteni a beregszászi járási milícia ügyeletét.

Így is történt. A községházáról telefonáltam. A vonal másik végén a szolgálatos altiszt jelentkezett.

– Egy balesetről szeretnék bejelentést tenni – hadartam a kagylóba minden bevezető nélkül.

És ez – hiba volt. Az ügyelet azon nyomban rendre utasított.

– Várjunk csak, várjunk! Először is: kivel beszélek?! – kérdezte fontoskodva.

Elszégyelltem magam, aztán megmondtam a nevemet, még apám nevét is, ahogy az a szláv szokás szerint dukál.

– Hány éves ön? – hangzott a következő kérdés.

Furcsálkodás ide vagy oda, azonnal közöltem a koromat, foglalkozásomat, s hogy honnan telefonálok, hogyan kerültem oda.

Miközben az altiszt az általam mondottakat lekörmölte, egy magasabb rangú tiszt vette át a telefonkagylót.

„Te jó ég! Ha mindent újra el kell ismételnem, a sérült meg is halhat” – gondoltam kétségbeesetten.

Nem így történt. A tiszt nem becses személyemre, inkább a baleset körülményeire volt kíváncsi. Figyelmesen meghallgatott, s némi gondolkodás után megkérdezte:

– Pontosan hol történt a baleset?

Elcsodálkoztam a kérdésen, és megismételtem:

- Mint mondtam, a Nagydobrony–Bátyú közötti országúton.
- Jó, jó – de az útnak melyik szakaszán? – firtatta a főhadnagy.
- Ezt is mondtam: közvetlenül a híd előtti kanyarban.

A tiszt hangja érezhetően megkeményedett.

– Engem az érdekel – mondta kimérten –, hogy a baleset az ungvári vagy a beregszászi útszakaszon történt-e?!

Ekkor jutott eszembe, hogy a két járás ezen az útszakaszon határos egymással. Azonnal „kapcsoltam”:

– Ha jól tudom – mondtam –, a híd előtti szakasz még az ungvári járáshoz tartozik.

– Na látja, ez a lényeg! – örvendezett a tiszt. Aztán hozzátette: – Tudja mit? Ne törődjön vele, felejtse el az egész ügyet!

– Tessék?? – értetlenkedtem.

– Foglalkozzon vele az ungvári milícia, ha egyszer az ő járásuk területén történt a baleset!

– De hisz emberéletről van szó! – erősködtem.

– Az lehet, de ez a dolog akkor se rontsa a mi járásunk baleseti statisztikáját! Remélem, megértett? – és ezzel a készülék elnémult.

Én is. Nem tudtam szóhoz jutni.

A baleset színhelyére nem térhettem vissza, mert fogytán volt az üzemanyagom, a legközelebbi benzinkút pedig – akkor még – Beregszászban volt. Elindultam hát hazafelé. Már korántsem voltam annyira boldog a volán mögött, inkább ideges. Újdonsült sofőrként attól tartottam, hogy felzaklatott lelkiállapotomban esetleg magam is balesetet szenvedek, „rontva” a járás baleseti statisztikáját...

LELKIFURDALÁS

A vörös diktátor utolsó napjait élte, de még teljes „pompájában” virágzott személyi kultusza. Az utcákról, terekről, falakról, újságokból vezéri portrék, szobrok, domborművek figyelték a halandó alattvalókat.

Ebben a „csodás” korban, amikor a „bőségsszaru” Sztalin-ábrázattal volt tele, a beregszászi járási kultúrház címére ötven darab főelvtársi portré érkezett azzal a céllal, hogy a ház szakemberei osszák szét a falusi kultúrintézmények közt, nehogy valamelyikben véletlenül a nagy vezér képe nélkül maradjon egy-egy fal vagy szeglet. Merthogy – ugyebár – óriási tapasztalat kellett ahhoz, hogy az ötvenszer-hetven centiméteres vászonra festett és nyomdai eljárással sokszorosított Sztalin-portrék szakszerűen jussanak el a klubokba, és azokat véletlenül se fejjel lefelé akasszák fel az akkor még szakképzetlen népművelők.

Bármennyire kitűnő munkamódszerrel és gazdag szakmai tapasztalattal rendelkezett az irányításom alatt álló módszertani előadócsoport, a portrék szétoztására már nem kerülhetett sor: a napokig tartó, hivatalból elrendelt országos gyász jelezte, a vezér is halandó. A megboldogulása hírére hullatott krokodilkönnyek hamar felszáradtak, később pedig a kultuszát leleplező szenzációs események alaposan megingatták a „megbonthatatlan egységbe kovácsolt” birodalom népét Sztalinba vetett hitében.

A véreskezű diktátor lelke (ha volt neki) valószínűleg csizmás lábbal indult hosszú útjára Lenin elvtárs felé, aki akkortájt hatalmas kondérban kavargatta a kommunizmus nevű, a világ egyhatodán főiteknek szánt kotyvalékot. Kétséges persze, hogy a volt kopasz tanító- és szakácsmester befogadta-e akár fűtőnek egykori tanítványát a pokolbeli katlanhoz; a szovjet pokolban ugyanis bízást betöltetlenül lehetett hagyni a fűtői státust, mivel egyebek közt a tüzelő is hiánycikk volt.

Amíg Sztalin a pokol tornácán cimborájával, Luciferrel parolázott, „hű nepe” hatalmas máglyákon égette el nem kívánt örökségét. Szó se róla, tüzelőként a teméntelen mennyiségű kép és a róla szóló „szép”irodalom inkább elkelt volna ama üst alá, hogy felrottyanjon végre a soha el nem készült lenini főzet.

Az igazsághoz tartozik azonban az is, hogy sokan – köztük mi is! – féltünk tűzre vetni a sátáni hagyatéket. Szorongó érzés lappangott bennünk:

ne adj' isten, visszatérhet, visszalopakodhat a hóhér túlvilágra kotródott szelleme, és vele a terror.

Afféle „hátha”, azaz „talán” sorsra jutottak a nyakunkon maradt Sztalin-portrék. Raktárosunk sötét zugba rejtette őket, mondván:

- Biztos, ami biztos, várjunk vele
 - Hátha jó lesz még valamire – vélekedtem magam is fontoskodva.
- Sajnálta a jó minőségű vásznakat és a szép kereteket.

Idővel, a némiképp puhuló – szotyósodó? – diktatúrában az alattvalók teljesen elfelejtették a vezért; hogy is ne, hiszen már nem kellett rettegni tőle.

A vasfüggönyt is félrelebbentették kicsit, s a szűk résen máris befurakodott a nyugati szellő. Ez a gyengécske fuvallat elég volt ahhoz, hogy a Beregszászi Népszínház műsorra tűzhesse az anyaországi írók, zeneszerzők hivatalos úton megszerzett színpadi műveit, köztük Farkas Ferenc Zeng az erdő című daljátékát.

Már próbáltuk a darabot, amikor díszlettervező festőművésznőnk súlyos balesetet szenvedett; ő a bokáját, én meg a fejemet törtem: hogyan készülnek el a díszletek, ha ő begipszelt lábbal otthon heverész?

Nagy gondomban a Gondviselő sietett segítségemre.

Irodámba bekopogott egy ismeretlen férfi, aki Rzseckij Konsztantyin néven mutatkozott be. Elmondta, hogy kijeji színházaknál dolgozott díszletfestőként, de az alkohol rabja lett, lezüllött; elvonókúrán kezelték az Ukrajna-szerte híres, Beregszászban működő megyei ideggyógyintézetben.

– Új életet akarok kezdeni, de a gyógykezelés befejeztével csaknem üres zsebbel hagytam el a kórházat – mondta restelkedve.

Mielőtt merő szánalomból megkérdeztem volna, mennyi pénzre lenne szüksége, gyorsan megelőzött, mintha elleste volna a gondolatomat:

– Nem alamizsnára gondolok. Munkát szeretnék, amivel megkereshetném az útiköltséget elutazásomhoz. Azt még nem tudom, hová megyek, mert se családom, se rokonaim, se otthonom...

„Soha jobbkor ilyen szerencsét!” – örvendeztem magamban, bár a férfi bizalmatlanságot gerjesztő kinézete óvatosságra intett. „Elvonókúra ide vagy oda, egy megrögzött alkoholistában sohasem lehet nyugodtan megbízni” – morfondíroztam. De – lépnem kellett.

– Hát... Munka éppen lenne. Készülő darabunkhoz a díszletek elkészítése... Erdőt, erdészlakot kellene a színpadra varázsolni. Vállalná?

– Persze! – csillant a szeme. – Olyan erdőt festek, amilyen még sohasem volt a beregszászi színpadon!

Papírt és ceruzát kért, rajzolni kezdett. Rögtön láttam, szakemberrel van dolgom. Elmondtam neki rendezői elképzelésemet, ő is az övét. Megegyeztünk. Írásbeli szerződésünkben némi pénzbeli előleg is szerepelt az „új élet” alapjainak lerakásához; természetesen csak annyi, amennyi egy napi szerény kosztra elegendő. Egy petákkal sem több, mert – ki tudja?...

Lakhelye tényleg nem volt, ezért az egyik öltöző sarkában szorítottunk számára szerény fekvőhelyet egy kimustrált díszletrekamién. A reggelijét helyben költötte el: fél liter kefir és két zsemlét. Hasonló volt az ebédje és a vacsorája is, mert a napközben elszívott két-három doboz cigaretta miatt a szűkre szabott előlegből másra, többre nem futotta.

Kosztya első napja produktívan telt el. Másnap reggel azonban szemrehányóan megjegyezte:

– A cigarettát nem számítottuk bele a napi kosztpénzbe!

Láttam, jól megy a munka, piktorunk nagy elánnal dolgozik, hát engedélyeztem számára egy nagyobb összeg kifizetését. Ezzel súlyos hibát követtem el: „újszülötként” Kosztya csak egy napig bírta elviselni az orvosok által előírt absztinenciát. Zsebében a néhány napra beosztandó előleggel kámforra vált, csak késő este állított be a színházba – totál részegen.

Amikor kérdőre vontam, tréfával igyekezett elütni a dolgot:

– Mi, festők egy napig festünk, aztán két napig száradni hagyjuk a munkát, s az alatt a torkunkra ügyelünk, nehogy az is kiszáradjon.

Fogadkozása ellenére, miszerint mellőzi az ivászatot, harmadik „munka” napja szintén alkohol általi „gyógykezeléssel” telt el. Negyednapra kénytelen volt kijózanodni – elfogyott a pénze. Felháborodva mondtam a szemébe: amíg a díszlet el nem készül, egyetlen fillért sem kap.

Azon a napon Kosztya reggeltől estig étlen-szomjan dolgozott. A következő napon azonban ismét száradásra fanyalodott a háttérvászonra frissen festett, „nedves” erdei táj, s ezzel egy időben intenzív locsolást igényelt Kosztya gyors szikkadásra hajlamos torka.

– De miből? Honnan van pénze! – faggattam csodálkozva a munkatársaimat. – Hiszen egy kopejkája sincs. Új előleget nem kapott, a régít mind elitta...

A kollégák égre-földre esküdöztek: egy fityinet, egy korty italt sem adtak neki. A tüzetes nyomozás végül eredményhez vezetett, raktárosunk bűnbánóan bevallotta:

– Bejött hozzám, felfigyelt a Sztalin-képekre, és elkunyerált egyet.

– Miért adtad oda? Mire kellett az neki? Részeg fejjel még bajt kever! – szidtam a raktárost.

– Dehogyan nyugtatott. – Amint megkapta, máris lemázolta a pofáját.

– ??

– Szép tájképet festett rá és eladta a piacon tíz rubelért. Ebből iszik.

„Atyaisten – gondoltam –, nemsokára itt a bemutató napja, és a díszletek többet száradnak, mint festődnek”.

Kosztyát szigorú őrizet alá helyeztük: kulcsra zárt ajtó mögött kényszeríttem ihletre. Reggelijét, ebédjét és vacsoráját helybe vittük. Ilyen kényelemben sem részesült még színházi díszletfestő Beregszászban!

Az eredmény nem maradt el. A Zeng az erdő bemutatójának óriási sikere lett, nem kevésbé a díszleteknek.

Kosztya igencsak tehetséges művésznek bizonyult, ám a történetek után szerettünk volna mielőbb megszabadulni tőle. Ő azonban minden jel szerint nagyon is jól érezte magát színházi hajlékában, az istennek sem akart búcsút venni tőlünk. Persze, nálunk lakbérmentesen teltek napjai.

A díszletfestéssel megkeresett pénzt természetesen néhány nap alatt elitta. Szorult helyzetében bekopogott irodám ajtaján, s illedelmesen egy Sztalin-portréért esedezett.

– Nincs több kép! – szögeztem le határozottan.

Lerázni azonban nem lehetett. Addig-addig rimázkodott, amíg meg nem sajnáltam.

– Rendben van, kapsz három képet. Azt festesz rá, amit akarsz, de az árából megveszed a vonatjegyet és elhúzod a csíkot, mint a szobafestők – próbáltam szellemeskedni kényszeredetten. Aztán, megfelelő komolysággal hozzátettem: – Már a milícia is görbe szemmel nézi, hogy bejelentés nélkül tartózkodsz a városban, ráadásul egy közintézményben laksz. Az ilyesmi szigorúan tilos és büntetendő!

Beszélhettem, minden maradt a régiben: Kosztya egyik nap festette a szebbnél szebb tájakat a hajdani vezér portréira, másik két nap a torkát ápolta.

A képek rohamos fogyatkozása következtében-e vagy sorozatos lelki-fröccseim hatására, nagy nehezen sikerült megtakarítani vele a vonatjegy árát. Gúnyos mosollyal búcsúzott:

– Direktorkám, egyet ne felejts: Beregszászban Sztalint senki nem szerette úgy, mint én!

Hosszan bámultam utána. Talán egy könnycsepp is kibuggyant a szemem sarkából. Hiszen végül is hálával tartoztam a bohém művésznek: csodálatos díszleteket festett a daljátékhoz, és mellel meg szabadított a Sztalin-portréktól.

Ugyanakkor ma is szörnyű lelkifurdalást érzek néha: akaratlanul is közrejátszottam abban, hogy Beregszász és a környék lakossága – tudtán kívül – mindmáig tájképeknek álcázott Sztalin-képeket rejteget otthonában.

HÁROMKEZES HARMONIKA

Falu- és városszerte villanyoszlopokra akasztott, fazékszerű, öblös hangú hangszórók hajnaltól éjfélig bömbölték akkor orosz nyelven a moszkvai rádió propagandaműsorát, amiből a kárpátaljai magyarság természetesen vajmi keveset értett. Látni is csak orosz nyelvű filmeket volt módjában, amit eleinte szintén nehezen morzsolt fel az elméje.

A boltokban megjelentek a Moszkva és ARZ Rekord típusú, két hullámsávos egyszerű „néprádiók”, s a módosabbak otthonaikba vihették a Kossuth- és Petőfi Rádió hangját, némileg kielégítve szerény kulturális igényeiket.

Sajnos, nem mindenkinek futotta az idő tájt ilyen, aránylag olcsó rádiókészülékekre. Ugyanakkor az emberek nemcsak hallani, hanem látni is szerettek volna; de hol volt akkor még a televízió?...

A szárnyait bontogató beregszászi körzeti (járási) kultúrház dolgozói és műkedvelői komoly feladatuknak tartották, hogy legalább részben kielégítsék a magyar lakosság vizuális igényeit. Műsoros előadásokkal járták a falvakat, hol több, hol kevesebb sikerrel, hol vonattal, hol szekéren, hol gyalogosan közlekedve, de mindig meleg szívvel, lelkes odaadással.

Bár a járás lakosságának túlnyomó többsége magyar nemzetiségűnek vallotta magát, a járási művelődési ház művészeti vezetője mégis orosz nemzetiségű férfi volt akkor, akit – tekintet nélkül kommunista mivoltára – szép énekhanggal áldott meg a Teremtő. Egyebet sem csinált a „házban”, csak naphosszat énekelt. Szeretett koncertezni. Kellemes tenorja alá magyar tangóharmonikás szolgáltatva a zenét, akit koncertmester címmel ruházott fel a szovjet művelődési rendszer. Nem értették egymás beszédét, de a kotta nyelvén jól kijöttek egymással mindhárman, ugyanis a harmonika olyan rozoga állapotban volt, hogy a mester csak úgy tudott rajta játszani, ha egy harmadik személy a lyukas szélzsák csücskét a markával összeszorította. A kultúrműsort még egy gyönyörű hangú magyarnóta-énekes és egy tűzrőlpattant, fiatal táncospár tarkította.

Ez alkalommal azonban a táncszámok kimaradtak a műsorból, mert a nadrágot viselő táncpartner lesántult. S történt mindez pont akkor, amikor Nagybereg utcáin a kisbíró kidobolta, hogy vasárnap este a községi klubban nagyszabású hangversenyt rendez a járási kultúrház műkedvelő együttese, utána pedig jazz-zenekar szolgáltat zenét az ifjúság talpa alá.

A „nagyszabású” együttes az akkor még működő keskeny nyomtávú „kiszonattal” érkezett a faluba. A klubvezető csalódott ábrázattal bámulta a háromfős szereplő gárdát, de a művészeti vezető megnyugtatta, hogy néhány szereplő és a jazz-banda kerékpáron indult útnak, és rövidesen megérkezik.

– Csak azért – mondta némi nyomatékkal a házigazda –, mert minden jegy elkelt!

A nézőtér valóban zsúfolásig megtelt. El kellett kezdeni az előadást. Elsőként a művészeti vezető állt a közönség elé dalaival. Egy-két dalt még figyelmesen meghallgatott a nagyérdemű, sőt, udvariasan meg is tapsolta. Amikor azonban már a sokadik orosz dalnál tartott az énekes, a magyar parasztok kezdték sokallni a dolgot, s nemtetszésük fokozatosan harsány fütttykoncertté fajult. A függönyt össze kellett húzni.

A nagyszabású műsorból maradt még a magyarnóta-énekes és a koncertmester. A zenekar tagjai nem érkeztek meg, hiszen el sem indultak, ugyanis a művészeti vezető nem tudott megegyezni velük – a bicajtörténet csak légből kapott mese volt.

„Most mi legyen?” – törte fejét a függöny mögött a művészeti vezető.

„A műsort folytatni kell! – határozta el. – De hogyan?”

Kétségbeesett töprengése közepette szeme a koncertmester ábrázatán akadt meg, aki egy áldottan jámbor természetű, halk szavú ember volt, az a fajta, akire azt mondják: a légynek sem árt.

– Megvan! Szavalni fogsz! – állt elő a hirtelen jött ötlettel a művészeti vezető. – Állj ki gyorsan a függöny elé és mondj el egy verset!

– De hát soha életemben nem szavaltam – ellenkezett a szelíd hangú zenész.

– Most fogsz! – parancsolt rá a művészeti vezető. – Gondolkozz: valamilyen verset csak tudsz?!

– Hát... Gimnazista koromban megtanultam Petőfi Sándortól egy verset: „Akasszátok fel a királyokat!”

Orosz lévén, a művészeti vezető nem sokat tudhatott a magyar költészetről, de nagy költőnk nevét azért ismerte.

– Petefi! Az jó, harasó, prima! – örvendezett, s kituszkolta a szerencsétlen embert a függöny elé, aki nem tehetett mást, nekiveselkedett élete első és egyben utolsó szavalásának: „...De még ezzel nem tettetek sokat, / akasszátok fel a királyokat! ...”

A „mesterien” – mármint koncertmesterien – előadott szavalat egyesekből röhejt, másokból szájalmat váltott ki, mert ugyebár a falusi ember sem hülye.

– Majd mi akasztunk fel benneteket, ha továbbra is így folytatjátok! – harsogott egy haragos hang a terem végéből.

A szavalat egyértelműen megbukott. A feldühödött közönséget csak a magyar nóták békítették meg egy időre. Ám jóból is megárt a sok, a „kedves” közönség azt is megunta. A fiatalság inkább a táncmulatságra vágyott.

– Legalább egy dob kellene a harmonikához – sopánkodott a koncertmester, miközben a művészeti vezető a színpalak mögé rejtőzött, nehogy megruházzák.

Végül is a falu feje, a bíró oldotta meg a „keleti”, illetve beregi kérdést, elhozatván a kisbíró dobját. S mivel megszólalt a zene, a „szavaló” művész akasztására nem került sor.

A magyarnóta-énekes egyik markával a hangszer szélzsákjának csücskét szorongatta, másik kezével a pergő dobon remekelt, és közben táncdalokat énekelt.

Ez kellett a fiatalságnak, rögtön táncra perdült, s a feszült hangulat nyomban elszállt – elfújta a harmonika lyukas szélzsákjából áramló gyengéd fuvallat.

AMIRŐL NINCS HIVATALOS STATISZTIKA

Az elmúlt század kilencvenes éveinek elején, a bevásárló turizmus kellős közepén, az alighogy függetlenné vált Ukrajna legnyugatibb szélén, a Csap–Záhony határátkelő környékén a Beregszászi Népszínház Ikarus autóbuszában ülve várakoztunk egy hosszú gépkocsisor legeslegvégén. Buszunkban beregszászi sportolók utaztak Magyarországra, hogy részt vegyenek egy miskolci kerékpártúra-versenyen. A kiszerezelt hátsó ülések helyén új versenykerékpárok sorakoztak.

Bringa nélküli utas kettő volt csupán, a sportolókért felelős barátom és én. Hivatalos utunkat hétpecsétetes papírok igazolták, de a biztonság kedvéért zsebemben lapult intézményünk bélyegzője, mert – ugyebár – hátha szükség lesz útközben a nyolcadik körpecsétetes írásra is. Hiszen sok víz lefolyhat a Tiszán, míg annak hídján autóbuszunk végre szerencsésen „átevickélhet” a túlsó partra. Már az is nagy eredménynek számított, hogy soron kívül sikerült átvergődnünk a csencselő utasokkal tömött, naphosszat várakozni kényszerült turista-autóbuszok sokaságán. Végül abban a boldog hitben érkeztünk az ukrán vámellenőrzéshez, hogy a testnevelés nemes ügyét szolgáló hivatalos papírjaink (meghívólevél, stb.) zökkenőmentesen átsegítenek a magyar oldalra. Sajnos, a vámtisztek nem ebben a hitben fogadtak. Kiderült, hogy a kerékpárookra átviteli engedély szükségeltetik, amivel mi nem rendelkezünk. Kárba vettett minden magyarázkodás, rimánkodás – egy tapodtat sem mehettünk tovább. A kilométerekre fekvő csapi vámhivatal főparancsnokságán kellett engedélyt kérni, s csak remélhettük, hogy meg is adják.

Illegális taxival sikerült visszautaznom Csapra. Addig a többiek a buszban ücsörögtek. Némi ismeretségemnek, vagy inkább rimánkodásomnak köszönhetően megkaptuk az engedélyt. Jól jött a zsebemben lapuló körpecsét, amely hivatalosan szentesítette a vámnyilatkozatot, miszerint a verseny végeztével a kerékpárokat visszahozzuk Ukrajnába.

Aztán ment minden, mint a karikacsapás: az egyik nyilatkozat a vámosoknál, a másolat nálunk maradt, és estebédre „boldogan” átgördültünk a határon. Bár a ragyogó nap végigkísért utunkon, nem tartottuk ragyogó teljesítménynek, hogy az említett viszontagságok miatt a Beregszász–Miskolc közötti csekély kétszáz kilométeres útszakaszt csaknem tizenkét óra alatt tettük meg.

Vigaszul szolgált, hogy a másnapi versenyen kerékpárosaink ennél sokkal szebb eredményekkel dicsekedhettek.

Kora délután indultunk haza. A társaság édesden szunyókált. Kit a győzelem mámore vagy a pedálozás fáradalma pillesztett el, másokat a motor egyhangú bűgása vagy éppen a finom Borsodi sör hatása csalogatott-ringatott álomba.

Jómagam is csak az országhatár közelében ébredtem fel, s rémülten észleltem, hogy az autóbuszban nincs egyetlen kerékpár sem. Végigfutott rajtam a hideg verejték, azonnal riadóztattam a társaságot.

– Hová lettek a kerékpárok?!

Az ébredező, álomittas arcok bambán bámultak rám.

– Hol vannak a biciklik?! – vettem szigorúbbra a hangom kétségbeesetten.

Néhányan megszeppenve mutattak vaskos csomagjaikra, s én mindent megértettem.

Derék sportolóink a kerékpárokat egytől egyig áruba bocsátották, és a kapott forintokat az otthoni piacon igencsak kelendő portékákra váltották.

– Emberek, ez nem vics, a határon fel kell mutatni a bicikliket! – lobogtattam dühöngve az intézményünk körpecsétjével hitelesített vámnyilatkozatot.

– Majd csak lesz valahogy – próbáltak nyugtatni a kerékpárjuktól „megfosztott” tulajdonosok.

Közben a sörtől kábult sportfelelős is ébredezeni kezdett.

– Csak s... semmi p...ánik – szólalt meg csukladozó hangon. – M...ajd én e...e...lintézem!

– Hogyan? – csodálkoztam értetlenül.

– A...az majd az é...n dolgom – motyogta nem valami meggyőzően. – Nézd, idefelé te intéztél el az ügyet, hazafelé én o...o...oldom meg a po...po...problémát.

Ezzel kiragadta kezemből a papírt, zsebre vágta és nyugodtan aludt tovább.

Ő gondfeledten durmolt, engem pedig a gutaütés környékezett. Így érkeztünk az országhatárhoz. A magyar oldalon a kutyát sem érdekelték a kerékpárok.

„Jó, jó, de mi lesz az ukrán oldalon?” – idegeskedtem. A zabszem-effektus kezdett eluralkodni rajtam, meg a társaságon is.

Szerencsére nem kellett sokáig izgulnunk, elég hamar a hazai oldalra értünk. Jöttek az ukrán határőrök, majd megjelentek a vámosok. Nem kértek

vámnyilatkozatot, nyilván sejtelmük sem volt az átszállított kerékpárokról. Mi is hallgattunk, mint a sír. A gyors ellenőrzés után, mire felocsúdtunk, autóbuszunk már rég túl járt a határon, és javában robogott Beregszász felé.

Sportfelelősünk felébredt, előhúzta zsebéből és büszkén lobogtatta a vámnyilatkozatot:

– Ugye megmondtam, hogy majd én elintézem!

Persze, nem rajta múlt, hogy ilyen könnyen megúsztuk az ellenőrzést; inkább a vámhivatal hanyagul kezelt statisztikájának köszönhető, hogy sportolóink kerékpár nélkül sikeresen finiselhettek Beregszászban.

Csupán Ukrajna lett szegényebb húsz kerékpárral.

De erről nincs hivatalos statisztika!

A KOCSONYA

Egy rég nem látott barátommal futottam össze az utcán. Kiderült, hogy nyugdíjas éveinkre egyazon városban telepedtünk le; az ő családja régebben, az enyém a közelmúltban. A viszontlátás örömében barátom meghívott, hogy a nejemmel látogassuk meg otthonukban. Az időpontban is megegyeztünk.

Feleségem szintén örült a találkozásnak, hiszen asszonyaink gyerekkoruk óta jó barátnők voltak. Szál virággal és egy üveg borral érkezünk a vendégségbe.

Társalgás közben a háziasszony vacsorához terítette az asztalt, a férje pedig hozzáfűzte:

– Eszembe jutott, hogy egykoron kedvelted a kocsonyát, s akkor, gondoltam, ma sem veted meg. Mivel a feleségem nagyszerűen ért az elkészítéséhez, úgy döntöttünk, télvíz idején stílusos lesz vacsorára egy tál finom kocsonyával meglepni benneteket. Bár nem tudom, a kedves feleséged is kedveli-e...

– De még mennyire! Nincs is jobb egy magyaros módra főzött, rezgő lére dermedt, ízletes kocsonyánál – szólt a nejem tréfásan.

– Persze, csak a disznó mellső kövér lábaiból – fűztem hozzá én is komoly kocsonya-szakértői véleménnyel. – Mert a hátsó, csontos lábakon alig akad némi lerágivaló.

Ha jól emlékszem, efféle konyhaművészeti dolgokról csevegtünk az ecetes lilahagyma kíséretében feltálalt, piros paprikával, feketeborssal, fokhagymával fűszerezett, finom kocsonya élvezetes fogyasztása közben.

– A kocsonyáról jutott eszembe egy vidám történet, amely még a végvonagló-vergődő szovjet korszak utolsó éveiben esett meg velem – mondtam. – Akkoriban már nem volt könnyű kocsonyának való disznólábat vásárolni. De egyebet sem. S ha hosszadalmas utánajárással mégis eredményre jutottunk, akkor nagy boldogan nem úgy mondtuk, hogy megvettük, hanem így: sikerült beszerezniünk ezt vagy azt. Abban az időben az égvilágon minden eltűnt a boltok polcairól, s így természetesen üresebbnél üresebb hentesbolti pultokkal találkozott a korgó gyomrú vásárló. A vágóhidakon nem sok sertés került kés alá, s bár mindegyiknek négy lába volt, mindez kevésnek bizonyult a kocsonyakedvelő lakosság számára. Azért mégse maradtunk éhen, mert az akkori hatalom ügyeskedett szocialista eszmékkel megtölteni üres gyomrunkat. Erre szolgáltak az akkor még teljes kapacitással működő marxista-leninista politikai iskolák, amelyekbe erőszakkal léptették be a nyájas dolgozókat. Se szeri, se száma nem volt azoknak az iskoláknak,

amelyek többségében a tanév folyamán csupán két foglalkozást tartottak meg – az első és az utolsót –, mert a munkáskollektívákban a „butábbak” oktatására kiválasztott „okosabbak” nem nagyon lelkesedtek az ilyen megtisztelő felkérés teljesítéséért.

– Nekem mondd? – jegyezte meg a barátom. – Éveken át engem is megbíztak hasonló társadalmi „professzori” feladattal.

– Engem olykor-olykor még ennél is komolyabb megtiszteltetés ért – folytattam hencegve. – Bár nem voltam párttag, a járási pártbizottság politikai oktatási hálózatának vezetője engem is „behálózott” egy-egy ilyen iskola működésének ellenőrzésére. Egyszer például a húsfeldolgozó üzem marx-lenini iskolája záró foglalkozására osztott be vizsgabiztosnak...

– Nem is rossz feladatot kaptál, mert utána vizsgabiztosi minőségemben biztosan megkínáltak egy kis „disznósággal” – szellemeskedett a házigazda.

– Én is így gondoltam, de ne igyál előre a medve bőrére, várd ki a végét. Néhány nappal a vizsga előtt az utcán megszólított egyik történelemtanár ismerősöm, nem titkolva örömét, hogy a szóban forgó iskolába, amelynek történetesen ő a vezetője, engem küldenek vizsgaellenőrnek. Elpanaszolta, hogy nincs minden rendben, mert a vágóhíd munkásaiból verbuvált „nebulók” év közben nem nagyon látogatták a foglalkozásokat, mivel ezer meg ezer más dolguk akadt, minthogy Marx és Lenin tanaival zavarják gondterhelt agyukat. „Mi lenne, ha el se jönnél a vizsgára?” – kérdezte óvatosan. S mire szóhoz juthattam volna, csábító ajánlattal rukkolt ki: „Tudod, ebben a nincstelen világban neked is jól jönne az üzemből egy kis „ez meg az”. Szeretted a kocsonyát? Bizonyára a körömpörköltet sem veted meg. Hozok majd egy pár disznólabát. Aztán némi húsocska is elkelne a konyhatókon, vagy egy rúd szalámi a gyerekeknek uzsonnára, vacsorára!... Na látod, ez az én feladatom lesz, a tiéd pedig az, hogy aláírd a jegyzőkönyvet a megtartott vizsgáról. Én majd hozom ezt is, azt is...

– Persze, te mint öntudatos szovjet állampolgár, visszautasítottad az ajánlatát! – élcelődött a barátom

– Hogyisne! Hiszen csorgott a nyálam a felsorolt finomságoktól. „Még a fele is jó lenne” – véltem. Fittyet hányva szovjet becsületérzetemre, még inkább Marx és Lenin tanaira, habozás nélkül elfogadtam az ajánlatot. „Csak jöjjön az ‘ez meg az’ – gondoltam –, és tudtommal a családban sincs annyi kommunista erkölcsi öntudat, hogy elvesse az ígért finomságokat”. Egy közeli italboltban pohár borocska mellett azon nyomban megkötöttük a szocialista erkölcsöt megszegő szerződésünket.

– Szóval mégiscsak előre ittatok a medve bőrére! – heccelődött a társaság.

– A disznó bőrére – helyesbítettem tréfásan.
– Amit mellelleg kifejejtettek az „ez meg az” csomagból! – csipkelődött a feleségem is.

– Pedig a bőrkétől lesz igazi a kocsonya – toldotta meg a háziasszony.

– Ha csak a bőrkén múlt volna – folytattam a történetet. – Néhány nap múlva, hamis papírokkal a kezében beállított hivatali szobámba a fantom-politiskola „professzora”, és én a beígért „ez meg az” reményében habozás nélkül aláírtam a becsutott vizsgajegyzőkönyvet; miután ő az utcán parkoló gépkocsijához invitált, hogy átadja a korrupciót megtestesítő ajándékot. Amíg a csomagtartó ajtaját kinyitotta, azon örvendeztem magamban, hogy nem akármi lehet az „ez meg az”, ha a csomagtartóban helyezték el. A pavlovi reflex ismét elindította a nyálamat...

– Lassan a miénket is, ha tovább hergeled a kíváncsiságunkat! – sürgettek hallgatóim.

Érdeklődésüket még inkább felcsigázva, annál komótosabban folytattam:

– A kocsizárja újságpapírba göngyölt csomagocskát kotort elő és nyomott a kezembe. Sokáig bámulhattam bambán a tenyeremben szégyenkezve hunyászkodó, lepkekönnyű göngyölegre, mert mire felcsúdtam, a Zsiguli már rég messze járt. Amikor a szobámban kíváncsian kibontottam a küldeményt, nem tudtam szóhoz jutni; pedig az üres szobában nyugodtan elbeszélgethettem volna önmagammal. Miért is ne, ha egyszer bolondot űztek velem?! A bolondok pedig magukban szoktak beszélni...

– Arról beszélj, mi volt a csomagban – nógattak.

– Szégyen arról beszélni – vágott közbe a feleségem. – A sokat ígért „ez meg az” csomag négy darab apró, csontos hátsó disznólábat rejtegetett.

– Úgy bizony! – szögeztem le. – Szinte szégyelltem hazavinni a koszos újságpapírba tekert ajándékot.

– Azért egyszer csak belakmározatok belőle – nyugtázták a háziak.

– Nem főtt abból sohasem kocsonya. Kár lett volna az olyan sovány lábak főzésére pazarolni az akkoriban ugyancsak nehezen beszerezhető palackos gázt. Többre került volna a leves, mint a hús! – mondta a feleségem.

Miközben a kövér disznólábakból készült kocsonya elfogyott, a sovány disznólábakra épült történet pedig véget ért, borozgatás közben arra a nevetséges következtetésre jutottunk, hogy egykor négy nyamvadt disznólábért eladtam sohasem létező kommunista pártbecsületemet.

S hogy ez valóban így történt, arra itt a kezem – nem disznóláb!

BARANGOLÓ GONDOLATOK

Mostanában gyakran megesik velem, hogy álmomban egykori munkahelyemen, a Beregszászi Népszínház lassacskán ködbe vesző múltjában barangolok, olykor pedig ébren röpködő gondolataim segítenek egy-egy kedves színházi esemény, nagysikerű bemutató emlékének felidézéséhez, vagy barátok, ismerősök juttatnak eszembe szebbnél szebb történeteket, élményeket – fél évszázadnyi távlatból.

Így történt ez akkor is, amikor budapesti lakásomon megszólalt a telefon, és egy kedves férfihang közölte: hosszas keresés után végre sikerült kinyomoznia lakhelyemet, telefonszámomat. Azt is mondta, egy szép ajándékkal akar meglepni, amit postán szeretne elküldeni.

E történet előzménye arra a távoli időszakra nyúlik vissza, amikor népszínházunk Kárpátalja magyarlakta településein nagy sikerrel játszott Kálmán Imre Marica grófnő című operettjét. Az 1965. május 13-14-i előadásainkra az ungvári filharmónia hétszáz férőhelyes színháztermében minden jegy elkelt. Persze, hiszen ebben a városban mindig nagy eseménynek számított a Beregszászi Népszínház vendégszereplése.

Egy másik alkalommal ugyanilyen sikerrel játszottuk az operettet az ungvári zenei-drámai színházban, amikor kezdés előtt egy fiatalember azzal a kéréssel fordult hozzám, mint rendezőhöz, hogy engedélyezzem neki az előadás magnószalagra való rögzítését, és egy magnetofonkészülékre mutatott, amely a kulisszák mögött várt „bevetésre”. A kérést természetesen nem utasítottam el, bár az általam is jól ismert ukrán–szovjet, még lámpákkal működő Dnyipro márkájú, eléggé nagyméretű faládaiba rejtett masina és a színpad előterében kétoldalt elhelyezett primitív mikrofonok láttán nem nagy reményt fűztem a minőséges hangfelvételhez. Bizalmatlan tekintetemet látva a fiatalember megmagyarázta: idős, beteg szülei nem tudtak eljönni az előadásra – nekik szeretne kedveskedni a felvétellel. Az igazat megvallva, nemigen tudtam odafigyelni buzgóságára, mivel a közeli kezdésen járt az eszem, amit más szóval lámpaláznak szoktak nevezni, ugyanis az operett egyik főszerepét én játszottam.

...Aztán felgördült a függöny, és óriási sikerünk volt, a magnós fiatalemberrel pedig többé nem találkoztam. Megnősült, áttelepült magyarországi feleségéhez...

Azóta eltelt közel negyven esztendő, s a feledés fátyla talán örökre eltakarta volna ezt a történetet, ha nem keresett volna meg telefonon az a személy, aki 1965 tavaszán a nézők tapsaival, nevetéseivel együtt rögzítette ungvári vendégszereplésünk egyikét. Mint elmondta, számítógépes technika segítségével sikerült felújítania az egykori felvételt, és azzal szeretne megajándékozni.

Közben meg kell jegyeznem, hogy az 1987–1995 évek között játszott darabjainkról – a videózás rohamos fejlődésének, pontosabban: a videokameráknak és -magnóknak az ukrán–magyar határon Kárpátaljára való sikeres átcsempészésének köszönhetően – maradtak gyengébb vagy tűrhetőbb amatőr felvételek, ám a múlt század 50-60-as éveei között bemutatott darabjainkról, amikor még a magnózás is gyerekcipőben tipegett – nem őrzünk szóra érdemes emlékeket.

Így hát nagyon megörültem földim kedvességének, s még jobban annak, hogy néhány nap múlva megérkezett címemre a két darab magnókazettát tartalmazó küldemény. Az egyik kazettát rögtön a magnómba helyeztem, hogy meghallgassam. A kisördög azonban odagonoszkodott, és a ritkán használt, eléggé megviselt készülék meghibásodott hangszabályozó szerkenyűje élvezhetetlenné tette a felvétel meghallgatását. „Sebaj – kaptam észbe –, hiszen az autóban is van magnó!” És néhány perc múlva a lakásom előtt parkoló kocsimban felhangzott Kálmán Imre csodálatos zenéje.

...Ülök az autóban, hallok a szép melódiákat, miközben gondolataim a múltba szökkennek. A nyitány alatt ugyanúgy izgulok, mint negyven évvel azelőtt. Aztán felgördül a képzelet függőnye, s máris a színpadon érzem magam. A lámpaláz alábbhagy, lassan el is múlik, s én szárnyalok a dalokkal, és velem szárnyalnak társaim, az operett egykori szereplői. Igaz, legtöbbször már odafentről, egy boldogabb, nyugodtabb, meghittebb világból érkezik hozzám, hiszen a Marica grófnő tizenöt fős színgárdájából már csak néhányan maradtunk idelent. De most lélekben valamennyien együtt vagyunk, elférünk az autóban. Hol önfeledten kacagunk, hol meg a könnyeink csorognak.

A tízemeletes panelház felém bámuló ötvenöt ablakának egyikéből-másikából a lakók talán észreveszik, hogy órák óta nevetgélek vagy sírok egymagamban az autóban, s nyilván bolondnak vélnek. Nem baj! Az a fontos, hogy mi most együtt vagyunk – a régi gárda. És szinte válaszként hangzik az ablakból bámulók felé a dal: „...Mit tudjátok ti bent, hogy idekint mi fáj? / Hej, voltam egyszer én is büszke bálkirály!...”

A felvételen hosszú, szünni nem akaró taps kíséri a szebbnél szebb dalokat, harsány kacagás a szellemes prózai poénokat. Aztán felcsendül a finálé. A kocsim belseje addigra nézőtérré változik. A tapsvihar nem csillapodik. Boldogan hajlongunk a színpadon, együtt örülünk a hálásan tomboló közönséggel.

...Az előadás véget ért. Kár. Gyönyörű volt ez a három óra, otthonomban még sokáig a hatása alatt vagyok. Lennék! Sajnos, a kisördög nem hagy sokáig örülni, ismét mellém szegődik és a tv-készülék bekapcsolására készlet. A Duna TV-nél kötök ki, ahol – csodák csodájára – éppen a mai Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színházról közvetítenek riportműsort (2004. 02. 08.). Az interjúalany elmondja, hogy a terem, amelynek közepén áll, valamikor az Oroszlán Szálló gyönyörű oszlopos bálterme volt, majd 1970-től sportiskola működött ott két évtizeden át, a 90-es évek elején pedig ideiglenes görög katolikus templomként szolgált. Csak azt nem tudom meg a mesélő Dunától, hogy 1950-től húsz éven át ebben az épületben működött a járási művelődési ház, a bálterem pedig ez idő tájt intézményünk színházterme volt, amelyben a beregszászi magyar színjátszó csoport, később Népszínház címmel kitüntetett amatőr színtársulat 17 bemutatót tartott, és a 380 férőhelyes teremben 151 előadást tartott, amelyeket 35200 néző tekintett meg. Itt került sor a Marica grófnő című operett 24 beregszászi előadására is, amit 9710 ember, Beregszász lakosságának egyharmada nézett meg az 1964/65-ös színházi évadban. (Különben ez a darab Kárpátalja magyarlakta településein 52 előadást ért meg 18300 nézővel.)

Nem kisebb sikereket ért el a népszínház új helyén, az egykori zsinagógából átalakított művelődési központ színháztermében, ahol 1970-től 1995-ig működött, vagyis a beregszászi első hivatásos állami színház létrejöttéig. A népszínház több mint negyven éves naplójának megsárgult lapjai pontosan őrzik az adatokat, melyek szerint 1952–1995 között az együttes 41 bemutatót tartott, s hogy Kárpátalja-szerre hol, mikor zajlott le az az 1132 előadás, amelyeket 244107 érdeklődő nézett meg.

A riportfilm – sajnos – másképp igyekszik tudatni velem és a többi tv-nézővel a tényeket. Mégpedig úgy, hogy valamikor volt Beregszászban egy jelentéktelen színjátszó csoport, de a valódi, igazi színházat a lakossággal nem az, hanem a hivatásos színház ismertette és ismerteti meg, amely ugyan 10 éves fennállása óta – „lehetőség híján” – csak néhány előadást tartott évente szervezett nézők előtt az 50 férőhelyes kamaratermükben vagy a város egyik tornatermében, esetleg a megye pár településén...

A riportfilm is véget ér. A Duna TV kedvemet szegi. Nehezen jön álom a szememre. Másnap fáradtan ébredek, a délelőttöm is rossz hangulatban telik el. Délutánra öltönybe bújok, nyakkendőt kötök. A feleségem kíváncsian kérdezi, hová öltöztem ki ennyire elegánsan. „Színházba megyek” – mondom. Nem érti. „Csak ide az autómba” – magyarázom. Furcsán néz rám. Sejttem, hogy mit gondol rólam, de cseppet sem izgat.

Beülök a kocsimba. A többiek már várnak. Kényelmesen elhelyezkedem az ülésen és elindítom a magnót. Már nem érdekel a Duna TV riportfilmje. Egykori társaimmal ismét Kálmán Imre világába lépünk, és a képzelet szárnyán önfeledten húzatjuk a cigánnyal: „...Hogy máma milyet szeretnék, úgyis tudod jól, / sírjon is meg kacagjon is, mint én bennem szól, jaj, jaj, jaj! / Hej, cigány, hej, cigány, húzd, ne sajnáld / százfelé szakadjon a húr!...”

KÉNYSZERFOGYÓKÚRA

Feleségemmel hosszú kocsisorban araszolunk az ukrán–magyar határátkelő kárpátaljai szakaszán. Nem háborgunk, nem elégedetlenkedünk: rég hozzászoktunk a több órás várakozáshoz. Egykedvűen bámészkodunk az ablakon keresztül. Kint nyirkos, hűvös idő van, a kocsiiban kellemes meleg.

Amikor néhány métert ismét gurulunk, nejem az útszélen kabátban várakozó hölgyben ismerőst vél felfedezni. Csupán azon töpreng, hogy a nemrég még csinos, karcsú lány hogyan hízhatt el ennyire. Pedig tényleg Viola az, lányunk barátnője. Huszonöt éves lehet, de így, a felismerhetlenségig elterebélyesedve jóval többnek látszik.

Feleségem kitarja a koci ajtaját. Örömmel üdvözik egymást. A lány Magyarországra tart, alkalmi ismerőst vár, aki befogadná autójába. Éppen kapóra jövünk.

Viola nehezen tuszkolja be széles testét a hátsó ülésre. Az autóban meleg van, de utasunk feleségem többszöri unszolására sem hajlandó megválni vastag kabátjától. Makacsul ragaszkodik hozzá, mondván: a magyar oldalon az első faluban úgyis kiszáll, addig a meleg ruhadarabban is kibírja.

Jó sok idő telik el, míg végre a határőrökhöz érünk. Útlevelünk rendben van, a vámósok sem kötekednek, és vidáman robogunk a határszéli első magyar falu felé. Viola homlokán is megszárad a verejték. Az ablaküveget azért feltekerem, nehogy megfújja a hideg szél.

Mielőtt a falu közepén kiszállna, megegyezünk abban, hogy visszafelé jövet ismét szívesen felvesszük és hazavisszük. Viola hálásan köszöni, miközben nagy nehezen kivergődik a koci szűk ajtaján.

Továbbhajtunk. Feleségem hangosan méltatlankodik: hogy hízhatt el egy fiatal nő ilyen förtelmesen?

Dolgunk sikeres rendezése után utunk hazafelé vezet. A határszéli falu központjában várakozó csinos hölgyben csak az utolsó pillanatban fedezzük fel Violát. A lány lepkekönyedséggel ugrik be az autónkba, karcsú teste majdnem elvész a hátsó ülésen.

Elindulunk. Óvatosan, lassan vezetek, ámulatomból alig tudok felocsúdni. Látom, a feleségemet is hasonló gondolatok foglalkoztatják. Viola érzékeli néma csodálkozásunkat, és tréfára fogja a szót.

– Az a helyzet, hogy fogyókúrázni járok ebbe a faluba. Amit otthon néhány nap alatt felszedek, azt itt pár óra alatt leadom.

A nejem nem érti.

– Nem tudtam, hogy fitness-szalon is van ezen a kis településen – mondja naivan.

– Az nincs – nevet Viola –, de dohányos ember akad bőven, azoknak hordom át a cigit. Még szerencse, hogy mielőtt munkanélküli lettem, egy varrodában dolgoztam. Nem okozott gondot a rejtkezsebekkel is ellátott bő kabát megvarrása, hogy eldugjam a csípőmre meg a derekamra rögzített 15-20 karton cigarettát. Hát ezért nem akartam odafelé levetni a kabátot, bármennyire is izzadtam benne.

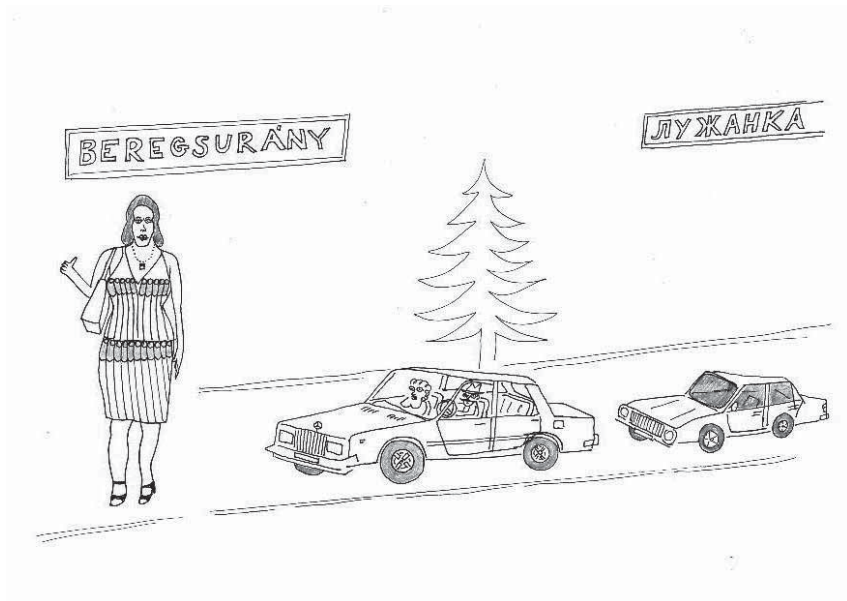
S hogy teljesen érthető legyen a történet, még hozzáfűzi:

– A leadott „súlyfeleslegért” kapott csekély nyereségből tengetem-lengetem napjaimat.

Visszafelé a határátkelőn nem kell sokáig várakoznunk, hamar hazaérünk. Viola, látva sajnálkozó tekintetünket, kesernyés humorral próbál mosolyt csalni arcunkra:

– Íme, a fogyókúra eredménye! – szól, és kecsesen ellibeg.

Még jó, hogy legalább a humora megmaradt...

SZÁJBARÁGÁS

– Ha jó kislány leszel, a Mikulás bácsi hoz majd neked csokoládét – nevelgettem november tájékán közel kétéves, cserfes Panni unokámat.
– Kiteszed a csizmácskádat az ablakba, és a Mikulás bácsi beleteszi a csokit.

Így próbáltam szájába rágni a jó viselkedésért járó jutalmat, s miközben nevelő mondókámat ismételtetem, eszembe jutott, hogy minket, hajdani szovjet állampolgárokat is azzal kecsegtettek: ha jók leszünk, kifogástalanul fogunk dolgozni, akkor majd jön a szakszervezeti Mikulás bácsi, akit akkor Téalapónak hívtak, és elhalmoz minket sok-sok minden jóval; de a hófehér nagy szakállú bácsi nem december hatodikán fog jönni, és nem az ablakba helyezett csizmánkba, hanem karácsonyfa helyett az újévi fenyőfa alá pakolja „majd egyszer” a kommunizmus gazdag ajándékát. Nem is az volt a gond, hogy mikor jön vagy mi a neve a jó öregnek, hiszen ismeretes, hogy a világ népei különféle történetekhez, szokásokhoz, időpontokhoz kötik, fűzik, illesztik a Mikulás-legendát. Inkább az volt a baj, hogy a szocializmus kramposzai sokszor eltérítették az öreget, akit nem is Téalapónak, hanem Gyedmoroznak, szó szerinti fordításban Fagyapónak hívtak a beláthatatlan, zúzmarás birodalomban. Aztán Fagyapó egyre jobban elfelejtkezett hitegetésben bővelkedő ígéretéről, majd örökre be is fagyasztotta azt. Még az volt a jó, hogy nem hittünk ezekben a boldogságot, bőséget ígérgető mesékben, és otthonunkban, bár szerény körülmények közt, továbbra is a Mikulás jövetelét ünnepeltük. Eleinte titokban, mert megeshetett volna, hogy egyes buzgó, rosszindulatú emberek Horthy Miklós névnapjához illeszthetik a Mikulás ünnepét, a KGB pedig ránk biggyesztheti szemfüles gyanakvását.

Próbáltak sok minden mást is a szánkba rágni. Például azt, hogy a bukott társadalom kitalálója, Lenin örökké él. Költemények, ódák hirdették, dalok, kantáták zengték halhatatlanságát. Micsoda logikátlanság?! Az ateista világ – Lenin örök életét hirdetve – meghazudtolta önmagát. Hát nem badarság? Már csak azt kellett volna elhiteni szegény gyerekekkel, még velünk is, hogy vörös köntöst öltve, püspöksüveggel a fején Lenin hozza az újévi fenyőfát. De ezt már végképp nem tudták volna belénk magyarázni.

Az egykori fagyos ateista ideológiával szemben az én nevelő munkám melegebbnek bizonyult. Miután még néhány napig ismételtetem az

unokámnak Mikulás bácsi jövetelének meséjét, úgy döntöttem, hogy ellenőrzöm csoki-csalis nevelő munkám eredményét, és feltettem az első vizsgakérdést:

– Nos, Pannika, ha jó kislány leszel, mit fog hozni neked a Mikulás bácsi?

– Csokit! – kaptam a választ.

– Helyes! És hová fogja tenni a csokit a Mikulás bácsi?

– Ide, Pannikának a szájába – csacsogta, ujjacskájával az ajkára mutatva.

Pedig esküszöm, hogy nem volt szándékomban a szájába rágni. De nem is kellett, mert Pannika szereti a csokoládét. Amit viszont a mi szánkba akartak rágni, azzal minket nem lehetett megetetni!

CSACSOGÓ KISLÁNYOK

A két kislány egymás mellett ült és vidáman beszélgetett. Alig tizenöt évesek lehettek, szépek és üdék; az egyik hirtelenszöke, a másik gesztenyebarna. És milyen bájosan mosolyogtak!

A szemben álldogáló idős bácsi nem tudott betelni velük. Fakult-szürke szemeivel csak nézte, hosszan bámulta, csodálta az életkedvvel teli, csevegő, vihogó lányokat. Nyilván azok is észrevehették, hogy egy pillanatra sem veszi le a tekintetét róluk, vagyis hol az egyik, hol a másik szépségen pihenteti a szemét. Ez tetszett a lányoknak. Mintha érezték volna, hogy a bácsi mondani akar valamit.

Nem tévedtek. Az idős férfi másfél órája fontolgatta, hogy szóljon-e vagy sem. Valami mindig visszafogta. Talán intelligens modora fékezte, merthogy csak úgy, ismeretlenül nem illik megszólítani valakit. Így hát szóltanul nézte a két kedves lányt, bővölten hallgatta csicsergésüket.

A lányok megszokták az öreg tekintetét. Nem zavarta őket a beesett szemű, ősz aggastyán bámészkodása. Volt bőven miről csacsogniuk.

A bácsi viszont tovább tépelődött magában: szóljon vagy ne szóljon? Hiszen csak egy csekély kérésről lenne szó. Mondja vagy ne mondja? Aztán úgy gondolta, semmi értelme, mert időközben az autóbusz befutott a végállomásra – már úgyse ülhet le.

Görbebotjára támaszkodva, mülábát nehézkesen vonszolva szállt ki az autóbuszból.

ÁLOMSZÉP AJÁNDÉK

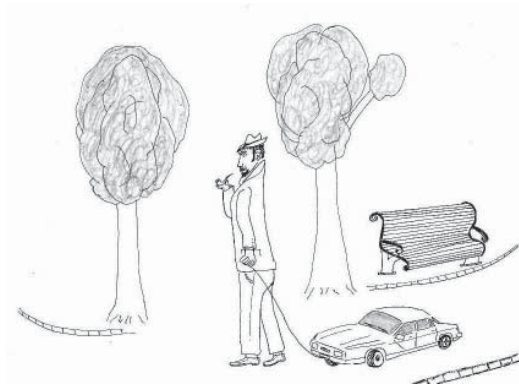
– Csekély spórolt pénzemet szovjet takarékbankban kuporgattam – mesélte nemrég egy beregszászi ismerősöm.

– Arról álmodoztam – mondta –, hogy öregségemre összegyűjtök egy olyan összeget, amelyből vehetek majd az unokámnak ajándékba egy szép autót.

– És sikerült? – kérdeztem kíváncsian.

– Hallgasd csak meg a történetemet. Amíg a betétkönyvem lapjai lassacskán teltek, a szocializmus – szerencsére – annál gyorsabban kopott. Közben szovjet állampolgárként született unokám ukrán állampolgárrá cseperedett, a takarékpénztár meg takarékbankká nőtte ki magát, szovjet rubeleim pedig ukrán hrivnyára változtak. Csak gépkocsivásárlási tervem tartotta magát. Mert ha én egyszer a szavamat adom, hogy autót veszek az unokámnak, akkor azt, ha törik, ha szakad, be is tartom! Elhatározásomat tett követte. A takarékbankban markomba számolták a ropogós hrivnyákat, mind egy fillérig, azaz kopijkáig, kamatostul. Rohantam a boltba, megvásároltam az álomszép, ezüstmetál színben tündöklő, divatos autót. Ráment az egész összegyűjtött pénzem. Nem baj! Boldog voltam, hogy tizennyolcadik születésnapján a legmodernebb személygépkocsival lephettem meg az unokámat.

Sajnos, az álomszép ajándék nem tetszett neki, így hát többnyire én használom. A nyugdíjamból bőven telik az üzemeltetésére. Két ceruzaelemmel működik, naphosszat eljátszadózom vele...

„HATÁRÁTKELÉS”

Az ukrán–magyar határátkelőn lezárt sorompó várakoztatja a gépkocsik felgyülemlett, hosszú sorát.

– Beletelik egy-két órába, míg átjutunk a magyar oldalra – mondja az egyik várakozó, egy kisteherautó tulajdonosa.

– A vámosok már megint lassan dolgoznak a magyar oldalon – füzi hozzá egy másik teherautó vezetője.

– Te mit viszel? – kérdi az előbbi.

– Semmit, csak egy tank benzint – feleli az utóbbi.

– Cigit viszel?

– Dehogy viszek! Az szigorúan tilos!

Tovább várakoznak.

– Nem akar ez az autósor megmozdulni – állapítja meg kisvártatva az egyik.

– Biztosan kávéznak a vámosok – véli később a másik.

– Dehogysis! Minden gépkocsit kiforgatnak!

– Nálam van két üveg vodka. Abba csak nem kötnek bele?

– Abba nem, egy litert mindenki vihet magával.

– Hát te mégis mit viszel?

– Én telepakoltam a kocsit homokkal.

– Homokkal? Azt átengedik a vámon?

– Azt még nem tudom, de megpróbálom.

– Akkor vigyek én is?

– Vigyél! Van itt bőven az udvaron – biztatja az utóbbi.

Miközben a másik gépkocsi is megtelik homokkal, az óvó néni harsány hangon megszólal:

– Gyerekek, fejezzétek be a játékot! Gyerünk kezét mosni és ebédelni!

A lurkók felpattannak a hívó szóra, de előbb még haragosan felrúgják a homokozóba épített határsorompót...

SZÉGYEN IDE, SZÉGYEN ODA...

Madárdallal ékesített, füves-fás park környezte tízemeletes panelházban élem családommal nyugdíjas éveimet. Órák hosszat üldögélek a padokon vagy kószálok a parkban, élvezem a természet szépségeit.

Az elmúlt tél ugyan enyhének bizonyult, de azért egy köhögéssel járó influenza-járvány néhány napra megfosztott sétáimtól, magas lázzal ágyba parancsolt. Hála a jó Istennek, hamar kihevertem a betegséget, csak a ronda köpködéssel járó köhögésem nem akart elmúlni. A tavaszi nap sugarai azonban ismét a parkba csalogattak.

Egyszer, amikor éppen nyugodt délutáni sétámat folytattam, olyan erős köhögési roham kapott el, hogy – szégyen ide, szégyen oda – kénytelen voltam nagyot köpni a sarjadó zöld fűre. Tudom, hogy illetlen dolog volt, de mit csináljak – megtörtént. Biztosan alaposan belepirultam eme pocsék cselekedetbe.

„Még szerencse, hogy nem látta senki” – próbáltam nyugtatni magam, amikor tőlem néhány méterre megszólalt egy hang.

– Elég gusztustalan dolog a fűre köpködni! – sziszegte valaki a foga közt, de úgy, hogy én is jól hallhassam.

A jogos feddés középkorú hölgytől jött, aki hosszúra eresztett pórázt szorongatott, türelmesen várva, hogy pár lépéssel odébb, egy mogyorófa tövében hátsó lábaira rogyott kutyája erőlködve eltávolítsa beleiből a nap folyamán felgyülemlett bélsárt.

Miután az eb elvégezte dolgát, gazdája rövidre tekerte a pórázt, s mintha mi sem történt volna, kedvencével gyorsan távozott a tethelyről.

Csak én álltam ott némán, meg a tavaszi zsenge fűben sunyító kutyapiszok.

Bár a hölgy kioktató szavait alaposan megszívleltem – szégyen ide, szégyen oda –, csakazértis köptem még egy jó nagyot, ezúttal az otffelejtt ürülékre, utána pedig restelkedve, szóltanul elkullogtam. Aztán útközben mégis úgy döntöttem, hogy az esetet nem hagyom szó nélkül. Hogy is ne! Egy nagy kutyagumit az orrodra, tisztelt kutyás hölgyem!

AZ ÚTLEVÉL

Vlagyimir Majakovszkij orosz költő a múlt század elején Vers a szovjet útlevélről című, akkor szokatlanul feldarabolt, szétszabdalt-taglalt költeményének soraiban hazájából a tengerentúlra hajókázva határtalan szeretettel, elragadtatással áradozott, örvendezett, ömlengett arról a jó, kellemes, boldog érzésről, amit szívében, lelkében, elméjében, esetleg veséjében, májában, gyomrában vagy a beleiben érzékelt, amikor „széles zsebéből” kihúzta féltve őrzött, rejtegetett, dédelgetett „vörös bőrű szovjet útlevelét”, és büszkén, önfeledten, gőgösen felmutatta, meglebegtette, a kapitalista útlevélkezelők szemébe, arcába, pofájába kiáltotta: „Olvassátok, irigyljétek, én a Szovjetunió polgára vagyok!”

A költő számára oly csodásan kellemes érzést 1945 után a Szovjetunióhoz szakadt kárpátaljai magyarok sokáig nem tapasztalhatták, nem élvezhették, mert a szigorú határzár miatt nem kaptak útlevelet. Nem is volt rá szükségük! A hatóság mi a fészkes fenének adta volna ki ezeket az okmányokat, ha úgysem lehetett velük utazni?! Nemhogy külföldre, de még a saját járása határszéli falvaiba is csak engedéllyel léphetett be a távolabb lakó polgár, mert a határ menti településeket „egyes”, a kissé távolabbiakat „kettes” zónába sorolták, az itt élő lakosság személyi igazolványait pedig ennek megfelelő bélyegzővel látták el. A határőrség folyamatosan ellenőrizte az utakat, éjszaka is árgus szemmel pásztázta a tájat, és a szabálysértőket szigorúan megbüntette. Magyarán mondva, illetve oroszul értelmezve: ne mászkáljanak a kárpátaljai magyarok, üljenek a fenekükön, és elégedjenek meg a szovjet haza adta örömmel, amelyeket szintén Majakovszkij énekelt meg Csudajó című versében: „Olcsóbb lett a dara, só, / pompás, harasó!”

Ám amikor az 1950-es évek végén, vagy inkább a 60-as évek elején – rokonlátogatás céljára – a „szovjet magyarok” végre kezükbe vehették a „СССР” arany betűkkel ékesített, vörös köntösbe öltöztetett útlevelüket, akkor sem lehettek olyan boldogok, mint a szovjet költő egykoron. Ha ugyanis a kérelmező megannyi utánajárás, igazolások felmutatása, le- és felmenő rokoni ágak bizonygatása, majd hónapokig tartó idegölő várakozás után végre megkapta azt a passzust (előtte zálogba helyezve személyi igazolványát a hatóságoknál), már nem is tudott igazán örülni annak. Ha pedig a kákán is csomót keresés elvének alapján elutasították a kérelmet – és ez volt a valószínűbb –, akkor a szerencsétlen kérelmező kezdhette előlről a kálváriát, ha ugyan maradt hozzá elegendő energiája és némi kedve.

De felejtük el ezeket a rémes emlékeket a fészskéül szolgáló összerogyott hatalommal együtt. Az ukrán kormány is felejtetni akart, amikor függetlenné válásának hetedik évében – elég későn – végre úgy döntött, hogy az új esztendőbe lépő ukrán állampolgárokat megszabadítja a szovjet múlt emlékeit őrző útlevelüktől. De miért kellett erre ennyi ideig várni? Nem lett volna jobb ezeket a kezdet kezdetén kicserélni, s nem pedig ideiglenes stemplikkel ukránra keresztelni, minősíteni, pofozni? Nem bizony! Mert akkor nem lehetett volna három bőrt lehúzni a szegény ukrainai állampolgárokról, akikkel minden esetben szép összegeket fizettettek a régi, szovjet arculatú útlevelek érvényesítéséért, meghosszabbításáért.

1997 decemberében ilyen „semmilyen” útlevéllel érkeztek haza a világ sok országában élő ukrán állampolgárok, hogy a szilvesztert otthon, mármint Ukrajnában, szeretteik körében tölthessék. Magyarországon élő családommal hasonló, kimustrált szovjet útlevéllel léptük át mi is a magyar–ukrán határt, hogy a karácsonyt kárpátaljai rokonainknál ünnepeljük. Remekül éreztük magunkat, s mivel újév előtt egy disznótör is kényeztetett otltétünket, a háziaknak nem került nagy fáradságukba, hogy szilveszterre is ott maradjunk. Így lettünk az Ukrán Miniszteri Kabinet 1998. január 1-től életbe lépő 900. számú rendeletének áldozatai.

Más kiút nem lévén, útlevélcseré céljával Kijevbe utaztunk, az Ukrán Külügyminisztérium Konzuli Főosztályára. Vonatunk reggel érkezett a fővárosba, s azonnal rohantunk a külügyminisztériumba, pontosabban annak hátsó udvarába, ugyanis az ügyfelek részére innen nyitottak bejáratot a főkonzulátusi hivatalba. Itt már nagy tömeg várakozott. Eleinte türelmesen ácsorogtak az emberek, de a kilenc órai nyitás előtt néhány perccel nagy lett a zaj, a tolokodás; a rend megbomlott, mindenki a bejáratú ajtó felé tülekedett – életbe lépett a könyökharc.

...Bent, az épületben egy kisablak előtt kell egy-két órát küzdeni, hogy az ember megkapja az útlevél igényléséhez szükséges két űrlapot. Tolakodás nélkül mindenki elvehetné azokat egy asztalról, de akkor nem lenne tülekedés, és pofonegyszerű lenne az egész. Hogy mégse tűnjön annyira annak, a hivatalnok a-tól z-ig átvizsgálja az útleveleket. Teljesen feleslegesen, mert a kitöltött ankéták benyújtásakor ismét megteszi. Ami biztos, az biztos! De előbb azon kell törni a fejünket, hogy a megkapott űrlapokat minél gyorsabban kitöltsük, ami nem könnyű feladat.

A teremben 150-200 ember téblábol papírral és tollal a kezében. Az óriási hallban ugyanis csak két kis asztal és öt szék áll az ügyfelek rendelkezésére.

Van, aki az ablakpárkányon, a térdén vagy a falon igyekszik kitölteni az űrlapokat. Utóbbi esetben ez nem mindig sikerül, mert a pasztás golyóstoll vízszintes helyzetben nem nagyon engedelmeskedik. Pedig sietned kell, hogy mielőbb visszaállhass a kisablak előtti zűrzavaros tolongásba, ahol még mindig csak az űrlapok komótos osztogatásánál tartanak. Ezeket nyomtatott ukrán és angol betűkkel kell kitölteni. Bajban van, aki angolosan nem tudja leírni a nevét. Problémát okoz az egyes rovatok kitöltése is. Az ember csak találgatja, mit kell oda beírni, mert mintapéldány az ügyfelek tájékoztatására sehol sincs kifüggesztve. Egyesek szerint kettő, mások szerint három színes fényképet kell benyújtani. Szerencsére nekünk van négy: komoly is, mosolygós ábrázatú is. A sorban boldogan állunk, ha ugyan annak lehet nevezni, mert közben aggódva nézzük az óránkat: érkezünk-e a papírokat ebédszünetig beadni? Mert itt az is van! Pedig Európa-szerre ebédszünet nélkül működnek az ügyfélszolgálati irodák. De minket üldöz a balszerencse: az ügyintéző munkatársat telefonon elparancsolják. Szerencsére már nem Szibériába, s így bizakodunk, hogy hamar visszatér a kisablakhoz, átveszi a paksamétát, hiszen ebédszünetig még maradt tizenöt perc... Aztán csak tíz... Csak az utolsó öt percben jelenik meg a hivatalnok. Kevés a reményed, de hátha sikerül, hiszen előtted csak három ügyfél áll. Aztán a parányi hited is szertefoszlik, mert egy kisírt szemű fiatal hölgy-anyuka lép elé, és könyörög, hogy engedjük soron kívül az ablakhoz. Kanadából érkezett hathónapos kislányával, Poltavában élő szüleit meglátogatni. Megsajnáljuk a sorstársat, magunk elé engedjük. A sor eleje helyesli döntésünket, a sor vége háborog. Közben a csöppnyi idő elröppen, és a kisablakot másfél órára bezárják. Érdekes: az ebédszünettel bőkezűek, ugyanakkor az ügyintéző azzal „biztat”, hogy délután tizenhét óra helyett csak tizenhat óráig fogadják a beadványokat, tehát itt meg takarékoskodnak az idővel.

Megpróbálunk valami rendet teremteni. Valaki azt javasolja, írjunk névsort a sorbanállókról. Én maradok a negyedik, nejem az ötödik, utánunk még két földi sorakozik.

Sokan még csak most töltögetik az űrlapjukat az ablakpárkányon.

Hajlandók lennénk egyik lábunkról a másikra állva várakozni a kisablak előtt, de nem lehet. A rendfenntartó milicista tudomásunkra hozza, hogy ebédszünet alatt nem tartózkodhatunk a teremben; erélyes hangja könyörtelenül az utcára parancsol mindnyájunkat. Talán jobb is így, mert a helyiségben nincs WC sem. De van egy étkezde az épület udvar felőli alagsorában. Nem az éhség, inkább a szükség irányít oda, abban a reményben, hogy ott mosdót is találunk. Így is van. Csakhogy kulcsra zárt ajtaján írás közli a „kedves vendéggel”: „Tatarozás miatt zárva”. Ez még

inkább ingerli az embert feltett céljának elérésére. Az evésre már nem is gondolunk. Szerény óhajunk megvalósítása érdekében a minisztériumi épület főbejáratán próbálunk bejutni, a portás azonban megakadályozza, hogy a külügyminisztériumban intézzük el „belügyeinket”. Lábunkat összefonva, verejtékünket törölgetve tanakodunk, mitévők legyünk. Végre „jó” ötletünk támad: taxiba ülünk és a pályaudvarra hajtatunk, azt gondolván, ott csak akad egy illemhely. Akad, csak éppen az is zárva, mert ott meg 11 órától 12 óráig takarítási időt tartanak. A taxisofórt szerencsére nem engedték el, s most arra kérjük, sürgősen vigyen el bennünket valami nyilvános helyre, mert az ügy nem tűr halogatást. Sokáig gondolkodik, míg végre eszébe jut egy városi „közhely”. „Ha ugyan működik!” – teszi hozzá kételkedve. Útközben szurkolunk, hogy idejében odaérjünk, s nehogy ebédszünetet hirdető tábla fogadjon. Ahány piros lámpa, annyi izgalom, idegesség. A taxi pilótája viccelődve megjegyzi, hogy ő már sok utast fuvarozott repülőtérre, pályaudvarra, szállodába, meg az ördög tudja, hová, de ilyen céllal még nem volt szerencséje utast szállítani. Tréfálkozásán már nevetni sem tudunk. Pillanatnyilag az útlevelünk sem érdekelt. Igaz, ahová igyekszünk, nincs rá szükség.

Végre célba érünk, és feleségemmel a nemek szerint megjelölt ajtók felé robogunk. A nagy rohangálás, idegeskedés közepette „kisdolgom” „nagydologgá” vált. Odabent kellemetlen, fullasztóan párás levegő csapja meg az ember orrát. A homályos helyiségben egymástól derékmagasságig vékony falakkal elválasztott, westernfilmek kocsmajaitain látott lengőajtókkal felszerelt guggoldák sorakoznak. Újságot szorongató emberek várakoznak a sorokra, merthogy itt is sor van! Ez aztán a kultúra, még a budiban is újságot olvasnak az emberek – gondolod. Csak később jössz rá, hogy a hírlapok teljesen más ügyet szolgálnak. Én is beállok a sorba és türelmesen várom, hogy a pottyantón görnyedő, hosszú télikabátja alját nyakába ölelő, fején drága szőrmesapkát viselő pohos pasas derékig láthatóvá váljék, ezzel jelezvén, hogy elvégezte a dolgát, rajtam a sor. De nem így történik, mert a szomszédos fülkéből hirtelen átnyúl egy ügyes hosszú kéz, lecsap a guggoló áldozat fején ékeskedő drága portékára, és nyílsebesen elrohan vele a kijárat felé. Megéri neki, mert egy ilyen nerc tökfedő felér néhány havi átlagfizetés összegével. Amíg a megkopasztott ürge félig felrángált gatyában kétségbeesetten hadonászik, a tolvaj rég messze jár, tehát ez egyszer a pasasnak sokba került az amúgy ingyenes szolgáltatás. Akárcsak nekünk a fuvardíj. De sebai! A western-ajtót magunk mögött hagyva, taxival vidáman vágatunk vissza a konzulátusi hivatalhoz.

Szerencsére nem késünk el, mert a hivatalnok is félórai késéssel foglalja el helyét az ablak mögött. Lehet, hogy neki is hasonló „sürgős” dolga akadt? Az előttünk várakozók egyikénél baj van a fénymásolatokkal. Kiderül, hogy a régi útlevel még két oldaláról szükségeltetik másolat, ami neki nincs. Szegény, kiesik a sorból. Mi következünk. Szerencsére – minden eshetőségre számítva – megboldogult útlevelünk üres oldalairól is készítettünk fénymásolatokat. Az ablak túloldalán sem kötekednek, minden megy a rendjén. Már csak választanunk kell, hogy egyszerű vagy gyorsított eljárással kérjük útlevelünk elkészítését. Előbbi esetben egy hónap, utóbbi esetben 3-4 nap múlva kapjuk meg. Persze, dupla pénzért! De ez még nem minden, mert hasonló nagy pénzt kell fizetni az állami illetékért is. Mindenki a gyorsított eljárást választja, elvégre nem ülhet az ember télvíz idején egy hónapig Kijevben. Minket szerencsére a barátaink befogadnak hajlékukba. De akinek nincs ismeretsége? Nem hiszem, hogy maradék pénzből futná az irtó drága szállodai szobára!

Házigazdáink kedves, vendégszerető emberek, megismertetnek Kijev szépségeivel, történelmi nevezetességeivel. Bebarangoljuk a rejtelmes barlangkolostort, megtekintjük a hatalmas méretű, ragyogó freskókkal díszített, csodálatos Szófia székesegyházat, ellátogatunk Vlagyimir fejedelem keresztet magasba tartó monumentális szobrához – hogy csak néhányat említsek a sok szép látnivaló közül. A néhány nap kellemesen, gyorsan eltelik...

Aztán boldogan süllyesztjük pénztől kiürült zsebünkbe a vörös árnyalatát továbbra is hűen őrző, de már háromágú szigonnyal büszkén felvértezett vadonatúj ukrán útlevelünket, és a Kijev–Ungvár gyorsvonattal lassan döcögünk hazafelé. Előbb haza Kárpátaljára, onnan haza Magyarországra...

A kijevei tortúra nem vette el végképp a kedvünket. A honvágy továbbra is erősen él bennünk, és magyarországi otthonunkból gyakran hazacsalogat Kárpátaljára. Ide is hazajövünk, oda is hazamegyünk.

Hogy is van ez? Bennünk, kárpátaljai magyarokban a kegyetlen történelem kettős hazaszeretetet formált ki?...

Nem hiszem. A hazaszeretetet nem lehet határokkal elválasztani!

A SZELEPVADÁSZ

A Beregvidéki Múzeumban nézelődöm. A Beregszász múltját bemutató fotókiállítás képei régi emlékeket elevenítenek fel bennem. Egy korabeli levelezőlapon a város főutcáján egykor működő benzinkutat, valamint a mellette tankoló személyautót és autóbust örökítette meg a fényképész.

Jómagam is emlékszem ezekre a pirosra festett benzinkutakra. Kettő is volt belőlük – az utca jobb és bal oldalán. Még a szovjet korszak első évtizedében is ott álltak a város közepén, és szabadon hajthattak mellé a ritkaságszámba menő gépkocsik. Akkoriban a főútcán jobbra lovas szekereken vagy kerékpáron, de főleg gyalogosan közlekedtek.

Hol van már az az idő?! A kéziszivattyús benzinkutakat rég lebontották, eltakarították.

Tovább lépek az emlékekben. Régmúltnak tűnik már az is, hogy Beregszászban az említett főutcat (ha úgy tetszik: teret) sétálóutcává nyilvánították, s ezzel megtiltották a járművekkel való közlekedést. A növekvő számú gépkocsi-tulajdonosok aránylag hamar megszokták a tilalmat, a lovas szekerek pedig kivonultak a térről, meg a divatból is. A kerékpárosok viszont nehezen barátkoztak meg a szigorú utasítással.

Egyes – lenini eszmékkel doppingolt – elvtársak a rendelkezést úgy próbálták magyarázni, hogy a téren akkor frissen felavatott Lenin-emlékmű előtt nem ildomos biciklivel karikázni.

De akadtak abban az időben egyéb, szintén mosolyra fakasztó túlkapásos intézkedések is, például az, hogy a szobor szomszédságában levő közkedvelt, zenés Barátság éttermet be kell zárni. Be is zárták, merthogy egy ilyen „szent hely” mellett nem lehet, nem illik éjfélélig muzsikálni, mulatozni, dorbézolni, és onnan az utcára lépve a proletár vezér felnagyított szoboralakja előtt imbolyogni, tántorogni, csámborogni, esetleg illuminált állapotban annak árnyékába locsolni az étteremben tankolt szeszfelesleget. Szóval, a sétálóutcában sem benzint, sem vodkát nem lehetett tankolni.

A Barátság étteremből internacionalista Barátság-múzeum lett. Az egykori törvényszéki épületből kilakoltatták a szovjet hadsereg katonáit, merthogy annak sem volt helye ott, akárcsak a helyette létesült műszergyárnak sem. A régi zsinagógából kultúrpalotát varázsoltak. Az úttestet is rendbe hozták, betonlapokkal rakták ki, virágágyakkal díszítették.

Nem volt ebben semmi különös, hiszen az idő tájt más városokban is hasonló sétálóutcákat alakítottak ki a maguk szépségeivel, csodálatosságaival. Olyan nevezetessége azonban, mint a beregszászi promenádnak, egyetlen városnak sem volt Kárpátalján. Ez a nevezetesség egy milicista személyében testesült meg, aki ebben az utcában sétálta le szolgálati éve nagy részét, és itt sétálta fel magát a ranglétrán őrmestertől a főhadnagyi rangig. Ő volt a kerékpárosok réme.

Szegény beregszászi dolgozó emberek! Képzeljük el, hogy korán reggel munkába igyekezve kénytelenek voltak leszállni kerékpárjukról és azt maguk mellett tolvaj, gyalogosan átrohanni a hajnali – sétáló emberektől egyébként teljesen üres – utcán. Ha mégis akadtak szabálysértők, akik nyeregből próbálták leküzdeni a szigorú rendelkezést, alaposan megjárta. A szemfüles milicista rendszerint nyakon csípte őket, és jött a haddelhadd, ami nemcsak annyiból állt, hogy a tulajdonost járgányáról a földre kényszerítette; ez nagyon enyhe büntetés lett volna. A rend megtettesítője sokkal szigorúbb eljáráshoz folyamodott: a tetthelyen azonnal légtelenítést eszközölt a jármű kerekeinek gumiabroncsaiban. Azt hiszem, érthető. Ha mégse, álljon itt magyarabbul: kicsavarta a gumibelsők szelepeit, miáltal a kerekek leeresztettek, a kerékpár közlekedésképtelenné vált.

Jogilag a rend őre sem járt el helyesen, mert a kicsavart szelepeket a saját tulajdonát képező zsebébe helyezte, azaz hatósági személy által idegen tárgyak eltulajdonításának bűncselekményét követte el. (Na, végre sikerült papírra vetnem ezt a jogi nyelven fogalmazott nyakatekert mondatot, ami hétköznapi nyelvre fordítva azt jelenti, hogy a rendőr lopott.) De merte volna a „vétkes” kerékpáros tolvajlással vádolni a milicistát? Ugyan már! Örült, ha eliszkolhatott a tetthelyről, és csak lőtávolságon túl bátorkodott szitokszavakat pufogatni a szelep vadász felé. Merthogy a rend fenntartója idővel ezt a nevet kapta. Hogy megérdemelten viselte-e, ki tudja. Statisztika sohasem készült arról, hány és hány szeleptrófeát vadászott össze őrmesteri, törzsőrmesteri, főtörzsőrmesteri, zászlósi, alhadnagyi, hadnagyi és főhadnagyi rendfokozata során. Tény, hogy érdemei elismerése mellett helyezték nyugállományba.

Én is próbálom nyugdíjazni a felidézett történetet, kilépek hát a múzeumból és besétálok a jelenbe. Hol másutt, a sétálóutcában kötök ki. Most is olyan, mint régen volt, csak éppen a Lenin-emlékmű helyén egy szomszédhoz szökőkút áll, amit egy civil kerékpáros kerülget.

Ni csak, ni csak! Ha a szemem nem csal, az egykori szelep vadász ül a nyeregben. Lassan nyomja a pedált, élvezi a köröket, meg a járókelők rajta felejtett csodálkozó tekintetét. Sokan emlékeznek még rá, megrökönyödve

bámulják a furcsa jelenséget. Földbe gyökerezett lábbal álmélkodom én is.

Szobafestő ismerősöm lép hozzám. Némán üdvözljük egymást, és jó ideig bámuljuk a „csodát”. Aztán megszólal:

– Emlékszik, hogy ez az alak ebben az utcában valamikor milyen szigorúan büntette a kerékpározókat?

– Persze hogy emlékszem a szelepvadászra. Ezért vagyok most úgy felháborodva – mondom ingerülten.

Egy harmadik személy kapcsolódik a beszélgetésünkbe:

– Suhanc koromban egyszer az én kerekemből is kioperálta a szelepeket. Most meg itt játszik az idegeinken!

– Ez az ember ki akarja provokálni, hogy valaki odamenjen hozzá és kicsavarja kerékpárjából a szelepeket – mérgelődöm.

– Nem érne el vele semmit – legyint a piktor.

– Miért?

– Elmondom. Még tündöklő szelepvadász korában egy alkalommal a lakását festettük. Amikor társammal a bútorokat tologattuk a szoba közepére, az egyik sarokból odébb akartam tenni egy hatalmas padlóvázát, de ahogy hozzányúltam – alig bírtam felemelni. Mit gondol, mi volt benne?

– Aligha virág, mert az nem lett volna olyan nehéz – válaszoltam bizonytalanul.

– Képzeld: tele volt bicikliszelepekkel. A szelepvadász bizonyára abba dobálta a napi zsákmányt...

– Felháborító! – fakadtam ki. – Na, ha senki más nem meri megtenni, hát én most megteszem! Odamegyek, leszállítom a kerékpárjáról és kicsavarom a szelepeket!

Dühösen elindultam a kérkedő biciklista-milicista felé, ám beszélgetőtársam karon ragadott és gyorsan visszahúzott.

– Felesleges! Most mondtam, hogy otthon bőven van tartaléka. Különb is: mit kezdene ön azzal a két darab szeleppel?

– Igaz is! – húztam el a szám szélét kesernyésen. – Tényleg feleslegesen izgatom magamat. Mit kezdenék a szelepekkel, hiszen nincs is kerékpárom!

LOVAGLÁSOM TÖRTÉNETE

Kozák András Kossuth-díjas színművész korai halálának híre mélyen megrendített. Mióta áttelepültem Magyarországra, többször elterveztem a találkozást vele, de valahogy mindig elmaradt.

Egyszer – még 1972 nyarán – a színházi és filmművészi pályája magaslatán ívelő Kozák András szerény személyem helyettesítette egy szovjet filmben. Ezt szerettem volna közölni vele.

A történet lényege az volt, hogy a MOSZFILM-gyár Nagy elhivatottság címmel kétrészes háborús filmet forgatott. A magyarországi nézők Lóháton, ágyútűzben címmel ismerhették meg az alkotást, amely egy képzeletbeli szovjet tábornok hőstetteit örökítette meg tucatnyi epizódban, kezdve a polgárháború éveitől, befejezve a második világháború időszakával.

A háborús történetek egyike arról szólt, hogy valahol a Távols-Keleten a polgárháború idején az első világháborús magyar huszár-hadifoglyok egy csoportja az újdonsült Vörös Hadsereg oldalára pártol, s olyannyira hősiiesen harcol, hogy egy nagy folyó partján tanyázó fehérgárdisták által irányított uszályhajót lóháton rohan le és vesz birtokába.

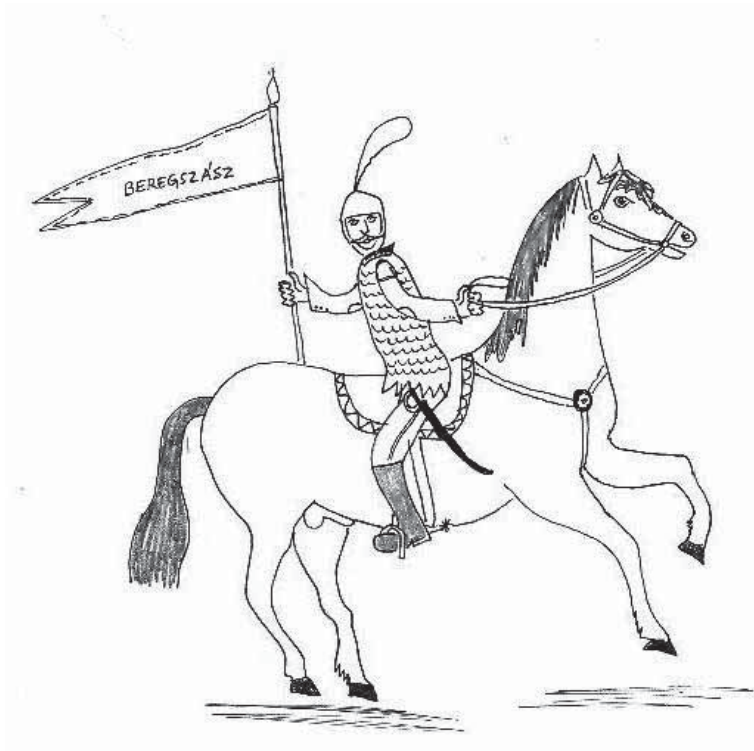
A film tizenöt perces epizódjában Kozák Andrásnak kellett volna alakítania a vörösökhöz vedlett huszárok parancsnokát – ha az óvatosszovjet állambiztonsági gépezet bele nem üti az orrát ebbe az eseménybe. S hogy miért? Ezt a jelenetet Gorkij és Dzerzsinszk városok mellett, a Volga és az Oka folyókon, illetve azok partján forgatták. Ezek a városok pedig – nyilván a hadiüzemek miatt – szigorúan zárt területnek, tiltott zónának számítottak a Szovjetunióban. Vagyis: külföldi állampolgár oda nem tehette be a lábát. Csak az utolsó pillanatban derült fény arra, hogy Kozák András sem kivétel, így a filmstáb kénytelen volt felbontani vele a szerződést.

Jobb híján így került képbe a beregszászi magyar amatőr népszínház néhány tagja, engem pedig kiszemeltek és felkértek Kozák András filmbeli szerepének eljátszására. Mi, szovjet személyi igazolvánnyal rendelkező, úgynevezett „szovjet magyarok” könnyebben bejuthattunk a „szabad ország” tilosába.

A rendező elképzelése szerint a filmben magyarul kellett beszélnünk, énekelnünk. Ezzel nem is volt semmi gond, de amikor kiderült, hogy a lovas nemzet három újdonsült huszára még sohasem ült lóháton, meggyűlt a baj velünk.

A filmben zajló ádáz harcokhoz a Szovjet Honvédelmi Minisztérium állományában levő, Kaukázus-környéki fenegyerekekből álló, jól kiképzett lovasszázadot vették igénybe. A katonák egy teljes napon át tanítottak minket lovagolni, aminek olyan fájdalmas izomláz lett a következménye, hogy alig bírtunk lábra állni. Ráadásul megtörtént, hogy egyik társunk lovaglás közben jobbra akart menni, a ló meg balra, s mivel nem tudtak zöldágra vergődni – akárcsak egy régi magyar filmvígjátékban Latabár Kálmán – társunk „leszállt” a lóról. Szerencsére megúsza kisebb sérülésekkel. Tény, hogy miattunk elmaradt egy napi forgatás.

De a film azért film, hogy megoldja a szinte elképzelhetlent is. Velünk is megvalósították a lehetetlent. Ehhez tudni kell, hogy a MOSZFILM-gyár a régi szovjet dokumentumfilmekből ismert, egykori katonai díszszemléken, látványos fényűző ünnepségeken használt, kormányfőket mutogató, parádés nyitott tetejű ZIM márkájú, leselejtezett gépkocsikat örökölt munkája segítéséhez. Na, egy ilyen autó oldalára szerelt nyeregbe ültettek

bennünket; egyik kezünkbe kardot, a másikba gyeplődarabot nyomtak, és a mögöttünk vágató, magyar huszármundérba bujtatott lovas sereg előtt robogó gépkocsin, vágót imitálva „rohantunk” mi is a proletárok nagy győzelme felé. Mindenesetre meg kell jegyezni: nem gondoltuk, hogy valaha is kormánykocsi tetején fogunk harcolni azért, amit szívünk szerint sohasem kedveltünk. Az ügyes operatőri munkának köszönhetően remekül vágástunk, csak éppen ló nem volt alattunk. De mindezt a néző nem láthatta, mivel a kamera csak deréktól felfelé rögzítette délceg, magyar huszárméntés mivoltunkat, izomlázunkat pedig sehogy. S hogy az állítólag általunk „lőháton” aratott fergeteges magyar győzelem a filmen még hitelesebbnek mutasson, a hajó fedélzetén igazi lovakra ültettek bennünket, mert ha lovagolni nem is, de lőháton csücsülni, inogni mégiscsak megtanultunk. A sikerhez pedig már az is elég volt, ha az uszály fedélzetén győzelmi mámorban, magyar huszárméntében feszítettünk, díszelgettünk – mozgó lovak hátán, derekán.

A film elkészült és Kárpátaljára is eljutott. Elsőként természetesen a beregszászi Puskin filmszínházban került bemutatásra. Erre a nagy eseményre azonban – hogy a város nézői láthassák földijeiket a filmen – röpke esztendőtt kellett várni. Ez az idő pedig éppen elegendő volt arra, hogy kurta filmszínészi pályafutásunk emlékét egyre több kitalált történettel gazdagítsuk.

A beregszászi mozi igazgatósága meghívta becses személyünket egy találkozóra a nézőkkel. Vendégei voltunk az ungvári Komszomolec és a munkácsi Győzelem filmszínházaknak is. Mondanom sem kell, hogy ilyenkor olyan mesékkel rukkoltunk elő a „huszártársolyunkból”, hogy Hány János obsitos vitéz hozzánk képest kismiska lehetett volna csak.

Elmeséltük például, hogy Jevgenyij Matvejev, a Szovjetunió kiváló művésze – a film főhőse – egyszer lenyűzött, kettéhasított birkát cipelt saját vállán szállodánk éttermének konyhájára, hogy bepácoltassa, és egy délután, a forgatás szünetében a szabadban sasliksütés élményével kedveskedjen nekünk, magyaroknak. Azt is elmondtuk, hogy a Volga-parton ágyúdörgés és füstfelleg fokozta a háborús hangulatot. A folyó vizét hatalmas robbanások emelték toronymagasba, ami úgy történt, hogy a bűvárruhába öltözött pirotechnikusok robbanóanyagokat helyeztek a folyó fenekére, és a partra kivezetett elektromos huzalon keresztül a kellő időben működésbe hozták. A robbanások bódult halak sokaságát dobták a víz felszínére, köztük egyszer egy hatalmas tonhalat, amit hárman emeltünk a vállunkra, de így is alig bírtunk partra cipelni. A finom birkasaslik viszonzásául olyan magyaros

halászlét főztünk a mozgó tábori „gulyáságyúban” száz ember részére, hogy az ujjukat is megnyalhatták utána a filmesek.

Máskor hajmeresztő lovaglásunkról, szélesebb vágtainkról számoltunk be nagyképpén. Míg a lovaglás mesterségének elsajátításáról meghökkentő legendákat szőtt agyunk, addig az autókra szerelt nyergekről a Volga fenekénél is mélységesebben hallgattunk.

A mozinézők pedig önfeledten tapsoltak, vakon hittek nekünk. Honnan is tudták volna, hogy Matvejev filmszínész a fél várost bejárta egy kiló birkahúsert, mivelhogy megkívánta azt, és az étterem szakácsával birkapörköltet készíttetett magának, aminek mi nemhogy az ízét, de még a szagát sem éreztük.

A volgai robbantásokból is csak egyetlenegy engedelyeztek a halállomány védelme okán. A „félmázsás” hal pedig valójában másfél kilós lehetett, és nem is volt ott „gulyáságyú”, amelynek üstjében megfőzhettük volna a halászlét. Arról nem is beszélve, hogy azon a vidéken akkor füstölt szalonnát, őrölt pirospaprikát még a föld alól sem tudtunk volna előteremteni, kivált egy üstnyi halászlére való! Márpedig a magyar halászlének ez a lelke, mindene.

Töredelmesen bevallom, hogy – mivel nem tudtunk lovagolni – sokszor átestünk a ló másik oldalára. Olyanokat mondtunk, hogy magunk se hittük el. Úgy véltük: a messziről jött ember azt mond, amit akar. Mi, magyarok pedig egykor valóban messziről, egészen a Volga-mentéről jöttünk, még hozzá lóháton. Ez viszont igaz!

KEDVES ROKON, NE VEDD ZOKON

Gépkocsimmal szülőföldemre, Kárpátaljára utazom. Az ukrán–magyar határátkelő magyar oldalán hosszú, várakozó kocsisor fogad. Valahányszor erre járok, úgy az egyik, úgy a másik oldalon hasonló a helyzet. Lehet, hogy csak én vagyok balszerencsés?

A bosszankodásnak semmi értelme, beletörődöm a várakozás „röpke” óráiba, miközben akaratlanul is felvillannak bennem a múlt emlékei. Eszembe jut, hogy az átkos rendszer utolsó éveiben a rokoni kapcsolatok ápolása céljával a Szovjetunió és Magyarország között létrejött, egyszerűsített határátkelésről szóló egyezmény milyen nagy örömet szerzett a magyar népnek. A két ország határ menti lakóinak emberemlékezet óta nem volt annyi rokonsága, mint akkor lett egyik napról a másikra. A könnyített rokonlátogatás rohamos fejlődése folytán pedig hamarosan kialakult a virágzó kiskereskedelmi áruforgalom ebben a térségben.

Ha jól meggondoljuk, a könnyített határátkelés nem is bizonyult annyira könnyűnek, mert az odaátról érkezett, többnyire Trabant és Wartburg márkájú autócskák majdhogynem összerogytak a beléjük gyömöszölt nehéz terhektől. Hogy mi minden volt ezekben a kocsikban vagy a tetejükre szerelt csomagtartókon, ma már nehéz lenne felsorolni. Különösen a sokkal olcsóbban megvásárolható iparcikkek, építőanyagok iránt tanúsítottak nagy érdeklődést az anyaországi látogatók; hullámpalától a kalapácson át az utolsó darab szögig kiürítették a boltokat kedves rokonaink. A határon a szögesdrót-kerítést lassacskán lebontották, viszont a drótfonatos kerítéshálók tekercsei alatt kis híján összerogytak a túlterhelt magyar rendszámú személyautók.

Persze, ebben a versenyben a kárpátaljaiak sem maradtak le. Nyakra-főre hordták az olcsó szovjet árut az anyaországba, ahol sok megaláztatás közepette potom áron kényszerültek azt eladni, a forintért vásárolt portékát dugiban hazavinni, némi nyereséggel piacra dobni, ezzel is segítve tengődő létüket és a végnapjait élő szovjet kereskedelmet egyaránt. Étélízesítő fűszerek, kenőmargarin, étolaj, palackozott sör, üdítők, csicsás pulóverek, egyéb ruhaneműk, és még ki tudja, mi minden lapult a hazafelé igyekvő kárpátaljaiak poggyászában.

Mindeközben a beláthatatlanul nagy szovjet hazában szemlátomást bedöglött az ipari és mezőgazdasági termelés. Csak az üres kirakatok

ablakain keresztül lehetett bepillantani az árutól kipusztult pultokra, mert a bejárati ajtókon otromba lakatok tanúsították a szovjet kereskedelem tragikus végzetét.

Az anyaországi kedves rokonokat az üres boltok már nem érdekelték, így a haszonszerzési céllal kötött, fonott, sodort rokoni, baráti kapcsolatok is lazulni, foszladozni, szakadni kezdtek. A biznisz egyoldalúvá vált. Benzin és gázolaj „forgalmazásával”, cigaretta és vodka csempészésével többnyire már csak a csóró kárpátaljaiak foglalkoztak.

Csóró kárpátaljai magyarok! Igen, nem egyszer ezzel és még fájóbb jelzőkkel illették az anyaországban piacoló, Trianon-sújtotta rokonokat.

Miközben ezek a szomorú gondolatok foglalkoztatnak, még mindig a határon ácsorgok. Az előttem álló kocsik száma továbbra is lassan fogy, annál gyorsabban a türelmem. Kiszállok néhány percre, hogy a friss levegőn kissé megmozgassam elgémberedett csontjaimat. Ám a levegő nem igazán friss: az ácsorgó-araszoló autók kipufogócsöveiből áramló mérges gázok jócskán szennyezik a környéket. Megállapítom, hogy a kocsik többsége – hetven-nyolcvan százaléka – magyar rendszámú.

„Mi történt – megfordult a kerék?” – töprengek magamban. Aztán másoktól megtudom: a kocsisor minden nap ilyen hosszú – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye lakóinak többsége ismét Kárpátaljára jár bevásárolni.

Dél körül megérkezek Beregszászba. Annyi a magyar kocsi, hogy alig tudok leparkolni. A boltokban és a piacon rengeteg a vásárló, többnyire anyaországiak. A roskadásig telt polcokon gazdag választék. A kereskedők örülnek a nagy forgalomnak, szívesen szolgálják ki a vendégeket. Nem félnek attól, hogy az anyaországiak elárasztják a várost, kifosztják a boltokat.

Már nem holmi Trabantokba és Wartburgokba, hanem elegáns, márkás kocsikba kerülnek az otthoninál kétszer-háromszor olcsóbban vásárolt árucikkek. Péktermékektől hentesáruig, cukorkától csokoládéig minden belekerül a bevásárló táskákba. A ruházati cikkek és lábbelik sem hiányoznak a listáról. És úgy látszik, a „Csernihiv”, „Obolony” és „Lyviv” sörök is ízletesek, mert tucatszám pakolják a palackokat a csomagtartókba. Aztán az üzemanyagról sem szabad megfeledezni, mert az se rosszabb az anyaországinál, még hozzá feleannyi pénzért.

És mindehhez még vízum se kell, meg rokoni kapcsolat sem, csupán egy aránylag gyorsan és olcsón beszerezhető magyar útlevél. Igen, egy útlevél! Az az útlevél, amit a kettős állampolgárság megszavazása után – egy kis jóindulattal – megkaphatott volna a hazájától elszakított csóró rokon

is. Ehelyett azonban kapott egy pofont, egy többnyire kelet-anyaországi pofont, jó nagyot!...

...Néhány napos kárpátaljai rokonlátogatásom véget ért. Gépkocsimmal most Magyarhonba tartok. A határátkelőn ismét várakoznom kell. Beállok a degeszre tömött, csordultig betankolt, jószerivel magyar rendszámú autók hosszú sorába...

Aztán várakozás közben tollat, papírt ragadok, és asztalként szolgáló térdemen papírra vetem a keserű gondolatokat.

Kedves rokon, ne vedd zokon, ha kikíváncozott belőlem ez a szorongó fájdalom!

KISKAPUK A NAGY SZOCIALIZMUSBAN

Civilizált világunkban sok ember álma, vágya, hogy saját autója legyen. Mozgalmas életünkben a kocsí már nem számít luxusnak. Csupán pénz kérdése az egész, de még ez sem okozhat gondot, mert a márkakereskedések nyakra-főre, különböző részletfizetési kedvezményekkel ajánlgatják a szebbnél szebb, jobbnál jobb személygépkocsikat. Ha kedve szottyan rá az emberfiának, akár egy nap alatt, kezdő részlet befizetése nélkül is vásárolhat magának autót.

Nem úgy, mint egykoron, amikor a szocialista országok egyikében, esetleg a legnagyobbikában tengették életüket a halandók. A különbség csak annyi volt, hogy az előbbieken hónapokat, az utóbbiban becsületen úton akár évtizedeket is kellett várni egy szovjet gyártmányú autóra.

Olivér – hűséges, testi-lelki jó barátom, akiről ez a történet szól – az utóbbiban tomboló „nagy” szocializmus „élvezője” volt, amikor Ungváron megnyílt Kárpátalja egyetlen autós szaküzlete. Itt fektették fel az autót igénylők adatait a zsinórral átfűzött, viaszpecséttel hitelesített, páncélszekrényben őrzött „nagykönyvbe”. Sajnos, voltak ügyesebbek is, mert Olivér csak a 150-ik lett a kérelmezők listáján. Nem bántódott, hiszen azzal kecsegtették, hogy egy-két éven belül megkapja az akkor meseautónak számító Moszkvics személygépkocsit. Rettegett is eleget, mert fogalma sem volt, hogyan kuporgathatja össze a kocsí árát ilyen rövid idő alatt.

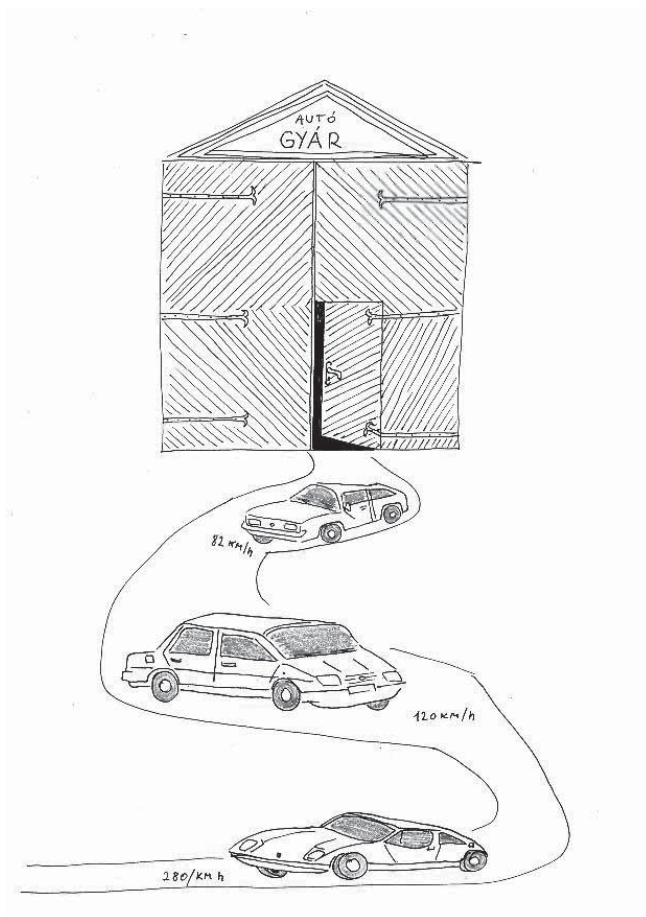
Aggodalma azonban feleslegesnek bizonyult, mert a szovjetek országában gondoskodtak arról, hogy az embereknek legyen elegendő idejük a pénz összegyűjtéséhez.

Az idő gyorsan telt, Olivér pénze lassan gyűlt, a sorban várakozó neve pedig tíz év alatt cseppet sem mozdult előre.

„Ilyen tempóval sohasem lesz autóm” – sopánkodott, amikor váratlanul kinyílt előtte a „nagy” szocializmus „kiskapuja”. Őt és feleségét ugyanis meghívták egy ifjú munkatársa esküvőjére. Asztaltársuk a vőlegény nagybácsija, a megyei kereskedelmi fogyasztási szövetkezet egyik vezető személyisége volt. Poharazgatás közben olyannyira összebarátkoztak, hogy asztaltársa megkérdezte, miben lehetne a segítségére. Mi sem természetesebb, minthogy Olivér egy autó megvásárlásához kérte az újdonsült barát közreműködését, mivel addigra a szovjet gépipar beindította új „csoda” találmányának, a jóval olcsóbb és kisebb méretű, Zaporozsec névre hallgató,

cserebogárhátú népautónak a gyártását, amit a falun élő lakosság igényelhetett az említett megyei kereskedelmi szövetkezetnél.

„Ha ló nincs, jó a számár is” – vélekedett a barátom, s megállapodtak abban, hogy ha beszerez magának egy falusi címet, akkor valóra válhat a vágya. Hősünk cselekedett, egy közeli községben élő barátja jóvoltából papíron egykettőre falusi lakossá vedlette át magát, és így neve bekerülhetett a kereskedelmi szövetkezetnél autót igénylők „nagykönyvébe”. Hogy hányadik lett a hosszú lajstromban, sohasem tudta meg, mert a raktáron

volt egy „kiskapu”, amelyen egy hónap elteltével Olivér boldogan kigördülhetett farmotoros autójával.

Volt olyan fifikus, hogy előbbi, évtizedes sorban állásáról sem mondott le. „Mire elnyúzom a kis kocsit, addigra hivatalos úton megkapom a Moszkvicsot” – gondolta. Ezt a taktikus elképzelését azonban megghiúsította egy váratlan rendelet, amelynek értelmében az autós boltokban bezáratták a „nagykönyveket”, és a várakozók kocsit helyett kaptak egy-egy papírt, ami igazolta, hogy egykor a kocsit igénylők sorában várakoztak. Attól kezdve a dolgozók a munkahelyüknek megfelelő megyei ágazati főosztályokon adhatták be ilyen célú igényléseket.

Olivér ezzel a papírral az előkelő második helyre került, most már a Zsiguli gyártmányú gépkocsira várakozók névsorában.

Aztán sokszor váltakoztak az évszakok, nem egyszer délre szálltak a darvak, és hősünk Zaporozsece egyre elnyűttebb lett, de ő rendületlenül tartotta második helyét a Zsigulis listán, amely tele volt csupa protekciós első helyekkel.

„Ilyen tempóval sohasem lesz autóm” – sópánkodott ismét Olivér, amikor váratlanul újra kinyílt előtte a nagy szocializmus kiskapuja. Egy újabb törvény alapján ugyanis édesanyja – mint második kategóriába sorolt rokkantnyugdíjas – szintén igényelhetett autót, amit néhány hónapon belül meg is vásárolhatott. Egy olyan autót, amilyenről a fia törvényes úton idestova húsz éve ábrándozott. Míg Olivér az anyja autóját nyüstölte két évtizeden át, saját autóigényléséről továbbra sem mondott le. Már csak azért sem! Ha ennyi évi munkásság után nem érdemli meg, hogy saját pénzéért törvényes úton vehessen magának egy gépkocsit, akkor nem volt érdemes becsületesen dolgoznia. Többször szóvá is tette megyei főnökének a dolgot, aki azzal mentegetőzött, hogy amíg saját kocsija van, nem utalhat ki neki újat. Hiába mondta Olivér, hogy a jármű nem az ő tulajdona – a főnököt ez nem érdekelte. Meg kellett válnia anyja tragaccsá vált autójától. „Ezen ne múljon, csak nyugdíjba vonulásom küszöbén végre törvényesen megkapjam a saját gépkocsimat” – gondolta.

Aztán eljött annak is az ideje, mármint a nyugdíjazás kora. Olivér a Szovjetunióval csaknem egy időben ment nyugállományba. Nem rendezett nagy ünnepséget, mint ahogy a szovjethatalom sem.

Megyei főnöke azért nem feledkezett meg róla. „Szép” születésnap ajándékkal lepte meg: levélben tudatta vele, hogy az autóigénylési névjegyzéket beszüntették, új autóra ne számítsen.

„Ennél nagyobb meglepetés nem érhet” – gondolta Olivér.

Tévedett. A nagyfőnök másnap elküldte helyettesét Olivér munkahelyére, aki pár szál virággal, dicsérő oklevéllel és egy borítékkal köszöntötte a hatvan éves ünnepeltet. No csak, no csak!

A kedves vendéget illet meghívni egy szerény ebédre. Utána, a vendég elutazása előtt Olivér felnyitotta a borítékot, és kiderült, hogy annak tartalma a mégoly szerény vendéglátás költségeit sem fedezte. Ami nem is lett volna nagy baj, ha néhány nap múlva nem vonták volna le a boríték tartalmának és a virágcsokor árának együttes összegét, mivel azt a megyei hivatalnok Olivér munkahelyének könyvelőségétől kölcsönözte, s elfelejtette rendezni.

Ünnepeltünk sorsa azonban mégse végződhetett ilyen tragikomikusan. Nem ám! A függetlenné vált Ukrajna egyéves évfordulójának küszöbén az új rendszer közigazgatási hivatala kiutalt Olivérnek egy Tavria típusú, hazai gyártmányú személygépkocsit, s hogy ne kelljen még negyven esztendő várnia, ismét csak kiskapun keresztül. Hiába, a szokás hatalma! Nehéz leszokni a kiskapukról ott, ahol mindig azokon közlekedtek az emberek.

„Bizony, bizony, te is, Olivér” – vetem gondolatban a barátom szemére.

S miközben puszipajtásomat pirongatom, a történet egyre ismerősebbnek tűnik számomra. „Hát persze hogy az!” – csapok a homlokomra. „Esküdni mernék rá, hogy Olivér én vagyok! És akkor én sem vagyok különb a Deákné vásznánál” – döbbenek rá hirtelen. „De akkor most alaposan szégyellhetném magamat én is. Vagy mégse? Elvégre a történetekért nem nekem kell szégyenkeznem.”

Kétségbeesetten keresem a kiutat. Meg is találom, de rémülten látom, hogy ez is egy kiskapu. Mindegy, amilyen gyorsan csak lehet, kibújok rajta. Talán utoljára?...

RUBELBEN VAGY HRIVNYÁBAN?

Beregszászban a Kossuth Lajos téren sétálok. Itt szoktak összefutni az ismerősök. A szökőkútnál én is összefutok egy régi barátommal. Örömmel üdvözljük egymást. Amióta áttelepült Magyarországra, nem láttam.

– Talán húsz éve is annak – mondja. – Eleinte problémás volt a hazautazásom. Rokonaim nem maradtak e tájon, akikhez jöhettem volna. Akkor még hívólevél nélkül megközelíthetetlen volt az egyetlen (Csap–Záhony) határátkelő. Amikor meg javultak a körülmények, a munkám nem engedte. Szóval, mindig közbejött valami. Most, nyugdíjas koromban elhatároztam, hogy néhány napra hazalátogatok szülővárosomba.

– Én gyakran hazajövök, szeretem Beregszászt! – lelkesedtem.

Beszélgésünk közben megállapítjuk, hogy azóta sok minden történt a városban. A vendég például csak a minap szerzett tudomást arról, hogy a Lenin-szobrot rég ledöntötték, és szökőkút áll a helyén.

– Tudd meg, hogy ebben a szoborban az én egy napi keresetem is benne volt – jegyzi meg kesernyésen.

– Igen, öt-öt rubelekkel adakoztunk akkor a Lenin-emlékmű felépítésére – erősítem meg állítását.

– Várj csak, várj csak, kijavítalak! Nem adakoztunk, hanem levonták a havi bérünkből. Ez pedig nagy különbség, kedves barátom – mondja szinte eszelősen.

– Lehet, hogy úgy volt – hagyom rá. – Régen volt, már elfelejtettem.

– De én nem! Szeretném visszakapni az öt rubelemet, még hozzá kamatostul!

Furcsállom a barátomat.

– Csak nem azért az öt rubelért utaztál haza? – kérdem némi éllel.

– Nem pont azért, de ha már itt vagyok, szeretném elintézni ezt is. Ha nincs szobor, visszajár a pénz! – jelenti ki komolyan.

Gyanakvóan nézek rá: ez meghibbant, vagy ugrat engem?!

– Na, tudod mit, menj a pokolba ezzel a hülyeséggel! – mondom ingerülten, és búcsúzom.

De ő megragadja a kezemet:

– Gondolod, hogy ott kifizetik? – kérdi naiv kíváncsisággal.

– Hol?

– Hát a pokolban.

– Ja! – kapcsolok. – Ott igen!

– Az jó, nagyon jó! Akkor még csak annyit mondj meg, kérlek alássan, hogy rubelben vagy hrivnyában fogom megkapni a pénzt?

EGY MELLSZOBOR TÖRTÉNETE

Jó ideje elkerültem Beregszászból, s ha ottlétemkor a várost járom, egyre kevesebb ismerőssel találkozom. Nem mindennapi eseménynek számít, ha néha összefutok egy-egy kedves régi barátommal. Most is így történt. Megörültünk egymásnak, rögtön meg is hívott egy korsó sörre, hogy kicsit elbeszélgessünk egy asztal mellett. Szívesen elfogadtam a meghívást.

A sok presszó, kávézó közül nehéz volt választani. Mindegyikben hideg csapolt sör, emellett három-négyfajta palackozott és dobozos is, többféle üdítő várja a szomjúhozó vendéget. Nem úgy, mint húsz-harminc évvel ezelőtt, amikor italboltokból volt ugyan bőven, csak éppen italok voltak bennük szűkösen. Főként kánikulában.

Mielőtt betértünk a Havasi Gyopár presszóba, az Illyés Gyula-mellszobor előtt elhaladva, egykor magas pozíciót betöltő barátom az emlékműre mutatva megkérdezte:

– Ismered a történetét?

– Ha nem csal az emlékezetem, 1989-ben a budapesti Kőbányai Sörgyár Illyés Gyula nevét viselő szocialista brigádja ajándékozta a városnak. Nagy eseménynek számított ez akkor, maga Szűrös Mátyás *elvtárs*, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke tartott beszédet a szobor leleplezésénél – mondtam ki az *elvtárs* szót nyomatékkal.

A kávézó kihalt volt. Letelepdtünk egy aránylag hűvös helyre. A csendet csak a kávéillattal átítatott meleg levegővel birkózó ventilátor berregése törte meg. Miközben kihozták a sörünket, a barátom leszögezte:

– Igen, jól mondd, akkor még elvtársak voltunk. S bizony, abban az elvtárs-világban a megyei elvtársak igencsak ellenezték Beregszászban a szoborállítást. Történt egyszer, hogy az egyik felettes elvtárs felrendelt Ungvárra és kérdőre vont, ki volt az az Illés, miért kell az a mellszobor Beregszásznak, mit tett az az ember a városért? Az elvtárs tájékozatlansága bennem ravasz ötletet szült – mesélte.

Ittunk néhány kortyot, majd folytatta a történetét:

– Ha te tudatlan vagy, akkor én is annak teszem magam, gondoltam az elvtárs bárgyú tekintetét kémelve. Kérdésére én is kérdéssel válaszoltam: ön nem tudja, ki volt Illés? Mivel a hallgatása elárulta tudatlanságát, most már nyereghen éreztem magam, és rövid előadást tartottam neki – Illés Béláról. Mondhatnám úgyis, hogy megjátszottam a hülyét. Előadtam, hogy

az író Beregszászban érettségizett, a Tanácsköztársaság idején tűnt fel, a Szovjetunióba emigrált, Moszkvában élt, több könyvet írt, többek közt az *Ég a Tisza* és a *Kárpáti rapszódia* című regényeket, amelyeknek cselekményei Kárpátalján és Beregszászban játszódtak. Ezt hallva az elvtárs elégedetten bólogatott. Hát így kerülhetett sor a szobor leleplezésére – fejezte be a történetet barátom.

Hogy ilyen leleményes hazugság árán kapott helyet Beregszászban Illyés Gyula mellszobra, nem kizárt. Kárpátalján a szovjet ideológia nem kedvelte a magyarkodást, ráadásul magyar írónak első ízben állítottak szobrot a térségben. A párhatalomnak volt is szigorú kikötése: a mellszobor leleplezésére egybegyűlteknak előbb virágkosárral kellett tisztelegniük a Lenin-emlékmű előtt. A szovjet szokás ezúttal sem maradhatott el. A magyarországi elnöknek és kíséretének akarva-akaratlanul tisztelegnie kellett a proletárvezér szobránál.

Beszélgetésünk végére pontot téve még hozzáfűztem:

– De azért az igazsághoz tartozik az is, hogy a beregszászi Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub kezdeményezése, a Kőbányai Sörgyár dolgozóink anyagi támogatása, a város társadalmának kérelmezése, a városi tanács képviselőtestületének bátor jóváhagyása folytán ékesíti Beregszász város egyik terét a XX. század magyar klasszikusának mellszobra.

– Hát ez is igaz – tette hozzá beszélgetőtársam.

Zárszónak azért még ide kívánczok: milyen jó, hogy manapság sokan a magukénak tekintik az Illyés-mellszobor ügyét, mert hiszen öröm abban a hitben élni, hogy az ember tett valamit a Városért.

TANKSZAGGATTA EMLÉKEK

Az utóbbi időben egyre ritkábban fordulok meg Beregszászban. Pedig nagyon szeretem ezt a várost, ahol életem legszebb éveit töltöttem, legnagyobb sikereimet értem el, és a legkedvesebb emlékeim fűződnek hozzá. Nem állom meg, hogy ottjártamkor végig ne sétáljak nagyobb utcáin, terein. Öröm tölti el a szívemet az új köntösbe öltözött épületek, áruházak, boltok láttán. Közben visszagondolok ama kilencvenes évekre, magam elé képzelem a szovjethatalom bukásával együtt járó pusztulást, a lerobbant épületeket, a kifosztott boltok ajtóin lógó hatalmas lakatokat, a felszámolt gyárat, a munka nélkül tengődő sok-sok embert. No meg a feltúrt úttesteket, amelyekből még ma is akad néhány városunkban. Hogy csak egy-két példát mondjak: igaz, hogy a Csapajev utca neve önkormányzati döntéssel már régen Vörösmartyra változott, ám húsz évvel ezelőtti feltúrt állapota változatlan. Az egykori lovas hadvezér számára sem lenne könnyű feladat végigvágatni rajta, Vörösmarty, a költőóriás pedig bizonyára messzire elkerülné. A kijevek előtt sincs mivel dicsekedniük a Kijevei utca lakóinak, bár az is lehet, hogy a szovjethatalomra emlékeztető történelmi műemlékként tartják azt ilyen „becsben”.

Nekem azonban mostanában másfajta utcarombolás jut eszembe, az, amelyik 1956-ban történt Beregszászban. A november 3-ról 4-re virradó éjszakán szovjet tankok szaggatták fel a város kockakövekkel borított központját, meg az akkori szovjet–magyar határ felé vezető B. Hmelnickij út több szakaszát. Lánctalpasok csörömpölő, dübörgő zaja verte fel álmukból a békésen pihenő embereket.

A város túlsó felében lakók csak másnap reggel hallották a hírt. Mi sem tudunk semmit, mert éppen azon az estén volt az esküvői vacsoránk. Másnap délután elmentünk megnézni a lánctalpak szaggatta gödröket, a szétszórt útburkoló kockaköveket. Akasztófahumorrall mondvá, ebben a forrongó, lázas időben ennyi volt a nászutunk.

Emlékszem, a lakodalmi vacsora is szerény körülmények között, szűk családi körben történt. Az október 23-án kezdődött magyarországi zajos események folytán egy héttel el is halasztottuk a családi ünnepséget. A hivatalos polgári esküvőnk hamarabb megtörtént, akárcsak a nagytiszteletű református lelkipásztor lakásán megtartott egyházi egybekelésünk, amelyre egy hétköznapi este a házfalak mellett lopakodtunk el a gyengén

megvilágított utcákon. Abban az időben ugyanis vezető beosztású ember a párt szemében igen nagy bünt követett el, ha Isten áldását kérte a családi kötelékre...

Kevesen jártak akkor a városban. Az emberek ócska kis rádiójuk mellé kuporodva hallgatták a hangzavarokkal tarkított magyar nyelvű műsorokat. A szovjet katonai radarállomások nem sajnálták bevetni energiájukat, hogy érthetatlenné tegyék a Szabad Európa Rádió vagy az Amerika Hangja adásait. Ugyanígy zavarták a Kossuth Rádió forradalmi híreinek sugárzását is. Bezzeg a moszkvai magyar nyelvű adás annál érthetőbben és hangosabban bömbölte úton-útfélen hamis híreit, amire viszont senki nem volt kíváncsi.

A mi esküvői vacsoránk is úgy zajlott le, hogy fél füllel a kis ARZ pléhdobozos rádióinkat hallgattuk. Azon az éjszakán sejtelmünk sem volt arról, hogy szovjet tankok dübörögnek Beregszászon át Budapest felé. A városközpontban felforgatott utcakeveket bámuló magyar emberek már arról suttoztak, hogy bajban van a magyar forradalom. Jól sejtették: Budapesten a szovjetek elfojtották a szabadságharcot.

Magyarországon megkezdődtek a megtorlások szörnyű évei. Kárpátalján a magyar forradalommal szimpatizáló fiatalok lelkéből a KGB „éber gondviselése” próbálta eloszlatni a hazafias érzelmeket. Szovjetellenes röplapok írásáért, terjesztéséért kettőtől hat évig terjedő GULAG-büntetéssel sújtották sokukat.

Az emberek magukba zárkózva tették a dolgukat. Félték beszélni, ugyanis mindenütt akadtak fülüket hegyező, rosszindulatú emberek. Közülük egyesek ideológiai harcosoknak tartották magukat, én inkább besúgóknak nevezném őket, akik a magyarság körében spiclikedve próbáltak érdemeket szerezni. Jómagam is találkoztam két ilyen ideológiai „harcossal”. Essék most róluk szó.

Abban az időben Magyarországon a Kádár-korszak első hímes tojásait festegette a nép, a Beregszászi Népszínházban pedig éppen bemutattuk Csizmarek Mátyás, az akkor divatos színpadi szerző Bűjőcska című vígjátékát. A darabhoz én írtam a dalszövegeket, amelyekhez Czikkajló Pál, városunk amatőr zeneszerzője csodálatos melódiákat komponált. A Nádas Anna rendezte zenés vígjáték óriási sikert aratott, egymás után hatszor játszottuk zsúfolt ház előtt, sőt, már a tizedik előadásra is táblás házat jelzett az eladott jegyek mennyisége. S ekkor derült égből beütött a villám, amely a szóban forgó magyar ideológusok látogatásában nyilvánult meg. Bár nem tudom, hogy mennyire voltak magyarok, de hogy egy hitet valló és egyforma ideológiáért harcoló elvtársak voltak, az biztos. Az egyik Ungvárról érkezett,

a másik beregszászi lakos volt. Nemcsak gondolkodásban hasonlítottak egymásra, de a monogramjuk – R. M. – is azonos volt. Nos, ezek az elvtársak felfigyeltek a Bújócska című darab nagy sikerére, s úgy vélték, itt valami nincs rendben, a vígjátékban lehet valamilyen, a társadalomfejlődésre negatívan ható cselekmény. Mint igazgatót, behízelgően azzal kerestek meg, hogy ők is szeretnék megnézni a sikerdarabot, de sajnos, már nem kaptak jegyet. Én bolond, megajándékoztam a „vendégeket” két tiszteletjeggyel.

A Bújócska Magyarország ötvenes éveinek társadalmi szatírája volt, amelyben kigúnyolnak egy vállalati vezérigazgatót, aki csak munkás- és parasztkáderekkel áll szóba, így Göncöl Feri – a darab hőse –, értelmiségi családból származó tehetséges mérnök elé számtalan akadályt gördít. Még nagyobb baj, hogy Teri, a vezérigazgató lánya és Feri halálosan szerelmesek egymásba. Munkatársai Feriből parasztkádert próbálnak faragni, s hogy imponáljon a vezérnek, egy vidékről felranciaolt amatőr színésszel még egy tszcs-elnök álapát is eljátszatnak. Mi sem természetesebb, elkezdődnek a félreértések, mint általában minden vígjátékban.

A két ideológusnak egyáltalán nem volt ínyére a zenés játék. Kivált az a jelenet nem, amelyben a darabbeli jószágos mama kijelenti, hogy Göncöl Feri „olyan, de olyan jó káder, aki még álmában is Marx Károllyal beszélget”. Ezzel aztán végképp betelt a pohár.

– Marx Károllyal még álmában se merjen viccelni senki! – mondták ki a verdiktet.

Az előadás utáni rövid megbeszélésen azt is a szemünkre vetették, hogy nem a darab eszmei mondanivalóját, hanem annak szatirikus oldalát domborítottuk ki, kigúnyoltuk Magyarország szocializmust építő társadalmát.

De hát az ő véleményük még nem minden, gondoltuk, legfeljebb egy-két éles poént tompítva továbbra is játszani fogjuk a darabot. Azt hittük, az elvtársak csak vaktöltényekkel pufogatnak, de alaposan tévedtünk.

Másnap reggel hívtak a pártbizottság agitációs és propagandaosztályára, ahol a feljelentők az osztályvezető két oldalán helyezkedtek el, támadó-állásban. Hőstettükről előzőleg már tájékoztatták az amúgy magyarul nem beszélő osztályvezetőt, mert ő is ellenséges hangulatban fogadott. Ha nem a magyar „ideológusok”, soha nem tudja meg, miről szól a darab. Így azonban hiábavalónak bizonyult a védekezésem, hogy a vígjáték milyen nagy sikerrel fut Magyarországon.

– Lehet, hogy ott igen, de nálunk ne fusson. Nem szükséges, hogy itt is megtörténjen az, ami ott októberben megtörtént – volt a válasz. – És azért kell éberén őrködnünk, hogy ez a jövőben se fordulhasson elő –

magyarázták kórusban nagy hévvel.

„Csak nehogy már ezen múljon a Szovjetunió biztonságos jövője!” – ezt a gúnyos megjegyzést, mi tagadás, csak magamba fojtva gondoltam. Végül is a vígjátékot a nevetséges kifogásokkal szemben nem sikerült megvédenem: az „éber” ideológiai harcosok szemrebbenés nélkül lepuffantották. Azonnal le kellett venni a műsorról.

Ne feledjük: akkor 1957-et írtak, az 1956-os események ilyen túlbuzgó intézkedésekre készítették a talpnyaló elvtársakat, amire különben olyan büszkék voltak, mintha ők mentették volna meg Beregszászt a forradalomtól. Pedig spiclikedésükért még plecsnit sem kaptak...

Végül is a Beregszászi Népszínháznak nem tudtak ártani: rendszeres, kitartó munkával, újabb darabok bemutatásával továbbra is tettük a dolgunkat, vittük a magyar szót Kárpátalja településeire. S történt ez egykor szekereken, később bérelt nyitott teherautókon, majd a rozoga kis autóbuszon, sokszor jéghideg színpadokon, de mindig meleg tekintetű nézők előtt.

...Séta közben gondolataim messze elkalandoznak, amikor megállok Beregszász központjában, ott, ahol egykor lánc talpas tankok dúlták fel az utca rendjét. Nézem a járókelőket: sokan talán már nem is emlékeznek azokra a napokra, vagy még meg sem születtek. Nekem viszont eszembe jut az ötven évvel ezelőtti sétánk, nászutunk. Feleségemmel most készülünk boldog, békés aranylakodalmunkra. Lassan feledésbe megy a szomorú múlt.

Vagy mégsem? Mert az egykor kockakövekkel borított utcát azóta leaszfaltozták ugyan, de a tankszagatta rossz emlékeket nem lehet az aszfaltburkolattal eltüntetni.

PALI BÁCSI

A Beregszászi Magyar Gimnázium története című, 1990-ben megjelent könyvet lapozgatom. A terjedelmes, tartalmas kötet a tanintézet egykor érettségizett „öreg” diákjaiból alakult szerkesztő közösség dicséretes, gondos munkájáról tanúskodik. A beregszászi lokálpatrióták örömmel és büszkén olvashatják az 1864–1989 közötti hosszú időszakot felölelő, eseményekben gazdag gimnáziumi évek történetét. A könyv oldalain tanárok, diákok ármádiája vonul fel az olvasó előtt. Szinte meglepődve olvashatjuk, hogy ez a több mint száz esztendőn át működő csodálatos tanintézet mennyi tehetséges tanárt, orvost, jogászt, lelkészt, mérnököt, művészt, kutatót, vegyészt, író, történészt és sok más intelligens, híres vagy kevésbé ismert, de becsületes, dolgos embert nevelt fel a társadalomnak.

A könyv szerzői nem feledkeztek meg egyetlen tanár nevééről sem, akinek fáradságos munkája gyümölcseként mindez valóra válhatott. Csupán azt fájjalom, hogy a könyvben mondatnyi említés sem esik a gimnázium egykori, minden diák által kedvelt és tisztelt pedellusáról – Major Pálról. Talán nekem is csak akkor tűnt fel emlékeimben ez a kedves gimnáziumi altiszt, amikor Csanádi György Régi beregszásziak című, 2001-ben megjelent értékes könyvében olvastam róla. Eszembe jutott egy kis történet, amit annak idején Pali bácsi mesélt el nekem arról, hogy bár nem lévén tanár, hogyan csinált ő is nagy embert a beregszászi gimnáziumban érettségizett egyik diákból. De ne ugorjunk a dolgok végére, kezdjük az elején a történetet.

Major Pál, mindenki Pali bácsija és a diákok által tréfásan Pali nének becézett szigorú felesége régi bútordarabok voltak a gimnáziumban. Pali bácsi megjárta az első világháború frontjait, kétszer megsebesült, 32 hónapot töltött hadifogságban. Hazatérve hosszú-hosszú éveken át a gimnázium pedellusaként dolgozott. Aztán, a Vörös Hadsereg bevonultával szép csendeszen kivonultatták őt a tanintézetből, nyugdíjazták. A magyar gimnáziumból szovjet típusú tízosztályos ukrán nyelvű középiskolává vedlett tanintézet nem tartott igényt a gimnáziumi altiszt szolgálataira. Pali bácsi némi nyugdíjkiegészítés céljával évekig a beregszászi járási kultúrház és népszínház plakátragasztójaként dolgozott. Innen az ismeretségünk.

A művelődési intézmény a saját rendezvényei mellett sok idegenből érkezett ukrán, orosz színház, koncertegyüttes, esztrád zenekar, műsoros est, vándorcirkusz fellépéseinek lebonyolítását is vállalta. Így hát bőven akadt

munkája a pedellusból plakátragasztóvá átminősült Pali bácsinak. És meg kell mondani, hogy értett is ehhez a mesterséghez. Sok beregszászi lakos emlékezhet még rá, amint kezében csirizes vödörrel, meszelővel, hóna alatt előre szakszerűen feltekert plakátokkal járta a város utcáit.

Egyszer úgy történt, hogy Pali bácsi a ragasztókellékekkel hamarabb jött meg a „rajtra”, mint a kiragasztandó plakátok. Várnia kellett azokra, s addig beszédbe elegyedtünk. Talán éppen a régi szép gimnáziumi évekre emlékeztünk.

– Igazgató úr! – mondta, mert ha elvtársak is voltunk abban a korban, ő a tiszteletet továbbra is „úri” módon szerette kifejezni. – Tudja-e ön, hogy annak idején én csináltam minisztert a beregszászi gimnázium egyik végzős diákjából?

Csodálkozásomra az öreg elmondta, hogy a Vörös Hadsereg bevonulása után, habár a csatazaj egyre távolodott a várostól, az oktatás a gimnáziumban még nem indult be. Az ötvenedik életévén jócskán túl járó Pali bácsi akkor is becsülettel teljesítette feladatát: minden nap végigjárta a tanintézet folyosóit, termeit – éberen őrködött a kihalt épület felett.

– Egy borongós őszi napon beállított az épületbe egy fiatalember, a gimnázium egykori érettségizett diákja – mesélte Pali bácsi –, és közölte velem, hogy aznapról ő a gimnázium igazgatója, majd kérte az igazgatói iroda kulcsát. Jó, jó, elhiszem, mondtam, de azért tessék valami papírt mutatni róla. Szó szót követett, de a kulcsot írás nélkül nem adtam oda. Jó, hozok én majd írásos papírt, mondta, és dühösen távozott.

– És hozott? – kérdeztem kíváncsian.

– Dehogyan hozott! Azóta sem láttam, csak hallottam, hogy Magyarországon miniszter lett belőle... Na mármost: ha én akkor odaadom neki a kulcsot, talán mindmáig az iskola igazgatójaként tevékenykedik. Így hát nekem köszönheti, hogy miniszter lett belőle – logikázott az egykori pedellus.

Nos, Ilku Pál a közigazgatásilag Beregszászhoz tartozó Búcsúban született, és egy időben valóban tanítóként dolgozott a Vérke-parti városban. A háború után Pécssett a városi pártbizottság titkára volt, majd a „megboldogult” Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztériumában a Politikai Főcsoport főnökének helyettese, később főnöke lett, vezérőrnagyi rangot viselt. Egy időben művelődési és közoktatási miniszter is volt, de bizonyos, hogy nem az öreg pedellus jóvoltából.

De azért Major Pali bácsi nyugodjon békével abban a tévhitében, hogy egyszer ő csinált minisztert egy földijéből...

FŐ A FEJEM

Már a XXI. század első éveit írtuk. Egy szökőkútnál álltam. A kánikula sokéves rekordját döntögette a beregszászi Kossuth téren.

A református templomból kiözönlő tömeg egykettőre elhagyta a város központját. Az istentisztelet utáni ártatlan tereferék most a megszokottnál kurtábbra sikeredtek. Nem csoda, hiszen a füllesztő hőségben az embereknek még beszélgetni sem volt kedvük, mindenki sietett, hogy hűvös menedékre leljen.

Közelebb mentem a szökőkúthoz, hogy érezzem a vízsugarak frissítő hatását. Képzetelem szárnyai lomhán csapongtak a múltban. Arra gondoltam, jó néhány évvel ezelőtt milyen sok vita volt arról, mi is kerüljön a Lenin-szobor, a szocializmus eltávolított jelképének helyére. Persze, arról szó sem lehetett, hogy valamelyik magyar történelmi vagy irodalmi híresség kapja a megkopasztott talapzatot.

Eszembe jutott, hogy egy alkalommal valamilyen fórumon én is előálltam egy javaslattal a szökőkúttal kapcsolatban. Gondolatban éppen dicsérgettem magamat, amikor egyik ismerősöm lépett hozzám.

– Látom, a szökőkutat nézegeted – kezdte a beszélgetést, majd rögtön hozzáfűzte: – Annak idején én javasoltam egy gyűlésen, hogy szökőkutat kellene építeni a szobor helyére.

Alig hangzott el a jó szándékú dicsekvés, amikor új társalgó csatlakozott hozzánk.

– A szökőkutat nézitek? – kérdezte. – Ha tudni akarjátok, a városi tanács képviselőjeként egyik ülésünkön én javasoltam ide ezt a szökőkutat – tájékoztatott minket némi büszkeséggel.

Elmosolyodtunk a hallottakon, majd jóindulatúan hozzáfűztem:

– Milyen jó, hogy mind a hárman ugyanazt akartuk!

Ismerőseim búcsút vettek tőlem, én még maradtam. Elgondolkoztam: lehet, hogy nem hárman, hanem tízen vagy százan, esetleg a fél város ezt akarta? De ez nem is baj, éppen ellenkezőleg: az a jó, ha mindannyian abban a hitben élünk, hogy egy kicsit mi is hozzájárultunk a múlt egyik jelképének eltüntetéséhez.

Közben eltelt pár esztendő. Egy nyári délelőttön ismét a Kossuth téren kötöttem ki. Bár a nyár akkor csínján bánt melegével, azért volt annyi ereje a napnak, hogy elapassza a vizet a szökőkútból. Így hát csak a giccsesre

átformált márvány szobortalapzat árválkodott a magányos téren. S noha a nap perzselő melegét most nem érzem, mégis fő a fejem: vajon annak idején ilyen szökőkutat álmodtunk a Lenin-szobor helyére?

Szerencsére nem, mert az idő csak meghozta, hogy a mai Kossuth téren végre valahára még a nyomait is eltüntették a nem kívánt kor emlékének...

Utószó helyett

AMI AZ ÉN STATISZTIKÁMBÓL KIMARADT

A közelmúltban kezembe került tíz évvel ezelőtt Színfalak előtt, mögött, nélkül címmel írt könyvem, amelyben a Beregszászi Népszínház több mint 40 éves történetét próbáltam sok-sok statisztikai adat kíséretében papírra vetni. Mindazokat az emlékezetes, hosszú téli éjszakákba nyúló színházi előadásokat, melyeket néha jéghideg falusi színpadokon, de mindig meleg szívekkel fűtött nézőtereken mutattunk be.

Előadás után sokszor megvendégelték bennünket. Egyformán jólesett a füstölt szalonna vöröshagymával, a zsíros kenyér házi borral, esetleg a rántott hússal és vodkával gazdagon terített asztal kínálata. Sok esetben a frissen főtt töltött káposzta sem maradhatott ki a vendéglátásból.

A töltött káposztáról jut eszembe. Társulatunk az 1990-es évek elejétől már gyakran ellátogatott a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településeire is. Anyaországi testvéreink mindig nagy szeretettel fogadtak.

Egy ilyen vendégszereplés alkalmával hét egymást követő estén adtuk elő Sándor, József, Benedek című vásári komédiánkat a szabolcsi falvakban. Előadás után vendéglátóink mindenekelőtt finom magyaros vacsorával igyekeztek kedveskedni, ami mindannyiszor káposztalevélbe göngyölt eledel volt. Bármennyire ízlettek is a finom töltelékek, ottlétünk hetedik estéjére már jócskán megtöltötték a gyomrunkat.

Egy Tisza-parti üdülőben laktunk. A kora tavaszi napokban a nyaraló még kihalt volt. Reggelinket és ebédünket a szomszédos faluból hozták szállásunkra. És most tessék megfogódzkodni! Néhány alkalommal itt is az a megtiszteltetés ért bennünket, hogy vendéglátóink ebédre szintén töltött káposztával kedveskedtek...

Emlékeimben lapozgatva eltűnődöm, hogy negyven év alatt vidéki előadásaink alkalmával hány meg hány finomabbnál finomabb, jó szívvel készített töltött káposztát fogyasztottak el népszínházunk tagjai. Azt hiszem, ma már nehéz lenne összeszámolni! Sajnos, annak idején erről én sem készítettem nyilvántartást. A szovjet statisztikai hivatal erre nem tartott igényt.

„RÉGI BÚTORDARAB...”

Beszélgetés Schober Ottóval, Beregszász város díszpolgárával

Schober Ottó 1932-ben született Ungváron. Gyermekéveit Nagydobronyban töltötte. A Munkácsi Árpád Fejedelem Gimnáziumban megkezdett tanulmányait derékba törte a szovjet „felszabadítás”. Édesapját, mint volt magyar tiszthelyettest, Szibériába hurcolták, egy Balhas környéki lágerben hunyt el. Évtizedek múlva, 1992-ben rehabilitálták. Édesanyját mint államellenes személyt elbocsátották tanítói állásából.

– 2002-ben kiadott *„Ki bitte volna?”* című kötetedben olvastam a következőket: *„1952-ben a Munkácsi Tanítóképző Intézetben szerzett diplomát. Egy évig tanítóskodott a Nagyberegi Középiskolában. 1954-től az Ungvári Állami Egyetem orosz filológiai karának levelező tagozatán tanult.” Ezután hogy alakult az életed?*

– 1953-tól 1996-ig a Beregszászi Járási Művelődési és Szabadidőközpont igazgatója voltam, 1959-től a Beregszászi Népszínház rendezője és színésze is. Működésem ideje alatt 1132 előadást tartottunk, amelyeket majdnem 250 ezer ember nézett meg. Ne tűnjön szerénytelenségnek, de az akkori években már a Népszínház léte is jelentős esemény volt. Nincs olyan magyarlakta település Kárpátalján, ahol ne játszottunk volna, és mindig telt házak előtt, nagy sikerrel, mert igyekeztünk olyan darabokat színre vinni, amelyek felüdítették a magyar szóra vágyó, az elnyomás éveiben kiszáradt lelkeket. Lefordítottam magyarra kilenc orosz és ukrán nyelvű darabot, amelyeket sikerrel játszottunk a kárpátaljai színpadokon, sőt, vendégtársulatként Magyarország-szerte is. Több műsorgyűjteményt állítottam össze a magyar színjátszók részére, amelyeket akkor haszonnal forgattak a magyar együttesek.

– *Nem maradt el a szakma elismerése sem.*

– Büszke vagyok rá, hogy 1959-ben Kárpátalján a Beregszászi Népszínház kapta meg elsőként a Kiváló Együttes címet, jómagam tagja lettem az Ukrán Színművészeti Szövetségnek, majd 1966-ban megkaptam az Ukrajna Érdemes Művelődési Dolgozója elismerést. 1992-ben Erzsébet-díjas lettem, 1999-ben pedig szeretett városom, Beregszász a díszpolgárává avatott.

– *Ott voltam az avatáson, láttam megbotottságodat. Ennyi siker után mégis áttelepültél Magyarországra.*

– Hazudnék, ha azt mondanám, könnyű döntés volt. Egy költözködés még ugyanazon településen belül is nagy gonddal-bajjal jár. Különösen a bútorok szállításával akadnak problémák. Érdekes, hogy 43 éves tevékenységem után a járási művelődési központban engem is olyan megszokott – az intézményhez tapadt – régi „bútordarabnak” tekintettek, amit még a bútorszállító szakiknak is nehéz lett volna elmozdítani. Magam is nehezen mozdultam el. Szerettem a népművelő munkát, az amatőr művészetet, éppen ezért – hatvanéves korom utáni nyugdíjaztatásomtól számítva – még négy évvel meg is toldottam beregszászi munkaviszonyomat. Nem annyira igazgatói beosztásomtól, mint inkább rendezői tevékenységemtől sajnáltam megválni.

Ez a „megtoldott” négy év is emlékezetes maradt számomra. Ekkor rendeztem meg Nagy Zoltán Mihály „A sátán fattya” című drámájának ősbemutatóját és a „Tóték” című tragikomédiát. Előbbit az ismert József Attila-díjas kárpátaljai író kisregényéből magam adaptáltam színpadra és rendeztem. A kárpátaljai munkaképes magyar férfiak tízezeinek légerekbe való elhurcolásáról, szibériai fogságukról, pusztulásukról, és főleg az otthon maradtak megaláztatásáról, nyomoráról szóló, 1991-ben megjelent kisregény jelentős esemény volt a kárpátaljai irodalmi életben. Nem kis sikert aratott a belőle készült sorsdráma ősbemutatója népszínházunk színpadán.

Óriási élmény volt számunkra, hogy bemutathattuk Budapesten is a Magyar Honvédség Stefánia-úti Művelődési Központjának színháztermében, Kisvárdán pedig, a Határon Túli Magyar Színházak IV. Fesztiválján elnyertük vele a zsűri különdíját. Örkény István tragikomédiája, a magyar irodalomban ma már klasszikusnak számító „Tóték” sikeres színrevitelével pedig, úgy érzem, méltóképpen fejeztem be beregszászi népművelői és népszínházi pályámat.

Nyugodtan mondhatom, hogy nem szöktem meg a munkából, csupán az öreg, kopott „bútordarabot” próbáltam jobb körülmények közé helyezni. Ebben segítettek gyermekeim is, a lányom, fiam és családjaik, akik akkorra már Magyarországon találtak jobb megélhetési lehetőséget. Meg aztán érzi azt az ember, ha eljön az ideje, hogy át kell adnia a stafétabotot a fiatalabb szakembereknek.

– *A környezeted hogyan fogadta áttelepülési szándékedat?*

– A barátaim, munkatársaim között akadtak, akik zokon vették döntésemet. A hír hallatán feleségem munkahelyén – a Beregszászi Városi Gyermekkönyvtár vezetője volt – szintén találkozott csodálkozó tekintetekkel. Ezek az emberek később megbarátkoztak a tervünkkel, kivált akkor,

amikor többségük ugyanebben a hajóban evezett. De zárójelben meg kell jegyezni, hogy egy-két barátom majdhogynem hazaárulónak minősített, „kihangsúlyozva”, hogy ők – tősgyökeres kárpátaljai magyarok – „soha” nem hagyják el a szülőföldjüket. Mondjam, ne mondjam, hogy azóta ők is erre az útra kanyarodtak? De senkit nem tudok ezért elítélni, elvégre mindenkinek joga van ahhoz, hogy a saját sorsát irányítsa.

Arra büszke vagyok, hogy nem félbeszakadt munkát hagytam magam után. A beregszászi amatőr színház ugyan befejezte úttörő tevékenységét, amit sikerült megörökítenem „Színfalak előtt, mögött, nélkül” című könyvemben, de meg vagyok győződve arról, hogy több mint négy évtizedes kitartó, rendszeres, sikeres működése készítette az akkor vegetáló szovjet kormányt arra a döntésre, hogy Beregszászban létrejöjjön egy hivatásos állami színház, amit végül is a függetlenné vált Ukrajnában sikerült megvalósítani. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház több mint tíz éve nagy sikerrel működik Vidnyánszky Attila tehetséges főrendező vezetésével, aki több értékes díj mellett megkapta az Ukrajna Érdemes Művésze megtisztelő címet, Magyarországon pedig sok más elismerés mellett Jászai Mari-díjjal tüntették ki. Szép díjakkal dicsekedhet maga a színház és annak több fiatal, tehetséges művésze is.

– *Az áttelepülést követően mi történt a „régibútordarabbal”?*

– Őszintén szólva, nagy tervekkel léptem át a határt. Eleinte úgy gondoltam, hogy a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kötök ki, és nyugdíjas népművelőként felajánlom szerény tudásomat, tapasztalatomat a társadalom javára. Ezt a tervemet, sajnos, nem fogadta olyan tapsvihar, amilyenhez Kárpátalján hozzá voltam szokva. Ezt azzal is lehetett magyarázni, hogy az akkori években Magyarországon a művelődési intézmények „leépítése” volt divatban, így a régi „bútordarabra” senki nem tartott igényt.

Végül is a fiamnál kötöttünk ki Budapesten. Még a kezdet kezdetén egyik ismerősöm bemutatott a kerületükben működő művelődési ház igazgatójának. Társadalmi munkában felajánlottam rendezői és népművelői tudásomat. Megbeszéltünk egy időpontot. Felkészültem a találkozóra, még néhány videokazettát is vittem magammal beregszászi munkámról. Egy órányi várakozás után a számítógépnél ügyeskedő egyik népművelő hölgy megsajnálta és telefonon hívta otthonában az igazgató urat, jelezvén, hogy egy órája várok rá. A hölgy azt az utasítást kapta főnökétől, hogy közölje velem, keressem meg a házban X. Y. urat, s mondjam el annak, mit akarok. Többé nem ajánlkoztam. Itt sem volt szükség az ócska „bútordarabra”. Azzal nyugtattam magam, hogy éppen akkor tatarozták az említett intézményt, s

valószínűleg új bútorokkal akarták berendezni azt...

Sokáig nem találtam helyemet a fővárosban. Gyakran gyötört a honvágy, egyre többször látogattam haza Beregszászba, míg egyik ottlétemkor azon vettem észre magam, hogy így ejtettem ki a számon: megyek haza Budapestre. Mindemellett a mai napig Beregszászban is otthon vagyok.

– Pibenbetnél, foglalkozhatnál az unokáiddal, szórakozhatnál, de örökmozgó éned nem hagy nyugodni...

– Végül is a Kárpátaljai Szövetségben találtam meg a helyemet. A szövetség tagjainak többsége szintén nyugdíjas, sokuk még a II. világháború után rekedt az anyaországban, mások meg az utóbbi évek során települtek át Kárpátaljáról. Ebbe a családba az én „régi bútorдарabom” is beleillik.

A Kárpátaljai Szövetség elődje a Vérke-parti Öregdiákok Köre volt, amely az egykori Beregszászi Főgimnázium diákjaiból verbuválódott. Az alma materüktől elszakadt diákoknak a vasfüggöny korszakában nem volt módjuk beregszászi iskolájukban osztálytalálkozót tartani. Az összejöveleteket eleinte budapesti éttermekben, majd a Nógrád megyei Bánk községben, később Balatonvilágoson rendezték. A találkozók rendszeressé váltak az osztályfőnöki órák, amelyeken az egykori diákok élménybeszámolókat tartottak. Hagyományossá váltak a vasárnapi templomi áhítatok. Ebből a baráti körből jött létre a Vérke-parti Öregdiákok Köre. Később, a határok könnyebb átjárhatóságának köszönhetően már Beregszászban is tarthattak rendezvényeket.

Az Ung-vidéki és a Latorca-parti elszármazottak hasonló baráti köröket szerveztek Budapesten. Sajnos, a gyorsan pergő évek során mind a tanárok, mind a diákok száma megfogyatkozott. Az utóbbi években a Kárpátaljáról áttelepült fiatalabb korosztály tagjai is csatlakoztak az egykori baráti körökhöz. Így jött létre a Kárpátaljai Szövetség. Öröndetes, hogy közösségünk taglétszáma sok középkorúval, sőt fiatalokkal is gyarapszik.

– Neked nem kellett tanulnod a szervezői munkát. Köztudott, hogy motorja voltál az 1989-ben életre hívott Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Beregszászi Járási Szervezetének is.

– Mindig is benne voltam a dolgok sűrűjében, mert szerettem az ilyen tevékenykedést, kivált, ha volt eredménye. Számos kiállítást rendeztünk eddig, amelyeken az érdeklődők gyönyörködhetek Garanyi József, Veres Péter, Zicherman Sándor, Kolozsvári Ferenc, Helj László festményeiben, Kádas Kati és Koszták István grafikáiban, Ortutay Zsuzsa szobraiban és kislétszékáiban, Magyar László kovácsoltvas munkáiban, Derceni Ibolya és Prófus Marianna szövő népművészek alkotásaiban. Elnökségünk évente

kihelyezett üléseket tart Kárpátalján, ezekre sor került már Ungváron, Munkácson, Beregszászban és Técsőn. Terveink között szerepel kárpátaljai származású, Magyarországon élő művészek, irodalmárok bemutatása szülőföldjükön. Szepesi Attila Budapesten élő babérkoszorús költőt már sikerült bemutatnunk szülővárosában egy író-olvasó találkozón, amelynek a Beregszászi Művészeti Iskola adott otthont. Azt is szeretnénk, ha az anyaországi magyarok közül minél többen megismernék szűkebb pátriánk, Kárpátalja megismételhetetlen szépségeit, nagyszerű embereit.

– *Tompa Mihály szavaival élve „neked két hazát adott végzeted”, de te egy hazában gondolkozol. Mi a véleményed a kettős állampolgárságról?*

– Azt reméltem, hogy a 2004. decemberi, kettős állampolgárságról szóló szavazás során szíve szerint dönt az anyaország népe, és ha a kárpátaljai magyaroknak kedvük támad átruccanni Magyarországra, nyugodtan mondhatják majd, hogy megyünk haza, miközben szülőföldjüket, Kárpátalját továbbra is szeretett otthonuknak érzik, tekintik. A kegyetlen Trianon után ennyi elégtételt igazán megérdemeltek volna a határon túlra szakadt magyarok. Sajnos, nem így történt...

– *Eddig három köteted látott napvilágot, mindegyikben benne van Beregszász. Talán kérdeznem sem kellene: milyen a kapcsolatot szülőföldeddel, annak lakóival, mit jelent neked Beregszász?*

– „A statisztika így kívánta” címmel megírtam negyedik könyvemet. A benne található írások – amint tapasztalhatta is a kedves olvasó – jórészt ismét Beregszászról szólnak. Arról a városról, ahol életem legszebb éveit töltöttem, legnagyobb sikereimet értem el, és amelyhez a legkedvesebb emlékeim fűződnek. S hogy mennyire így van, bizonyítja kedves versem, amely 1990-ben született, amikor a KMKSZ kezdeményezésére referendumot tartottak, hogy a csehszlovák éra alatt és a szovjet hatalom éveiben Berechovónak/Beregovónak nevezett város kapja vissza régi, történelmi nevét. A város lakosságának közel 80 százaléka a Beregszász névre voksolt. Az akkori győzelem ihletett meg engem is, hogy megírjam szeretett városomról szóló versemet, amit V. Balackij földim megzenésített, s azóta nemcsak Beregszász-szerte, hanem annak határain túl is lelkesen éneklük.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

Lejegyezte: SZÖLLŐSY TIBOR

SCHÖBER OTTÓ

BEREGSZÁSZ

Ó, te régi vadregényes, ősi berek!
Legenda őrizi még ma is emlékedet.
Ahol bikák viaskodtak kincset lelve,
Szász pásztor Beregszászt ide építtette.

Vérke partján, szőlődombok lágy ölén
Ez a város örökké szívemben él.
S te se feledd soha, akármerre jársz:
Túl a Tiszán van egy város – Beregszász!

Tisza, Borzsa partja, drága szülőföldem!
Apró kisgyermekként itt neveltek ölben.
Mindig azt kívánom e vidéket járva:
Szálljon sok-sok áldás a beregi tájra!

Vérke partján, szőlődombok lágy ölén
Ez a város örökké szívemben él.
S te se feledd soha, akármerre jársz:
Túl a Tiszán van egy város – Beregszász!

TARTALOM

Írogató ember lettem...	5
A statisztika így kívánta.....	7
A kétlábú zongora.....	21
Trükkös ateizmus.....	24
Baleseti statisztika.....	27
Lelkifurdalás.....	30
Háromkezes harmonika.....	34
Amiről nincs hivatalos statisztika.....	37
A kocsonya.....	40
Barangoló gondolatok.....	43
Kényszerfogyókúra.....	47
Szájbarágás.....	49
Csacsogó kislányok.....	51
Álomszép ajándék.....	52
„Határátkelés”.....	53
Szégyen ide, szégyen oda... ..	54
Az útlevél.....	55
A szelepvadász.....	60
Lovaglásom története.....	63
Kedves rokon, ne vedd zokon.....	67
Kiskapuk a nagy szocializmusban.....	70
Rubelben vagy hrivnyában?.....	74
Egy mellszobor története.....	75
Tankszaggatta emlékek.....	77
Pali bácsi.....	81
Fő a fejem.....	83
Ami az én statisztikámból kimaradt.....	85
„Régi bútordarab...”.....	86